Kohti yhdenvertaista ikääntymistä

Osa 1: Kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvat ikääntyneet Suomessa

Toimittaneet: Jukka Keronen ja Sonja Iltanen

Moni-ikä-hankkeen loppujulkaisu

Kohti yhdenvertaista ikääntymistä

Osa 1: Kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvat ikääntyneet Suomessa

Toimittaneet: Jukka Keronen ja Sonja Iltanen

Kirjoittajat: Petra Autio, Alex Berg, Sonja Iltanen, Jukka Keronen, Susanna Lehtovaara, Jere Rajaniemi, Erja Rappe, Birke Schwartz ja Astrid Valerius

Moni-ikä-hankkeen loppujulkaisu, osa 1

Kohti yhdenvertaista ikääntymistä
Osa 1: Kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvat ikääntyneet Suomessa

Toimittaneet: Jukka Keronen ja Sonja Iltanen

Kansikuva: iStock

ISBN: 978-952-9594-94-8 (Print), ISBN: 978-952-9594-95-5 (PDF)

Julkaisija: 2026 © Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry

Sisältö

1. Johdanto 5

2. Moni-ikä-hankkeen tuloksia ja tuotoksia 7

Ikääntyneet kieli- ja kulttuurivähemmistöt hyvinvointialueiden suunnitelmissa 9

Kieli- ja kulttuurivähemmistöt vanhusneuvostojen työssä 15

Kieli- ja kulttuurivähemmistöjen kokemuksia Suomessa vanhenemisesta 18

Moni-ikä-hankkeen suosituksia kieli- ja kulttuurivähemmistöjen näkökulmasta 32

3. Viranomaisten ja kansainvälisten järjestöjen raportteja 37

Sosiaali- ja terveyspalvelujen kulttuurinen vaikuttavuus: Erillismäärärahalla tuotetut saamenkieliset ja kulttuurinmukaiset palvelut 38

Saamelaiset sote-palvelujen asiakkaina – Katsaus saamelaisten sosiaali- ja terveyspalveluja koskevaan tutkimukseen Suomessa 39

Claudia Mahlerin raportti maavierailulta Suomeen 40

Suomen romanipoliittinen ohjelma (ROMPO) 2023–2030 43

Ikäihmisten moninaisuus näkyväksi – Selvitys vähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden henkilöiden kokemasta syrjinnästä sosiaali- ja terveyspalveluissa. 47

4. Yliopistotason tutkimuksia 54

Ikääntyneiden maahanmuuttajien pääsy ja pääsyn esteet sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluihin, työmarkkinoihin ja kansalaisuuteen 55

Yli 50-vuotiaat venäjänkieliset Suomessa: Terveys, osallistuminen, palvelut ja digiteknologioiden käyttö: Havaintoja CHARM-kyselystä 61

Ikääntyminen, terveys ja hoiva Suomen venäjänkielisten näkökulmasta: havaintoja toisen aallon kyselystä (CHARM perusraportti) 2023 64

CHARM-tutkimushankkeen artikkeleita 67

Saamelaisten ikämiesten elämänhallinnan muistelukset Pohjois-Lapissa 68

5. Järjestöjen ja hankkeiden selvityksiä 70
Turvallisuuden tunne iäkkäiden väestöryhmissä 71
Romanivanhusten palvelutarvekartoituksen seurantaselvitys. Anna kunnia vanhuksille 77
Palveluiden saatavuudessa on rakenteellisia haasteita vieraskielisten ikääntyvien näkökulmasta 82
Moninaisuus ja yhdenvertaisuus – Opas vanhusneuvostoille 84
Saamelaisen vanhustyön työkalupakki 86

6. Opinnäytetöitä 88
Loneliness of Older Vietnamese Migrants in Finland: A Qualitative Case Study 89
Ikääntyneen maahanmuuttajan toimintakyky ja osallisuus: opas African Care ry:n asiakkaille 91
Minäpystyvyyden ja voimaantumisen tukeminen ikääntyneiden maahanmuuttajanaisten parissa 92
Järjestötyöntekijöiden kokemuksia ikääntyvien vieraskielisten haasteista palvelujärjestelmässä 94
Ikääntyneiden suhtautuminen marginaaliryhmiin – kyselytutkimus 63–79-vuotiaille 96
Etsivä vanhustyö ja ikääntyvät maahan muuttaneet 98
Ikääntyneet maahanmuuttajat ja sosiaalinen tuki 100
Ikääntyvien maahanmuuttajien uuteen kulttuuriin sopeutuminen 102
Ikääntyvät maahanmuuttajat palvelukeskuksen asiakkaina 103
Mielekkään elämän palapeli – Näkökulmia arabian- ja kiinankielisten ikääntyvien elämään Suomessa 105
Kirjallisuuskatsaus maahanmuuttaja-asiakkaan osallisuudesta suomalaisessa terveydenhuollossa 107
MUIHTTOHALLAT-MUISTUTELLA – Hoitohenkilökunnan kokemuksia saamelaisten muistisairaiden hoitotyöstä Utsjoella 109

7. Yhteenveto 110

Lähdeluettelo 115

1. Johdanto

Tämä on Moni-ikä-hankkeen loppujulkaisun ensimmäinen osa. Moni-ikä-hanke toteutettiin vuosina 2024–2026 Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry:ssä Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksen (STEA) tuella. Hankkeen keskeisiä tavoitteita olivat vähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden osallisuuden lisääminen sekä moninaisuuteen liittyvän tietoisuuden lisääminen ikääntyneiden parissa työskentelevien ammattilaisten ja vapaaehtoisten keskuudessa. Lisäksi tavoiteltiin vähemmistöjen parissa työskentelevien ammattilaisten ja vapaaehtoisten ikäosaamisen vahvistamista. Hankkeessa vähemmistöteemaa lähestyttiin kieli- ja kulttuurivähemmistöjen sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kautta.

Hankkeen loppujulkaisu koostuu kahdesta teoksesta. Tässä teoksessa käsitellään kieli- ja kulttuurivähemmistöjä ja toisessa osassa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä. Teoksista löytyvät hankkeen keskeiset tulokset ja yhteistyökumppaneiden artikkeleita heidän tuloksistaan. Lisäksi niihin on koottu Suomessa viimeisen noin kymmenen vuoden aikana tehdyt tutkimuksia, raportteja, selvityksiä ja opinnäytetöitä, joista on liitetty lähdetiedot ja tiivistelmän suora lainaus. Tähän loppujulkaisun ensimmäiseen osaan valitut työt täyttävät seuraavat kriteerit: aiheena ovat kieli- ja/tai kulttuurivähemmistöihin kuuluvat ikääntyneet ihmiset ja sen lisäksi työssä käsitellään Suomen olosuhteita tai suomalaista palvelujärjestelmää. Todennäköisesti aivan kaikkia aihetta käsitteleviä julkaisuja ei ole löydetty mukaan. Luvuissa 3–6 teokset esitellään aikajärjestyksessä siten, että tuorein julkaisu on ensin.

Kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvia ikääntyneitä on käsitelty tutkimuksessa jonkin verran ja aiheesta on tehty myös selvityksiä ja opinnäytteitä. Itä-Suomen yliopiston AMIS-hankkeessa on tutkittu laajasti haavoittuviin ryhmiin kuuluvien ikääntyneiden oikeuksien toteutumista Suomessa ja kieli- ja kulttuurivähemmistöt ovat olleet yksi tutkittavista ryhmistä. Helsingin yliopiston ”Ikääntyminen, terveys ja hoiva Suomessa asuvien ve-

näjänkielisten näkökulmasta” -hankkeessa (CHARM – Care, Health and Ageing of Russian-Speaking Minority in Finland) on käsitelty venäjänkielisten ikääntyneiden ihmisten tilannetta Suomessa.

Ikääntyneiden romanien ja saamelaisten erityiskysymyksiä on tutkimuksissa huomioitu varsin vähän, mutta saamelaisten sosiaali- ja terveyspalveluita yleisemmin koskevista julkaisuista löytyy kuitenkin jonkin verran tietoa myös ikääntyneistä.

Kiitokset

VALLIn Moni-ikä-hankkeessa tehtiin laajaa yhteistyötä vähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden kanssa toimivien järjestöjen, palvelun tuottajien, oppilaitosten ja viranomaistahojen kanssa. Erityiskiitoksen haluamme antaa yhteistyökumppaneille, jotka olivat mukana huomattavalla panoksella hankkeessa toteutettujen Moninaisuustestin ja lääkkäiden moninaisuus -tietoiskujen suunnittelussa: Jade yhteisö ry, Eläkeläiset ry, Kulttuurinen Moninaisuus -Muistikeskus ry MUKES, Palvelutaloyhdistys Koskenrinne ry:n Kotona täälläkin -toiminta, Pääkaupunkiseudun omaishoitajat ry, Sateenkaariseniorit ry, Suomen Romaniyhdistys ry, Vanhustyön keskusliiton Sateenkaariseniorit näkyviksi -hanke ja SVK-Liitto ry.

Suuret kiitokset myös kirjoittajille, jotka mahdollistivat tämän loppujulkaisun ensimmäisen osan toteutuksen: Alex Berg, Jere Rajaniemi, Erja Rappe, Petra Autio, Astrid Valerius, Birke Schwartz ja Susanna Lehtovaara.

Merkittävää tukea ja ohjausta hankkeen eri vaiheissa antoi ohjausryhmä, johon kuuluivat puheenjohtajana Kaisa Pekola (Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry:n hallitus) ja jäseninä asiantuntija Sanna Ahola (Ihmisoikeuskeskus), toiminnanjohtaja Virpi Dufva (VALLI ry), professori Kaijus Ervasti (Itä-Suomen yliopisto), finanssineuvos Katju Holkeri (Valtiovarainministeriö), kehittämisjohtaja Tom Kankkonen (VALLI ry), toiminnanjohtaja Susanna Lehtovaara (Jade yhteisö ry) puheenjohtaja Kuisma Savisaari (Sateenkaariseniorit ry, 2025-2026) ja puheenjohtaja Risto Hartikainen (Sateenkaariseniorit ry, 2024).

2. Moni-ikä-hankkeen tuloksia ja tuotoksia

Moni-ikä-hankkeen tuotosten tavoitteena on parantaa tietoisuutta vähemmistöihin kuuluvista ikääntyneistä sekä selvittämään, millä tavalla heidät huomioidaan päätöksenteossa ja palveluissa. Lisäksi olemme nostaneet esiin tapoja, joilla vähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden osallisuutta voitaisiin lisätä.

Hanke teki alusta asti laaja-alaista yhteistyötä niiden toimijoiden kanssa, jotka työskentelevät vähemmistöihin kuuluvien ikääntyvien kanssa. Kaikki hankkeessa toteutetut käytännön työkalut on suunniteltu ikääntyneiden vähemmistöjen parissa toimivien järjestöjen kanssa. Lisäksi ikääntyneiden ihmisten omaa ääntä on kuultu keskusteluissa, joissa heillä on ollut mahdollisuus kertoa omista kokemuksistaan ja haasteistaan.

Julkaisut

Hankkeen aikana julkaistiin yksi selvitys ja yksi opinnäytetyö. *Selvitys ikääntyneiden moninaisuudesta hyvinvointialueiden suunnitelmissa* luo tilannekuvaa siitä, miten laajasti hyvinvointialueet huomioivat ikääntyneiden ihmisten moninaisuuteen liittyviä kysymyksiä suunnitelmissaan (Keronen, Katajisto & Iltanen 2025; luku 2.1). Hankkeessa selvitettiin moninaisuuden näkymistä myös vanhusneuvostojen työssä. Vuosina 2024 ja 2025 toteutettiin Valtiovarainministeriön avoimen hallinnon Vanhusneuvostopäivän yhteydessä kyselyt vanhusneuvostojen jäsenille. Kyselyt toimivat yhtenä lähdeaineistona Turun ammattikorkeakoulun opinnäytetyössä Moninaisuuden huomioiminen vanhusneuvostojen työssä (Keltikangas & Lehtonen 2026; luku 2.2).

Lisäksi julkaistiin kaksi yhteenvetoa vähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden kanssa toteutetuista keskusteluista. *Kieli- ja kulttuurivähemmistöjen*

kokemuksia Suomessa vanhenemisesta kuvaa ikääntyneiden näkemyksiä, haasteita ja toiveita (Iltanen & Keronen 2025; luku 2.3) ja se on uudelleenjulkaistu tässä teoksessa. Vastaava yhteenveto *Sateenkaarisenioreiden toiveita ikääntyneiden palveluille* (Iltanen & Keronen 2026) loppujulkaisun toisesta osasta.

Käytännönläheisiä työkaluja moninaisuusosaamisen lisäämiseksi

Ammattilaisten ja vapaaehtoisten osaamisen vahvistamiseksi hanke tuotti kolme käytännönläheistä työkalua. Kaikki työkalut ovat maksuttomia ja vapaasti kaikkien käytettävissä.

Moninaisuustestin (www.moninaisuustesti.fi) avulla voi testata tietojaan ikääntyneiden moninaisuudesta ja tutustua aiheeseen samalla sivustolla olevan tietopankin avulla. Testin onnistuneesti suorittanut voi tulostaa itselleen todistuksen.

Iäkkäiden moninaisuus -tietoiskujen avulla voi lisätä tietoa ikääntyneiden moninaisuudesta eri näkökulmista. Tietoiskut on julkaistu VALLIn YouTube-kanavalla soittolistalla, jolla on yhteensä 37 luentoa tai keskustelua, kunkin kesto noin 15–20 minuuttia. Tallenteet tehtiin vuonna 2025, jolloin toteutettiin 10 etätilaisuutta.

Yhdessä testi ja tietoiskut muodostavat helposti käytettävän, muunneltavan ja vapaasti saatavan perehdytyskokonaisuuden. Moni-ikä-hankkeen tuotokset saivat valtakunnallista kiitosta, kun testi ja tietoiskut palkittiin yhtenä Työterveyslaitoksen Huomisen hoivatyö -innovaatiokilpailun voittajista vuonna 2026.

Kolmas käytännön työkalu, *Muistilista yli 65-vuotiaiden palveluista Suomessa*, on suunnattu kieli- ja kulttuurivähemmistöjen parissa toimiville ryhmien ohjaajille ja vertaisohjaajille sekä monikulttuuristen järjestöjen toimijoille. Muistilista auttaa heitä suunnittelemaan palveluihin liittyviä neuvontatapahtumia ja vertaisryhmien kokoontumisia.

Ikääntyneet kieli- ja kulttuurivähemmistöt hyvinvointialueiden suunnitelmissa

Jukka Keronen ja Sonja Iltanen

Artikkeli perustuu julkaisuun:
Keronen, Jukka; Katajisto, Milka & Iltanen, Sonja (2025). Selvitys ikääntyneiden moninaisuudesta hyvinvointialueiden suunnitelmissa. Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry

VALLIn Moni-ikä-hankkeen julkaisu *Selvitys ikääntyneiden moninaisuudesta hyvinvointialueiden suunnitelmissa* pyrki luomaan tilannekuvaa siitä, miten laajasti hiljattain perustetut hyvinvointialueet huomioivat ikääntyneiden ihmisten moninaisuuteen liittyviä kysymyksiä suunnitelmissaan. Selvityksessä valittiin tarkasteltavaksi kielivähemmistöt (äidinkielenään muuta kuin suomea tai ruotsia puhuvat henkilöt), romanit, saamelaiset sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt.

Tässä artikkelissa käsitellään selvityksen huomioita kieli- ja kulttuurivähemmistöjen osalta. Loppujulkaisun toisessa osassa on vastaava artikkeli seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä.

Kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvien ikääntyvien ja vanhojen ihmisten joukko Suomessa on kasvanut viime vuosina nopeasti. Kasvu kiihtyy edelleen lähivuosikymmenten aikana. Viimeistään nyt ikääntyneiden palveluita on kehitettävä suuntaan, jossa otetaan huomioon ikääntymisen moninaisuus. Tämän tulisi näkyä myös palveluiden tuottamisesta vastuussa olevien hyvinvointialueiden suunnitelmissa.

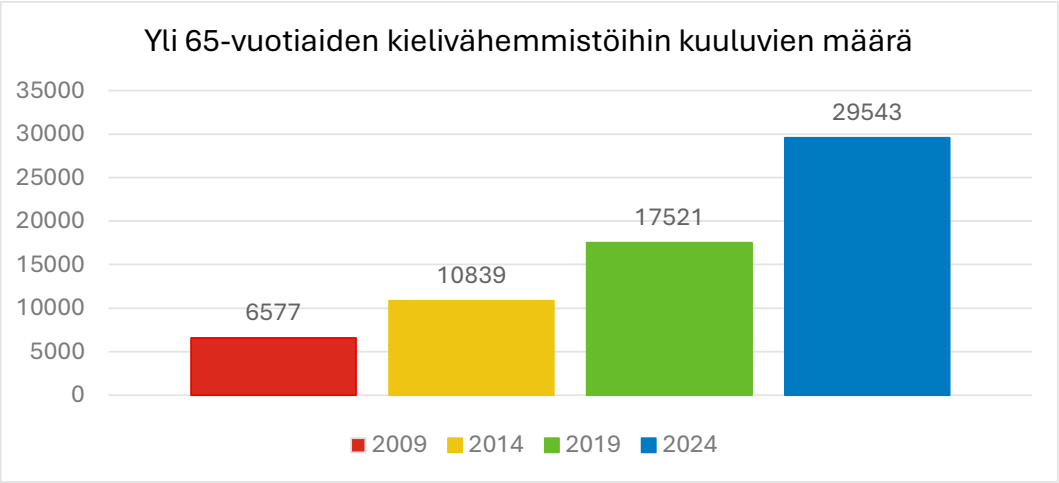

Yli 65-vuotiaiden muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea äidinkielenään puhuvien, Manner-Suomessa asuvien ihmisten määrien kehitys vuosina 2009–2024. Tiedot: Tilastokeskus

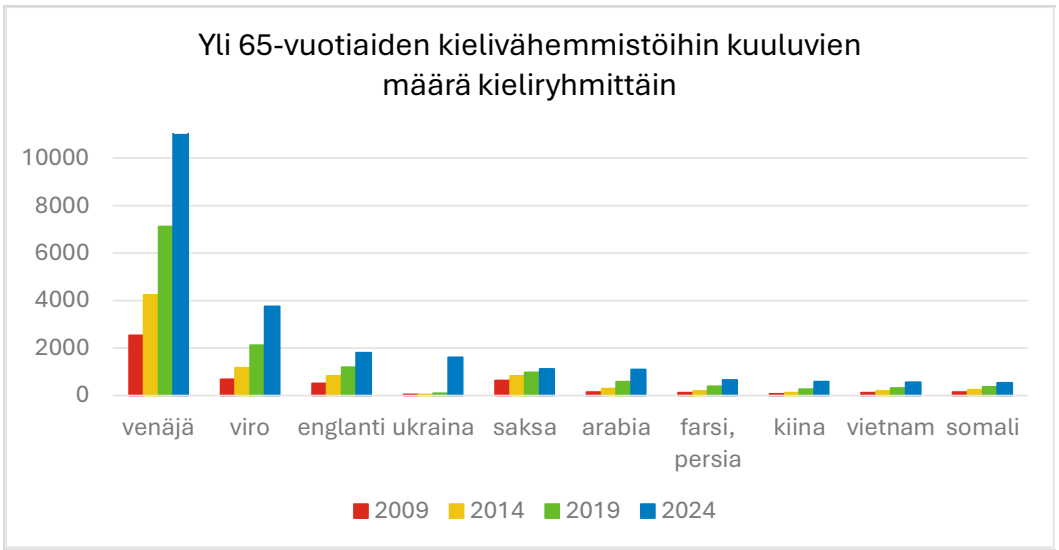

Yli 65-vuotiaiden muuta kuin suomea, ruotsia tai saamena äidinkielenään puhuvien, Manner-Suomessa asuvien määrät kieliryhmittäin vuosina 2009–2024. Kuvassa esitetään tiedot kymmenestä yli 65-vuotiaiden keskuudessa suurimmasta kieliryhmästä. Tiedot: Tilastokeskus.

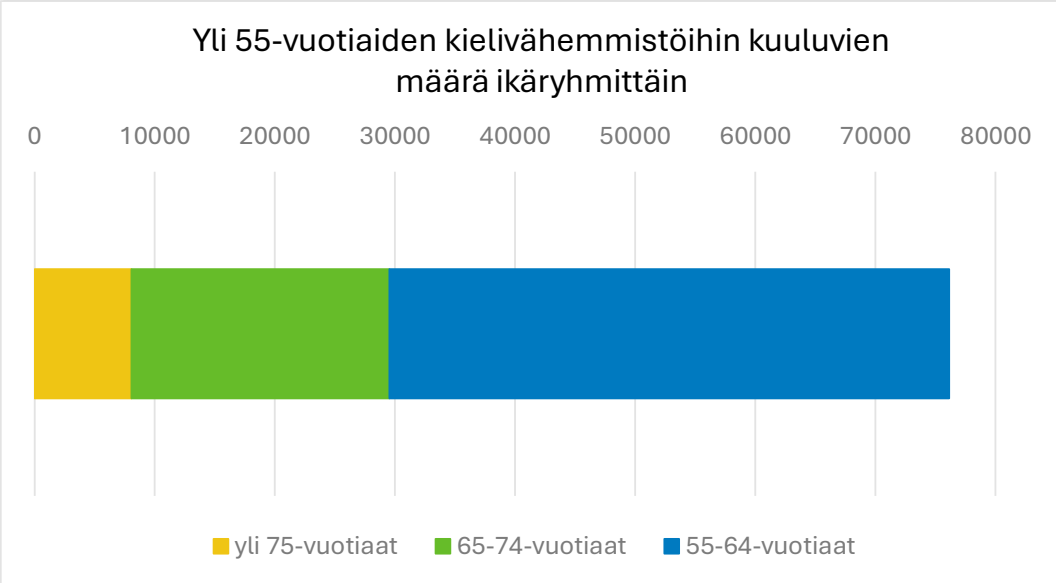

Yli 55-vuotiaiden muuta kuin suomea, ruotsia tai saamena äidinkielenään puhuvien määrät ikäryhmittäin Manner-Suomessa 31.12.2024. Tiedot: Tilastokeskus.

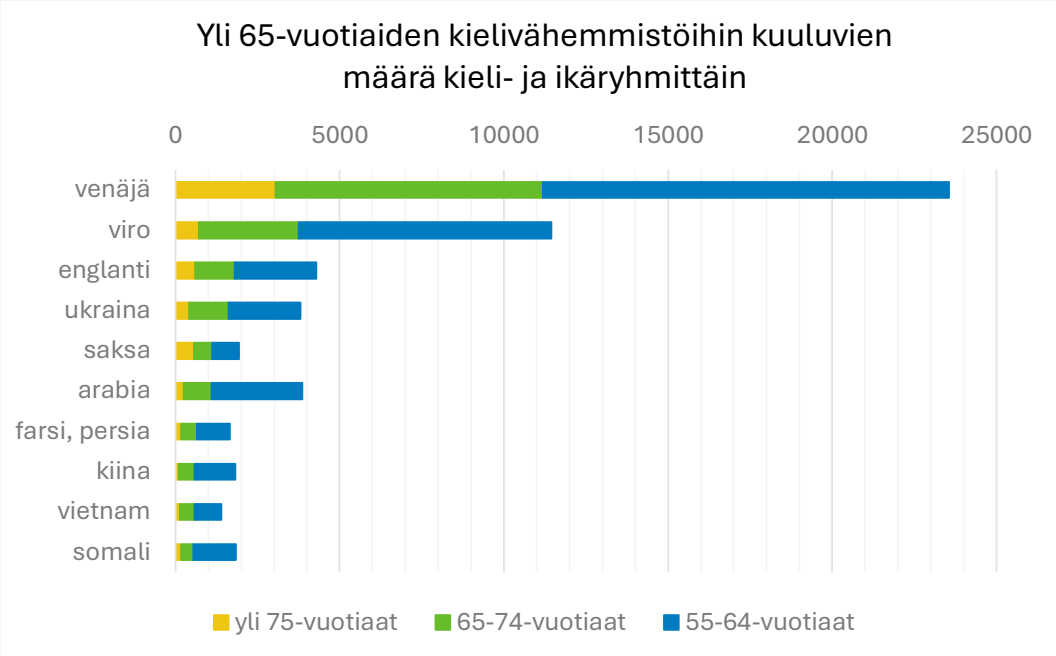

Yli 65-vuotiaiden muuta kuin suomea, ruotsia tai saamena äidinkielenään puhuvien määrät ikä- ja kieliryhmittäin Manner-Suomessa 31.12.2024. Kuvassa esitetään tiedot kymmenestä yli 65-vuotiaiden keskuudessa suurimmasta kieliryhmästä. Tiedot: Tilastokeskus.

Selvityksen toteutus

Selvityksessä tarkasteltiin aluksi, miten moninaisuus huomioidaan viidellä hyvinvointialueella. Pirkanmaan hyvinvointialue valittiin mukaan Suomen suurimpana hyvinvointialueena. Keski-Pohjanmaa valittiin pienimpänä alueena, jossa vieraskielisten osuus on hyvin pieni. Vantaan ja Keravan hyvinvointialue puolestaan on väestöpohjaltaan Suomen monikulttuurisin. Lapin hyvinvointialueen erityispiirteenä voidaan pitää sen saamenkielistä väestöä ja kotiseutualuetta. Pohjois-Karjalan hyvinvointialue valittiin mukaan, koska se on väkiluvultaan pieni alue, jossa on kasvava venäjänkielisten ikääntyvien ryhmä.

Näiltä viideltä hyvinvointialueelta käytiin systemaattisesti läpi asiakirjat, jotka olivat saatavissa verkkosivuilla maaliskuussa 2025. Lisäksi kunkin alueen ikääntyneiden palveluista ja/tai ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelmasta vastaavilta viranhaltijoilta kysyttiin sähköpostitse lisätietoja erityisesti ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelmista.

Selvityksessä haluttiin myös saada valtakunnallinen kuva ikääntyneiden moninaisuuden huomioimisesta hyvinvointialueilla. Tässä tarkoituksessa käytiin läpi Manner-Suomen hyvinvointialueiden ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelmat, joita oli julkaistu seitsemällätoista hyvinvointialueella selvityksen valmistumisajankohtana kesällä 2025. Lisäksi käytiin läpi Helsingin kaupungin ikääntyneiden hyvinvointia ja palveluita käsittelevät verkkosivut. Etelä-Pohjanmaalla, Kainuussa ja Lapissa suunnitelma oli valmisteilla, joten niitä ei voitu ottaa mukaan selvitykseen.

Ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelmat valittiin valtakunnalliseen tarkasteluun, koska niiden tarkoitus on tukea ikääntynyttä väestöä ja ne ovat hyvinvointialueilla ikääntyneiden palveluiden suuntaa eniten ohjaavia suunnitelmia. Selvitystä tehdessä oletettiin, että ikääntyneiden moninaisuus nousisi niissä esiin, mikäli se huomioitaisiin alueilla.

Tärkeimmät havainnot kieli- ja kulttuurivähemmistöjen näkökulmasta

Selvityksen tavoitteena oli saada yleiskuva moninaisuuden huomioimisesta hyvinvointialueilla ja nostaa aihetta keskusteluun hyvinvointialueiden

sisällä. Hyvinvointialueiden välillä havaittiin merkittäviä eroja, vaikka tarkoituksena ei ollutkaan asettaa hyvinvointialueita moninaisuuden huomioimisen suhteen järjestykseen.

Ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelmia löydettiin seitsemältätoista alueelta. Ikääntyneet kieli- ja kulttuurivähemmistöt sekä kansalliset vähemmistöt huomioidaan niistä seitsemässä ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt kolmessa. Moninaisuuteen liittyviä käsitteitä, kuten yhdenvertaisuus, osallisuus ja yksilöllisyys, esiintyy enemmän. Myös turvallisemman tilan periaatteiden edistäminen on osassa esillä. On myös alueita, joiden ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelmissa ei nosteta lainkaan esiin vähemmistöjä tai mitään edellä mainituista teemoista.

Viiden alueen tilannetta tarkennettiin asiakirjojen ja viranhaltijoiden vastausten avulla. Näissä aineistoissa on enemmän mainintoja ja tarkempia kuvauksia ikääntyvistä kieli- ja kulttuurivähemmistöistä ja heidän huomioimisestaan palveluissa.

Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelmassa ja muissa asiakirjoissa käsitellään laajasti moninaisuutta, mikä johtuu alueen suuresta kielivähemmistöihin kuuluvien määrästä. Muita alueita, joiden hyvinvointisuunnitelmassa mainitaan kieli- ja kulttuurivähemmistöt ovat Kanta-Häme, Keski-Pohjanmaa, Kymenlaakso, Länsi-Uusimaa, Pirkanmaa ja Varsinais-Suomi. Lisäksi Helsingin kaupungin ikääntyneiden hyvinvointia- ja palveluita käsittelevillä verkkosivuilla mainitaan helsinkiläisten moninaisuutta koskevassa kohdassa kielet ja etniskulttuuriset taustat. Pirkanmaan hyvinvointisuunnitelmassa mainitaan kansalliset vähemmistöt. Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueen viranhaltija nostaa esiin kaksikielisyyden ja romanit. Pohjois-Karjalan asiakirjoista löytyy maininta romanien tarpeista ja viranhaltija nostaa esiin kielivähemmistöt. Lapin hyvinvointialue kiinnittää asiakirjoissaan huomiota saamen kieleen ja kulttuuriin myös ikääntyneiden osalta, mutta ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelma oli selvitystä tehtäessä vielä laadinnassa.

Selvityksessä ei etsitty syitä sille, miksi ikääntyneitä kieli- ja kulttuurivähemmistöjä huomioidaan niin vaihtelevasti. Yksi luonnollinen tekijä lienee, että ikääntyneiden moninaisuutta huomioidaan enemmän alueilla, joissa maahan muuttaneita ikääntyneitä on paljon. Kuitenkin vaihtelua esiintyy

myös niiden alueiden välillä, joissa väestörakenne on keskenään samantyyppinen.

Ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelmissa ja muissa tarkastelluissa asiakirjoissa on vain vähän käytännön linjauksia, mutta kuten eräs viranhaltija huomauttaa, kaikki käytännön toimenpiteet ja kehittämistoimet eivät välttämättä näy niissä. Hyvinvointialueilla on myös voitu ajatella, että ikääntyneiden näkökulma sisältyy yleiseen vähemmistöjen huomiointiin, johon liittyviä asiakirjoja ei tarkasteltu tässä selvityksessä.

Selvityksessä esitetään hyvinvointialueille toimenpiteitä, joilla iäkkäiden moninaisuuden huomiointia voidaan edistää. Lukuun 2.4. on koottu Moni-ikä-hankkeen havaintoja ja toimenpidesuosituksia.

Kieli- ja kulttuurivähemmistöt vanhusneuvostojen työssä

Jukka Keronen ja Sonja Iltanen

Artikkeli perustuu julkaisuihin:
Keltikangas, Anne & Lehtonen, Miina (2026). Moninaisuuden huomioiminen vanhusneuvostojen työssä: osana Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry:n Moni-ikä-hanketta. Sosionomi (AMK), opinnäytetyö, Turun ammattikorkeakoulu

Kyttälä, Sini; Iltanen, Sonja & Keronen, Jukka (2024). Vanhusneuvostojen jäsenet: Moninaisuutta huomioitava enemmän. Verkkouutinen, Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry

Opinnäytetyö *Moninaisuuden huomioiminen vanhusneuvostojen työssä* tehtiin yhteistyössä Turun ammattikorkeakoulun ja Moni-ikä-hankkeen kanssa. Vuonna 2026 ilmestyneen opinnäytetyön toteuttivat Anne Keltikangas ja Miina Lehtonen. Samaa teemaa selvitettiin Moni-ikä-hankkeessa vuosina 2024 ja 2025 kahdella moninaisuusaiheisella kyselyllä, jotka oli suunnattu Valtiovarainministeriön avoimen hallinnon Vanhusneuvostopäivän osanottajille. Tässä artikkelissa tarkastellaan opinnäyteyön ja kyselyiden pohjalta, kuinka kieli- ja kulttuurivähemmistöt on huomioitu vanhusneuvostojen työssä. Loppujulkaisun toisessa osassa on vastaava artikkeli seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä.

Vanhusneuvostot on valittu hankkeessa selvitysten kohteeksi, koska ne ovat kunnissa ja hyvinvointialueilla keskeisiä tahoja, joilla on mahdollisuus edistää ikääntyneiden ihmisten asemaa. Lakisääteisinä vaikuttamiselimінä ne voivat nostaa päätöksentekoon ikääntyneiden omia näkökulmia. Siksi ne ovat tärkeitä elimiä myös ikääntyneiden moninaisuuden huomioimisen näkökulmasta.

Keltikangas ja Lehtonen selvittivät, miten ikääntyneiden moninaisuus näkyy neljän hyvinvointialueen vanhusneuvostojen toiminnassa. Valitut alueet olivat Vantaan ja Kerava, Pohjois-Karjala, Pirkanmaa ja Lappi. Lisäksi tutkittiin, kuinka teema näkyy valittujen alueiden suurimpien kaupunkien vanhusneuvostoissa: Vantaalla, Joensuussa, Tampereella ja Rovaniemellä. Moni-ikä-hankkeen kohderyhmärajauksen mukaisesti moninaisuutta

tarkasteltiin opinnäytetyössä kieli- ja kulttuurivähemmistöjen sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kautta. Opinnäytetyön aineisto koostui vanhusneuvostojen pöytäkirjoista, toimintasuunnitelmista, vuosikertomuksista ja pöytäkirjoissa olevista liitteistä, joista tehtiin laadullinen sisältöanalyysi. Lisäksi aineistona käytettiin Moni-ikä-hankkeen tekemiä moninaisuusaiheisia kyselyitä.

Moninaisuuden huomiointi vaihtelee paljon

Opinnäytetyön päätulos oli, että moninaisuusasiat ovat hyvin vaihtelevasti esillä vanhusneuvostoissa. Suurimpien hyvinvointialueiden ja kuntien alueilla eri vähemmistöt otettiin useammin huomioon. Pienillä hyvinvointialueilla ja pienemmissä kaupungeissa moninaisuusasiat eivät nousseet merkittävästi esille. Mikäli alue tai kaupunki oli väestörakenteeltaan monikielinen, olivat vähemmistöasiat myös useammin esillä vanhusneuvostoissa. Rakenteellisena tekijänä asiaan saattoi vaikuttaa myös kokousten määrä. Pienemmillä hyvinvointialueilla sekä kunnissa vanhusneuvoilla oli vähemmän kokouksia isompiin alueisiin verrattuna. Moninaisuuskysymyksiä ei ollut priorisoitu niin, että ne olisivat nousseet kokousten asialistalle asti.

Opinnäytteessä läpikäydyistä vanhusneuvostojen dokumenteista (n=149) löytyi yhteensä 31 mainintaa kieli- ja kulttuurivähemmistöistä. Vantaan ja Keravan ja Pirkanmaan hyvinvointialueiden sekä Vantaan ja Tampereen kaupunkien vanhusneuvostoissa monikulttuurisuuteen liittyvät kysymykset olivat esillä alueista eniten. Lapin hyvinvointialueella puolestaan saamelaisten asia ylsi usein esityslistalle. Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo esiintyivät usein pöytäkirjoissa mainintoina, mutta niitä ei kuitenkaan avattu tarkemmin.

Vähemmistöjen asiaa ei koeta ajankohtaiseksi

Vanhusneuvostojen jäsenille suunnattujen Moninaisuus-kyselyiden tuloksista käy ilmi, että monilla alueilla vähemmistöön kuuluvien ikäihmisten asia koetaan sinänsä tärkeänä, mutta ei välttämättä ajankohtaisena. Moninaisuusasioiden painoarvo tulee kuitenkin lähivuosina kasvamaan myös ikääntyneiden kohdalla, koska heidän määränsä lisääntyy.

Moninaisuus-kyselyiden tulokset vahvistivat opinnäytetyön muiden aineistojen pohjalta tehtyä havaintoa, että kieli- ja kulttuurivähemmistöjen huomioiminen oli vanhusneuvostoissa jonkin verran yleisempää kuin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen. Kieli- ja kulttuurivähemmistöjäkään ei kuitenkaan huomioitu kovin usein. Vuonna 2025 tehtyyn kyselyyn vastasi 80 vanhusneuvoston jäsentä. Kysymykseen ”Onko kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvat iäkkäät ihmiset huomioitu asioiden käsittelyssä oman vanhusneuvostonne työskentelyssä?” vastanneista vanhusneuvoston jäsenistä neljä prosenttia vastasi ”hyvin” ja 20 prosenttia ”melko hyvin”. Noin 39 prosenttia arvioi, että asiat ovat olleet esillä huonosti tai melko huonosti.

Positiivinen perusasenne, mutta tietoa puuttuu

Vanhusneuvostojen jäsenillä oli kuitenkin positiivinen näkemys vähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden asioiden tärkeydestä. Yli 80 prosenttia vastaajista piti kieli- ja kulttuurivähemmistöjen asioiden käsittelyä tärkeänä tai melko tärkeänä ja vain 14 prosenttia ei kovin tärkeänä. Kukaan ei vastannut, että aihe ei olisi lainkaan tärkeä.

Vanhusneuvostojen jäsenet myös arvioivat, että heillä ei ole tarpeeksi tietoa. Kysymykseen ”Onko teillä itsellänne mielestänne riittävästi tietoa kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvien iäkkäiden ihmisten tarpeista?” vastasi myönteisesti 20 prosenttia vastaajista. Noin 55 prosenttia arvioi, että itsellä ei ole tarpeeksi tietoa. Useissa avoimissa vastuksissa toistui se, että kunta on pieni ja kielivähemmistöihin kuuluvia ikääntyneitä ei ole. Joissakin vastauksissa myös kuvattiin vaikeuksia tavoittaa heitä.
Avointen vastausten perusteella kysely herätti pohtimaan vähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden asioita ja heidän tarpeitaan. Vastauksista ilmenee myös vastaajien halu kohdella kaikkia yhdenvertaisesti ja kehittää omaa toimintaansa paremmaksi.

Kieli- ja kulttuurivähemmistöjen kokemuksia Suomessa vanhenemisesta

Sonja Iltanen ja Jukka Keronen

Julkaistu aiemmin:
Iltanen, Sonja & Keronen, Jukka (2025. Kieli- ja kulttuurivähemmistöjen kokemuksia Suomessa vanhenemisesta. Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry

Tiivistelmä

Tämä julkaisu on toteutettu osana Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry:n Moni-ikä-hanketta. Hanke on kolmivuotinen (2024–2026) ja sen rahoittaa Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA. Moni-ikä-hankkeen tarkoituksena on edistää ikääntyneiden yhdenvertaisuutta ja tehdä näkyväksi ikääntyneet vähemmistöt.

Kävimme kuuntelemassa Suomeen muuttaneiden ja romaneiden näkemyksiä ikääntyville ja vanhoille ihmisille suunnatuissa vertaisryhmissä. Keskustelimme ryhmiin osallistuneiden ja ryhmien ohjaajien kanssa. Julkaisuun on koottu keskustelukumppaneidemme kokemuksia siitä, millaista Suomessa on vanheta kieli- tai kulttuurivähemmistöön kuuluvana. Pääset tutustumaan myös heidän ajatuksiinsa suomalaisista palveluista.

Monet kohtaamamme ihmiset olivat yleisesti tyytyväisiä suomalaiseen yhteiskuntaan ja sen palveluihin. Maahan muuttaneet arvostivat erityisesti Suomen turvallisuutta.

Lähes kaikilla keskusteluihin osallistuneilla oli kuitenkin vaikeuksia käyttää palveluita, koska ne edellyttivät parempaa suomen kielen taitoa, digitaitoja ja tietoa palvelujärjestelmästä kuin mitä keskustelukumppaneillamme oli. Myös toimeentulon haasteet, valtaväestöä heikompi terveys ja elämän aikana koettu syrjintä ja kohdatut ennakkoluulot vaikuttivat palveluiden käyttämiseen. Lisäksi jonkin verran nousi esiin kulttuureihin tai uskontoihin liittyviä tarpeita ja käsityksiä.

Vinkkejä iäkkäiden palveluihin

Keskusteluiden pohjalta ehdotamme vinkkejä siihen, miten palveluissa voidaan ottaa huomioon iäkkäät kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvat ihmiset.

- Kohtaa vähemmistöihin kuuluvat iäkkäät yksilöinä, joilla on omanlaisensa historia ja toiveet.
- Näe vähemmistöasemaan liittyvät haasteet, mutta huomaa myös moninaisuuden tuomat voimavarat.
- Tarjoa tietoa ja palveluita selkeällä suomella ja eri kielillä. Palkkaa monikielisiä työntekijöitä. Näin voidaan vähentää väärinymmärryksiä ja häiriökysyntää.
- Varaudu siihen, että monet tarvitsevat apua palveluiden käyttöön ja tilanteessa voi olla mukana läheisiä.
- Pohdi, voitko järjestää iäkkäille mahdollisuuksia käyttää omaa kieltä ja tavata omaan kulttuuriryhmään kuuluvia esimerkiksi vertaisryhmissä. Yhtä tärkeää on tukea arkisia kohtaamisia valtaväestöön kuuluvien kanssa.

Miten tiedot kerättiin?

Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry:n Moni-ikä-hankkeen työntekijät kävivät keskustelemassa kieli- ja/tai kulttuurivähemmistöihin kuuluvien ikääntyvien ihmisten kanssa. Keskustelujen tavoitteena oli saada taustatietoa hankkeen toimintoja ja tuotoksia varten.

Keskustelut käytiin pääosin sellaisissa yli 55-vuotiaille suunnatuissa vertaisryhmissä, jotka kokoontuivat säännöllisesti osana eri järjestöjen toimintaa. Keskustelijoiden iät vaihtelivat ryhmissä yli 50-vuotiaista noin 90-vuotiaisiin. Yksi ryhmä koottiin keskustelua varten, mutta senkin jäsenet tunsivat toisensa. Paikalla oli myös ryhmien ohjaajia, joilla oli iäkkäiden kanssa sama kieli- ja/tai kulttuuritausta. He auttoivat puheenvuorojen kääntämisessä ja avasivat sitä, miten osallistujien kulttuuritausta saattoi vaikuttaa näkemyksiin.

Keskusteluissa käytettiin haastattelurunkoa, jossa kysyttiin ryhmiin osallistuvien näkemyksiä ikääntymisestä, avun tarpeesta, suomalaisista pal-

veluista ja syrjinnästä. Keskustelut tallennettiin ja kirjoitettiin puhtaaksi, minkä jälkeen tallenteet hävitettiin. Lainaukset on poimittu ikääntyvien suomenkielisestä puheesta tai heidän puhettaan kääntäneiden ohjaajien puheesta. Lainauksia on muutettu oikeakielisemmiksi luettavuuden vuoksi.

- Keskustelut toteutettiin 11.6.2024–5.2.2025
- Yhteistyötahot: African Care ry, Jade yhteisö ry, Koskenrinne ry, Nicehearts ry, SVK Liitto ry
- Keskustelutilaisuuksien määrä: 11
- Osallistujien määrä: 149 ryhmäläistä ja 15 ohjaajaa
- Ryhmien kieli- ja kulttuuritaustat: arabia, dari, farsi, kiina, kurdi, somali, venäjä, vietnam, inkerinsuomalaiset. Romanien vertaisryhmässä paikalle tuli käyntikerralla vain ohjaajia, ja keskustelu käytiin heidän kanssaan.

Näkemyksiä vanhenemisesta

Ihminen ikääntyy yksilönä myös vähemmistössä

Kysyimme aluksi, milloin ihminen on vertaisryhmiin osallistuneiden mielestä vanha. Kysymys herätti kaikissa ryhmissä huvittuneen reaktion tai voimakasta vastustusta. ”Vanhuus on vain numero.” ”Sielu on aina, loppuun asti nuori.”

Kun ensireaktio hälveni, keskustelijat alkoivat kuvailla, millainen ihminen on heidän mielestään vanha. Tärkeintä oli yksilöllisyys. ”Vanhuus riippuu ihmisestä.” Keskustelijat kuvailivat vanhenemista useimmiten kielteisinä muutoksina: ihminen on vanha, kun hän ei voi enää tehdä asioita itsenäisesti, fyysinen toimintakyky tai kognitio heikentyvät tai sairastaa. Itseään piti vanhana vain noin viidennes keskustelijoista.

Keskustelijat toivat esiin, että ikääntymisen vauhti voi riippua yhteiskuntien tai kulttuurien eroista. Jos lähtömaissa oli ollut epävakaat olot, terveystilanne oli usein huono. Myös suhtautuminen kunnon ylläpitoon saattoi olla erilaista. Eräs kurdinkielinen vastasi:

> ”Omassa kulttuurissa ei kuntoilla ja siksi vanhuus tulee aikaisemmin. Ei voi vertailla vanhenemista suomalaisten kanssa, koska

> 80-vuotias suomalainen voi olla terveempi kuin 50-vuotias lähtömaassa.”

Samaan tapaan puhuttiin vietnaminkielisessä ryhmässä: ”Vietnamissa ajatellaan, että kuntosalit eivät kuulu vanhoille, vaan vain nuorille.” Iäkkäiden romanien toimintakykyyn vaikuttavat lapsuudenaikaiset vaatimattomat olot ja se, ettei terveysliikunta ole yleistä.

Valtaväestöön kuuluvat eläkeikäiset Suomessa nähtiin itsenäisinä ja aktiivisina ihmisinä, joilla on hyvä elämä ja paljon harrastuksia. Tämä heijastui myös omiin kokemuksiin: ”Suomessa ei tunne itseään vanhaksi. Lähtömaassa aletaan kohdella vanhana 50-vuotiaana ja sitten tuntee itsensä vanhemmaksi.” Myös omalla toiminnalla ja asennoitumisella oli merkitystä: ”Voi olla jo vähän heikko, mutta jos yrittää toimia aktiivisesti ja on mukana yhteisössä, on nuori.”

Iäkkäistä halutaan huolehtia

Kaikissa ryhmissä painotettiin, että heidän omassa kieliryhmässään tai kulttuurissaan suhtaudutaan iäkkäisiin ihmisiin erittäin arvostavasti. Somalikieliset miehet kertoivat, että iäkkäiden näkemyksiä kunnioitetaan:

> ”Kun ihminen ikääntyy, hänestä tulee perheenpää, jolta kysytään mielipiteitä ja pyydetään apua ongelmissa.”

Keskustelijat näkivät huolehtimisen vastavuoroisena: aikuiset huolehtivat lapsista, jotka hoitavat myöhemmin vanhempiaan. Somalikielisten naisten ryhmässä kerrottiin: ”Joskus vanhat ihmiset voivat olla vähän vaikeita, mutta muiden täytyy käyttäytyä heidän kanssaan rauhallisesti, jutella ja nauraa.” Huolenpito voi kääntyä jopa passivoivaksi: ”Joskus ei anneta tehdä edes asioita, joita hän pystyy tekemään, vaan palvellaan.”

Iäkkäistä pidetään huolta paitsi perheen sisällä, myös laajemmin suvun ja läheisten kesken. Esimerkiksi romanit haluavat tukea sairaalaan joutunutta ja hänen läheisiään. Romanikulttuurissa läheisten läsnäolo on tärkeää potilaalle ja hän saattaa rauhoittua vasta, kun näkee saattajat.

Ihmiset kertoivat hoitavansa myös muissa maissa asuvien läheistensä asioita. Kaikkein vanhimmat olivat saattaneet jäädä alun perinkin lähtö-

maahan tai läheiset olivat muuttaneet eläkeiässä takaisin lähtömaahan. Asioiden hoitamiseen vaikuttivat myös maiden väliset suhteet – vaikeimmaksi tilanteen kokivat he, joilla on sukulaisia Venäjällä.

Suomessa asuessa saatettiin omaksua uusia tapoja. Keskusteluissa nousi esiin nuorempien sukupolvien kiireinen elämä, johon ei kuulunut vanhemmista huolehtiminen aivan samaan tapaan kuin lähtömaissa. Kiinankielisessä ryhmässä kuvailtiin tätä ilmiötä:

> ”Kiinassa lapsen oletetaan tekevän asioita vanhempiensa eteen ja hänen tukeensa voi nojata. Kun lapset ovat kasvaneet Suomessa, oma elämä on heille tärkeämpää. Suomessa iäkäs jää tästä syystä kulttuurikulmaan. Se täytyy hyväksyä, mutta tuntuu pahalta, koska kukaan ei välitä.”

Kulttuurista nousevat näkemykset vaikuttavat hoivapalveluiden käyttöön

Monet kertoivat, että heidän kulttuurissaan pidetään itsestäänselvyytenä, että iäkkäät hoidetaan itse kotioloissa ja tämä pätee myös Suomessa. ”On noloa, eikä hyväksyttävää laittaa vanhempia vanhainkotiin.” Suomalaisen yhteiskunnan tukea arvostettiin kuitenkin, jos asui täällä ilman lähisukulaisia.

Osa keskustelijoista muistutti, ettei huolenpito toteudu aina omankaan kulttuurin sisällä, koska perheet ja tilanteet ovat erilaisia. Ryhmissä huomautettiin myös, että iäkkäistä huolehtiminen saattoi olla lähtömaissa käytännön sanelema pakko, jos yhteiskunta ei tarjonnut palveluita.

Keskusteluissa toistui ajatus siitä, että kantasuomalaiset iäkkäät ”menevät” tai ”laitetaan” hoitolaitokseen. Osan mielestä valtaväestön keskuudessa omaiset eivät hoida iäkkäitä, vaan he ovat valtion tai kunnan vastuulla. Muutamat keskustelijat kertoivat kuitenkin nähneensä, miten kantasuomalaisissakin perheissä huolehditaan iäkkäistä läheisistään. Vain romanitaustaiset ohjaajat huomauttivat, että todellisuudessa hoitopaikkaa on vaikea saada, eikä sinne päädytä kevyin perustein.

Uskonnoista oli puhetta keskusteluissa vain vähän. Islamin kerrottiin määrittävän, että iäkkäitä tulee kohdella kunnioittavasti. Joitakin mietitytti, miten sote-palveluissa otetaan huomioon sianlihaton ruokavalio. Häveliäisyyskäsitykset nostettiin esiin joissakin ryhmissä. Esimerkiksi osa koki vastakkaista sukupuolta olevan hoitajan tai lääkärin epäsopivaksi.

Ryhmissä oli erilaisia näkemyksiä siitä, onko parempi, että iäkästä hoitaa oman yhteisön jäsen vai valtaväestöön kuuluva. Kurdinkielisten ryhmän mukaan heidän kulttuurissaan on tärkeää puhua ja kuunnella, mutta suomenkielisen hoitohenkilökunnan kanssa tämä ei välttämättä toteudu joko puhetapojen erojen takia tai yhteisen kielen puuttuessa. Somalikielisten ryhmässä kerrottiin, että vieras hoitaja tuntuu vaikealta hyväksyä.

> ”Kun somalialainen ikääntyy, hän ei missään nimessä näe asuvansa senioritalossa, jossa täysin ulkopuolinen hoitaja huolehtii suihkuttamisesta, ulosteiden pesemisestä, vaatteiden ja vaippojen vaihtamisesta.”

Ohjaajien mukaan iäkkäät romanit voivat olla haluttomia ottamaan vastaan kulttuurin ulkopuolista apua. Taustalla ovat pelot ja epäluulot viranomaisia kohtaan, joiden vuoksi iäkkäät romanit jättävät usein palveluita käyttämättä. Toisaalta hoito- ja hoivatilanteisiin vaikuttavat romanikulttuurin häveliäisyyskäsitykset: vanhempia ihmisiä kohtaan osoitetaan kunnioitusta siten, että intiimeiksi katsottuja asioita vältellään puheissa ja teoissa. Häveliäisyyssäännöt voivat rajoittaa omaishoitajana toimimista, koska esimerkiksi pesuja tai vaippojen vaihtoa ei välttämättä voi tehdä itseään huomattavasti vanhemmille ihmisille. Apua voikin olla helpompi ottaa vastaan valtaväestöön kuuluvilta, koska silloin häveliäisyyssäännöt eivät päde.

Ohjaajat painottivat, että lääkärit voivat ja heidän pitää kysyä iäkkäiltä romaneilta myös intiimeistä asioista. Heidän mukaansa monet vanhemmat romanit eivät osaa tai halua puhua vaivoistaan oma-aloitteisesti terveydenhuollon henkilökunnalle, mikä voi viivästyttää diagnooseja ja hoitoja.

Haasteita palveluiden käytössä

Palvelujärjestelmää on vaikea hahmottaa

Monet maahan muuttaneet keskustelijat kertoivat, että suomalaista palvelujärjestelmää ja siinä tapahtuvia muutoksia oli vaikea hahmottaa. Monessa ryhmässä huolta herättivät esimerkiksi uudet määräykset, joiden tulkittiin rajoittavan heidän mahdollisuuksiaan käydä lähtömaassa ja palata takaisin Suomeen. Palvelujärjestelmän hahmottamiseen vaikutti muun muassa suomen kielen taito ja koulutustaso, jotka vaihtelevat suuresti maahan muuttaneiden keskuudessa.

Ohjaajien mukaan osa iäkkäistä romaneista eli lapsena kiertelevää elämää tai muuten hyvin vaatimattomissa oloissa. Jos koulupolku oli jäänyt lyhyeksi, oli vaikeuksia hahmottaa palvelujärjestelmää ja miten siellä toimitaan.

Palveluissa käytetty kieli on vaikeaa

Monille ryhmiin osallistuneille palveluiden käyttö oli vaikeaa, koska he eivät osanneet riittävästi palveluissa käytettyjä kieliä. Osa puhui kyllä suomea arjessa, mutta palveluissa käytetty kieli koettiin hyvin vaativaksi: ”En ymmärrä selitystä erityisesti vaikeammissa asioissa, kuten terveydenhoito, pankki ja verot.” Myös opastusta palveluiden käyttöön oli vaikea ottaa vastaan vieraalla kielellä. Esimerkiksi digitaitoja oli vaikea hankkia, jos ei ymmärtänyt opastusta.

Moni maahan muuttanut tarvitsi tulkkia erityisesti asioidessaan terveyspalveluissa ja viranomaisten kanssa, jotta asiat tulivat hoidettua hyvin, eikä tietokatkoksia tullut. Tulkin hankkiminen oli joskus hidasta, mikä hidasti palvelujen käyttöä ja esimerkiksi lääkäriajan saamista.

> ”Vaikka osaisikin suomea arkipäivässä riittävästi, koko prosessi voi mennä pieleen jonkin väärin ymmärretyn tai käytetyn sanan vuoksi.”

Kirjoitettuun kieleen pohjautuvat palvelut olivat hankalia muutamille keskustelijoille, jotka olivat lukutaidottomia myös omalla kielellään. He olivat eläneet lapsuutensa ja nuoruutensa epävakaissa oloissa, jolloin koulujen käyminen oli jäänyt vähäiseksi tai sinne ei ollut päässyt lainkaan.

Pienituloisuus vaikeuttaa elämää

Pienituloisuus ja elinkustannusten kasvu tulivat esiin kaikissa ryhmissä. Suurta huolta aiheutti se, että tulot eivät riittäneet enää kaikkiin välttämättömiin kuluihin: vuokraan, terveydenhoidon käynteihin, lääkkeisiin ja hoitotarvikkeisiin.

Monet puhuivat suomalaisen politiikan muutoksesta, joka oli heijastunut vähävaraisten saamiin tukiin. Esimerkiksi paikallisliikenteen lippujen kallistuminen ja siihen saatujen tukien leikkaaminen vaikeuttivat osallistumista vertaisryhmään. Samalla vähenivät mahdollisuudet pitää yllä toimintakykyä ja osallisuutta.

Venäjältä eläkettä saavien tilanne oli hankala, koska eläkkeet on nykyrajoitusten vuoksi haettava menemällä paikan päälle. Venäjälle matkustaminen ei ollut kaikille mahdollista taloustilanteen tai toimintakyvyn vuoksi. Tilanne vaikutti myös suoraan toimeentuloon: Venäjän eläkkeet otetaan huomioon määriteltäessä Suomesta maksettavia toimeentulotukea ja asumistukea, oli ne tosiasiassa saatu tai ei.

Haasteita digi- ja puhelinasioinnissa

Ajan varaaminen ja asioiden hoitaminen puhelimitse tai digitaalisesti koettiin hankalaksi, jos suomi ei ollut vahva kieli. ”Puhelinpalvelu on todella vaikea. Jos ei osaa kieltä, ei ymmärrä milloin painetaan mitäkin numeroa.” Takaisinsoitto koettiin erityisen hankalaksi, jos asiointiin tarvittiin tulkkia tai epävirallisempaa käännösapua. Takaisinsoitto voi tulla milloin vain, eikä apua antava henkilö ole välttämättä silloin saatavissa. Ongelmia on erityisesti yöaikaan hätätilanteissa, jos ei osaa suomea.

> ”112:een turha soittaa, jos ei osaa kertoa oireita tai omaa osoitetta.”

Digiasioinnin sote- ja viranomaispalveluissa monet kokivat vielä vaikeammaksi, koska se edellytti taitoa ilmaista itseään kirjallisesti vieraalla kielellä: ”Pitää itse kirjoittaa oireet ja syy hakea apua.”

Suomalaisissa palveluissa tarvitaan myös enemmän digitaitoja kuin muissa maissa ja vaikeasti saatavat pankkitunnukset tarvitaan käytännössä kaikkeen asiointiin. Lisähaasteita aiheutti palveluiden muuttuminen. Vaikka olisikin jo oppinut käyttämään jotain palvelua, muutoksen jälkeen sen

käyttäminen ei enää onnistunut. Samanlaisia haasteita digiasioinnin kanssa oli ohjaajien mukaan myös iäkkäillä romaneilla.

Toisaalta kevyemmissä palveluissa digitaalisuus nähtiin myös mahdollisuutena. Esimerkiksi moni sanoi, että verkossa olevat materiaalit, sähkökirjat ja äänikirjat olivat korvanneet kirjaston, ja nämä materiaalit olivat saatavissa omalla kielellä.

Häiriökysyntää ja palveluiden käyttöä ulkomailla

Keskusteluissa oli merkkejä häiriökysynnästä. Kun aikaa ei saatu tai ajanvarausta ei osattu tehdä puhelimitse tai digitaalisesti, monet menivät paikan päälle jonottamaan. Pitkät maksulliset jonotusajat puhelimessa olivat aiheuttaneet ongelmia eräälle keskustelijalle: ”Jos on vaikka 10 euroa saldoa, se saattaa loppua jonottaessa. Silloin pitää mennä paikan päälle.” Eräs somalikielinen mies kuvasi tilannetta:

> ”Kaikki on siirtynyt verkkoon. Se on kaikkien ikääntyneiden ongelma, mutta kielitaidon puute lisää ongelmaa. Kun on tekemisissä ihmisen kanssa asiat hoituvat, koska pystyy käyttämään eleitä ja ilmeitä. Mutta nyt pitää olla yhteydessä Maisan kautta tai puhelimella. Kaikki eivät osaa käyttää älypuhelimia, tabletteja tai tietokoneita ja toinen ongelma on kielimuuri.”

Muissakin ryhmissä oli vastaavia kuvauksia terveyteen liittyvistä digipalveluista, Kelan palveluista ja bussilipun ostamisesta. Osa käytti myös päivystyspalveluita sellaisiin tarpeisiin, joihin niitä ei ole tarkoitettu.

Hoidon helpomman saatavuuden ja matalamman hinnan vuoksi hoitoa haettiin myös muista maista. Venäjänkieliset ja inkerinsuomalaiset kertoivat teettäneensä erityisesti aiemmin isompia leikkauksia, hammasoperaatioita ja silmäleikkauksia Venäjällä. Rajan yli haettiin myös lääkkeitä ja käytiin lääkärintarkastuksissa. Tämä oli vaikeutunut rajan sulkemisen vuoksi.

Kokemuksia yhdenvertaisuudesta ja eriarvoisuudesta

Yksilöllinen kohtelu on yhdenvertaisuutta

Kysyimme keskustelijoilta, oliko heillä kokemuksia eriarvoisuudesta ja syrjinnästä. Kokemukset vaihtelivat. Monen mielestä Suomessa asiat ovat hyvin. ”On joitakin ongelmia, mutta suuret linjat ovat hyvin.” Somalikielisten ryhmissä oltiin sitä mieltä, että palveluissa kohdattu syrjintä on vähentynyt. Muutamat esittivät kriittisiä näkemyksiä vasta sen jälkeen, kun siihen rohkaistiin. ”Emme halua kritisoida, koska asumme Suomessa ja saamme täällä apua ja tukea.”

Palveluissa kaivattiin tasavertaista ja yksilöllistä kohtaamista, josta tulee tervetullut olo. ”Kun tulen lääkäriin, en ole somali tai muslimi, vaan ihminen ja olen kipeä ja tarvitsen palvelua.” Toisessa ryhmässä sanottiin:

> ”Siinä on tasa-arvoa, että kaikkia kohdellaan yksilöllisesti. Ei syrjitä ulkonäön tai uskonnon perusteella.”

Ohittamisen ja syrjinnän kokemuksia palveluissa

Moni ryhmiin osallistunut kertoi kokeneensa, että heitä ei kohdattu, kuunneltu tai autettu terveyspalveluissa. Osa kertoi kokeneensa eriarvoista kohtelua tai suoranaista syrjintää. Esimerkiksi eräs henkilö kertoi, että hänen oikeutensa Suomen kansalaisuuteen kyseenalaistettiin lääkärikäynnillä, kun tulkkaava perheenjäsen poistui, eikä hän osannut vastata kysymyksiin suomeksi.

Asiakkaan suoja viranomais- ja sotepalveluissa mietitytti keskustelijoita. Keskustelijat halusivat myös tietää, keneltä voi pyytää apua, jos tuntui ettei saa palveluita ennakkoluulojen takia. Heillä oli kokemus, että vaikka laki on sama, työntekijät voivat tehdä erilaisia päätöksiä. Ohjaaja kertoi:

> ”Tulkkina näkee paljon hienovaraista syrjintää, kuten odotuttamista tai erilaista kohtelua. Ovat kuitenkin varovaisia, etteivät saa syytettä syrjinnästä.”

Syrjinnäksi tulkittiin toisinaan sellaisia asioita, joiden syy saattoi olla muualla kuin vähemmistöasemassa. Monet kokivat, että lääkäriaikoja on

nykyään vaikea saada ja osa selitti tätä syrjinnällä tai sivuuttamisella. Todennäköisesti taustalla on kuitenkin myös palvelujärjestelmän muutoksia, jotka koskevat kaikkia.

Ennakkoluuloja arjessa

Keskustelijat olivat kohdanneet ikäviä tilanteita arjessa, kuten liikennevälineissä tai kaupoissa. Esimerkiksi oman kielen puhuminen julkisella paikalla oli herättänyt kielteisiä reaktioita ja aggressioita kantasuomalaisissa. Romanitaustaisten ohjaajien mukaan iäkkäät romanit ovat kohdanneet elämänsä aikana paljon syrjintää ja kohtaavat sitä yhä.

Inkerinsuomalaiset kertoivat kohdanneensa ennakkoluuloja sekä Venäjällä että Suomessa. Monien perheissä oli ollut sodan jälkeen raskaita siirtymiä Neuvostoliiton sisällä sekä karkotuksia, vankeutta ja teloituksia sekä suomalaistaustaan liittyvää syrjintää vielä pitkään sodan jälkeenkin. Suomessa vaikeuksia aiheutti monien inkerinsuomalaisten venäjänkielisyys, johon ryhmäläisten mukaan reagoivat erityisen kielteisesti iäkkäämmät kantasuomalaiset.

Myös vähemmistöryhmien välisiä kielteisiä asenteita tuli näkyviin, vaikka niistä ei kysytty. Esimerkiksi eräässä keskustelussa maahan muuttanut henkilö kuvaili näkemyksiään seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä varsin suorasanaisesti. Toisessa keskustelussa taas tulivat esiin venäläistaustaisen henkilön kielteiset asenteet afrikkalaistaustaisia kohtaan. Kummassakaan tapauksessa tulkkina toiminut työntekijä ei halunnut kääntää kaikkea puhuttua, koska piti puhetta asiattomana.

Mitä tarvitaan ja toivotaan?

Tukea palveluiden käyttämiseen

Suuri osa keskusteluihin osallistuneista maahan muuttaneista ihmisistä tarvitsi jatkuvasti tukea palveluiden käytössä, vaikka he eivät välttämättä edes olleet kaikkein haavoittuvimmassa asemassa. Asiointitilanteissa olikin usein varsinaisen asiakkaan lisäksi muita ihmisiä.

Erityisen paljon apua tarvittiin terveyspalveluissa, viranomaisten kanssa asioidessa, pankkipalveluissa ja näihin liittyvissä digitaalisissa palveluis-

sa. Ne, joiden fyysinen toimintakyky oli heikentynyt, tarvitsivat apua myös arkielämässä, kuten kodinhoidossa, kauppakäynneissä ja kuljettamisessa.

Apua palveluissa asioimiseen saatiin omilta jälkeläisiltä, muilta sukulaisilta ja omalta yhteisöltä. Läheisiä ei saisi enää käyttää tulkkaukseen kaikissa palveluissa, mutta heidän apuunsa turvauduttiin silti. Järjestöiltä ja vertaisryhmiin kuuluvilta saatiin paljon tukea. Myös viranomaisilta, kuten sosiaalipalveluista, maahanmuuttopalveluista ja tulkeilta saatiin apua. Joskus asian hoitaminen toisen avustuksella sai kyseenalaisia piirteitä:

> ”Joutuu pyytämään apua tuntemattomammiltakin ihmisiltä ja näyttämään henkilökohtaisia tietojaan toiselle. Ei haluaisi, mutta ei ole vaihtoehtoa.”

Ohjaajien mukaan iäkkäät romanit tarvitsevat aina toisen henkilön apua virallisten asioiden hoitamiseen ja omien oikeuksiensa puolustamiseen terveyspalveluissa. Romanivanhukset eivät osaa useinkaan pukea sanoiksi avuntarpeitaan ja kulttuurisia tarpeitaan. Kun palveluntarvetta arvioidaan, ohjaajien mukaan olisi hyvä saada romanitaustainen tukihenkilö.

Tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta

Näihin keskusteluihin osallistuneista moni kertoi haluavansa ymmärtää suomalaisen yhteiskunnan toimintaa. Keskustelijat kaipasivat tietoa esimerkiksi eduskunnan päätöksenteosta, uusista laeista ja THL:n toiminnasta, koska niillä oli suoria seurauksia heidän omaan elämäänsä ja toimeentuloonsa.

Osa kertoi seuraavansa suomenkielisiä uutisia, mutta niistä syntyi myös väärinymmärryksiä, jos suomen kielen taito ei riittänyt. Tietoa saatiin myös vertaisilta ja pitkään Suomessa asuneilta ihmisiltä, jotka jakoivat tietoa somessa omalla kielellään. Vaikka epävirallista omakielistä tietoa arvostettiin, monet olivat tietoisia siitä, että kaikki ympärillä liikkuvat tiedot eivät välttämättä olleet tosia.

Laajempaa kielivalikoimaa

Keskustelijat toivoivat saavansa tietoa ja palveluita omalla kielellään, jotta tiedot välittyisivät heille oikein. Myös emotionaalisten asioiden käsittelys-

sä oma kieli on tarpeen. Keskustelijoiden mielestä voitaisiin palkata enemmän monikielisiä ammattilaisia, joita Suomessa on jo paljon. Nuoremmista ammattilaisista monet puhuvat sekä suomea että keskusteluihin osallistuneiden lähtömaiden kieliä ja heistä olisi paljon apua esimerkiksi sote-palveluissa, Kelassa ja lentoasemilla. Verkkopalveluissa voitaisiin tarjota useita kieliversioita ja osaa auttaisi se, että tekstit olisi mahdollista kuunnella. Tulkkeja toki käytetäänkin paljon, mutta arkisissa tilanteissa voitaisiin käyttää myös käännösohjelmia.

Ryhmissä kaivattiin iäkkäille suunnattuja, omankielisiä suomen kielen kursseja, jotka etenisivät tavoitteellisesti. Osa oli osannut suomea paremmin työelämässä ollessaan, mutta kielitaito oli heikentynyt iän myötä. Osa keskustelijoista oli sitä mieltä, että suomea pitää opiskella ja ponnistella sen eteen. Toiset kokivat kielen oppimisen ja ylläpitämisen vaikeaksi, koska suomalaisiin ei juuri saanut yhteyttä arkielämässä, eikä kieltä päässyt käyttämään. Täytyy myös muistaa, että vanhemmalla iällä oppiminen on hitaampaa.

Kohtaamisen mahdollisuuksia

Osa tapaamistamme ihmisistä tunsi itsensä Suomessa turhaksi tai yksinäiseksi, mikä voimisti vanhuuden kokemusta. ”Kun on yksinäinen, tuntuu vanhalta.”

Eräs keskustelija kertoi, että hänen oli ollut vaikea sopeutua omaa kulttuuria yksilökeskeisempään suomalaiseen kulttuuriin. Yksinäisyyden kokemus voi myös riippua siitä, mihin omaa tilannetta verrataan. Esimerkiksi ohjaajien mukaan romanivanhukset olivat tottuneet aiemmassa elämässään siihen, että ympärillä oli koko ajan paljon ihmisiä. Monet tunsivat itsensä yksinäisiksi, vaikka heihin pidettiinkin yhteyttä melko tiiviisti.

Kohtaamisen mahdollisuudet nousivatkin keskusteluissa usein esiin. Vertaisryhmät olivat keskustelijoille tärkeitä, koska niissä sai puhua omaa kieltään. Yhdessä oleminen nousi myös tärkeäksi syyksi käyttää vapaa-ajan palveluita, joista keskusteluissa käsiteltiin kirjastoja ja liikuntaa. Kirjastoissa tavattiin ystäviä, käytiin kerhoissa, kuunneltiin luentoja ja rauhoituttiin. Liikunta oli monille mieluista ja liikuntamahdollisuuksiin oli tutustuttu yhdessä järjestöjen tuella.

Keskustelijat kaipasivat myös enemmän mahdollisuuksia tavata kantasuomalaisia. Näihin kohtaamisiin tarvittiin tukea, koska monet kokivat, että suomalaisiin on vaikea saada kontaktia. Tapaamamme ihmiset halusivat esimerkiksi käydä kävelyllä tai syömässä valtaväestöön kuuluvien kanssa, tai vain istua ja puhua. Venäjänkielisessä ryhmässä toivottiin: ”Pitäisi olla kielikerhoja ja enemmän suhteita suomalaisten kanssa. Se kehittäisi suomen kieltä ja integroituminen olisi helpompaa.”

Moni-ikä-hankkeen suosituksia kieli- ja kulttuurivähemmistöjen näkökulmasta

Jukka Keronen ja Sonja Iltanen

Artikkeli perustuu julkaisuihin:
Keronen, Jukka; Katajisto, Milka & Iltanen, Sonja (2025). Selvitys ikääntyneiden moninaisuudesta hyvinvointialueiden suunnitelmissa. Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry

Iltanen, Sonja & Keronen, Jukka (2025 ja luku 2.3 tässä julkaisussa). Kieli- ja kulttuurivähemmistöjen kokemuksia Suomessa vanhenemisesta. Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry

Toimenpidesuosituksia hyvinvointialueille

Ikääntyneiden moninaisuutta hyvinvointialueiden suunnitelmissa kartoittaneen selvityksen (Keronen ym. 2025) pohjalta Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry päätyi esittämään hyvinvointialueille kahta toimenpidettä toteutettavaksi, kun niiden ikääntyneitä tai moninaisuutta koskevia suunnitelmia päivitetään tai laaditaan. Suositukset perusteluineen löytyvät kokonaisuudessaan edellä mainitusta selvityksestä.

Suositus 1: Moninaisuuden huomiointi mukaan kaikkiin suunnitelmiin

Ensimmäisenä toimenpiteenä esitetään: *Hyvinvointialueet kirjaavat kaikkiin suunnitelma-asiakirjoihinsa moninaisuuden, yhdenvertaisuuden edistämisen ja vähemmistöjen huomioimisen palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa. Alueet varmistavat, että asiakirjoja on tarkasteltu myös ikääntyneiden vähemmistöjen näkökulmasta.*

Hyvinvointialueilla tulisi tiedostaa nykyistä paremmin, että erilaisiin vähemmistöihin kuuluvien ikääntyvien ja vanhojen ihmisten määrä kasvaa Suomessa vuosittain. Myös heidän osuutensa asukkaista ja sote-palveluiden käyttäjistä kasvaa jatkuvasti. Kaikkia ikääntyneitä koskevien haasteiden lisäksi vähemmistöihin kuuluvilla ikääntyneillä ihmisillä on lisäksi useita vähemmistöasemaan liittyviä haasteita palveluiden käytössä tai osallisuudessa yleensä.

Kiinnittämällä huomiota palveluiden yhdenvertaisuuteen ja saavutettavuuteen voidaan edistää oikea-aikaista ja tarpeen mukaista palveluiden käyttöä ja näin vähentää niiden käyttöön liittyviä ongelmia ikääntyneiden vähemmistöihin kuuluvien ihmisten keskuudessa. Vähemmistöjen huomioimiseen velvoittaa myös lainsäädäntö, sillä yhdenvertaisuuslain 5 §:n mukaan viranomaisella on velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta.

Suositus 2: Ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelmissa huomioitava vähemmistöt

Toisena toimenpiteenä esitetään: *Hyvinvointialueet huomioivat ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelmissa erikseen mainiten ainakin seuraaviin vähemmistöryhmiin kuuluvat ikääntyneet: maahan muuttaneet, kansalliset vähemmistöt, seksuaalivähemmistöt ja sukupuolivähemmistöt. Kirjauksen tulisi sisältää suuntaviivat sille, kuinka kunkin ryhmän kohdalla edistetään yhdenvertaisuutta hyvinvointialueen palveluiden käyttäjinä sekä edistetään heidän osallisuuttaan*.

Ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelmien laatiminen hyvinvointialueilla perustuu Vanhuspalvelulakiin, jonka mukaan hyvinvointialueen on muun muassa arvioitava ikääntyneen väestön hyvinvoinnin tilaa, ikääntyneelle väestölle tarjolla olevien palvelujen riittävyyttä ja laatua sekä ikääntyneen väestön palveluntarpeeseen vaikuttavia tekijöitä.

Vähemmistöihin kuuluvilla ikääntyneillä ihmisillä hyvinvoinnin tila, palveluiden riittävyys ja laatu ja palvelutarve voivat poiketa merkittävästi koko väestön keskimääräisestä tarpeesta. Taustalla voi olla elämänhistoriaan tai nykytilanteeseen pohjautuvia syitä, jotka vaikeuttavat palveluiden käyttöä tai niihin hakeutumista.

Vinkkejä iäkkäiden palveluihin kieli- ja kulttuurivähemmistöjen näkökulmasta

Käytännön tasolla iäkkäiden palveluissa vähemmistöihin kuuluvat voidaan ottaa huomioon monilla eri tavoilla. Seuraavat vinkit pohjautuvat kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvien iäkkäiden ja heidän ohjaajiensa kanssa käytyihin keskusteluihin (Iltanen & Keronen 2025).

- Kohtaa vähemmistöihin kuuluvat iäkkäät yksilöinä, joilla on omanlaisensa historia ja toiveet.
- Näe vähemmistöasemaan liittyvät haasteet, mutta huomaa myös moninaisuuden tuomat voimavarat.
- Tarjoa tietoa ja palveluita selkeällä suomella ja eri kielillä. Palkkaa monikielisiä työntekijöitä. Näin voidaan vähentää väärinymmärryksiä ja häiriökysyntää.
- Pohdi, voitko järjestää iäkkäille mahdollisuuksia käyttää omaa kieltä ja tavata omaan kulttuuri -ryhmään kuuluvia esimerkiksi vertaisryhmissä. Yhtä tärkeää on tukea arkisia kohtaamisia valtaväestöön kuuluvien kanssa.

Suosituksia hanketyöhön

Moni-ikä-hankkeen kokemusten perusteella suosittelemme, että iäkkäitä kieli- ja kulttuurivähemmistöjä koskevia palveluita ja toimintamalleja kehitettäessä kannattaa tehdä laaja-alaista yhteistyötä. Yhteistyön ansiosta resursseja voidaan hyödyntää tehokkaasti, tieto liikkuu toimijoiden välillä ja ymmärrys erilaisista näkökulmista vahvistuu. Yhteistyö täytyy kuitenkin rakentaa siten, että se tuntuu kaikista osapuolista oikeudenmukaiselta. Esimerkiksi kumppaniorganisaatioissa toimivien vapaaehtoisten ja vertaisohjaajien työmäärästä täytyy sopia etukäteen ja tarvittaessa korvata käytetty työaika. On myös tärkeää kertoa avoimesti tuotosten yhteydessä, mitkä tahot ovat olleet mukana.

Kehitystyön ja tuotosten täytyy palvella iäkkäiden vähemmistöihin kuuluvien ihmisten tarpeita ja ottaa huomioon heidän todelliset olosuhteensa. Akateemisen tutkimuksen lisäksi selvitykset ja opinnäytetyöt tarjoavat tietoa, jonka hyödyntäminen on ensiarvoisen tärkeää. Tähän käsillä olevaan julkaisuun on koottu kieli- ja kulttuurivähemmistöjä koskeva tutkittu tieto ja loppujulkaisun toisessa osassa on kooste seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä.

Moni-ikä-hankkeessa pidimme tärkeänä, että ikääntyviä kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvia ihmisiä kuultiin myös suoraan. Hankkeessa tämä järjestettiin ryhmäkeskusteluina järjestöjen vertaisryhmissä. Kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden tavoittaminen olisi ollut erittäin vaikeaa ilman yhteistyökumppaneita. Keskusteluja järjestettäessä oli

kuitenkin mukauduttava yhteistyökumppaneiden omiin käytäntöihin, esimerkiksi ryhmien kokoontumisaikatauluihin ja vertaisohjaajien työaikoihin.

Yhteistyökumppaneille toimitettiin tiedot hankkeesta ja siinä kerättävästä tiedosta. Keskustelijoilta kysyttiin suostumus keskustelun alussa suullisesti, kertomalla lyhyesti hankkeesta ja kerättävän tiedon käyttämisestä. Ryhmäläisillä oli mahdollisuus kysyä asiasta tarkemmin hanketyöntekijöiltä tai oman järjestönsä työntekijöiltä. Havaitsimme, että monien oli vaikea hahmottaa hankkeemme tavoitteita ja edustamamme organisaation toimintaa, vaikka pyrimmekin esittämään asian selkeästi. Suosittelemme varautumaan näihin haasteisiin ja panostamaan aidosti tietoisen suostumuksen saamiseen siinäkin tilanteessa, että kyse ei ole tutkimustiedon keruusta.

Valtaosa keskusteluista tulkattiin, vaikka myös suomen puhuminen oli mahdollista ja osan huomasimme sitä myös osaavan. Pyrimme puhumaan mahdollisimman helppoa ja selkeää suomea. Tulkkaus järjestettiin siten, että ryhmien vertaisohjaajat käänsivät ryhmäläisten puheen. Tämä toimi vaihtelevasti riippuen ohjaajan suomen kielen osaamisesta ja ryhmän koosta. Osa vertaisohjaajista käytti mieluummin englantia kuin suomea. Paikoitellen hanketyöntekijöille käännettiin vain pieni osa puheesta. Epämuodollisempi vertaistulkkaus toimi tässä yhteydessä riittävän hyvin, mutta suosittelemme, että resurssien riittäessä panostetaan ammattitulkkeihin.

Suosittelemme, että kieli- ja kulttuurivähemmistöjä kuultaessa ryhmien koko pidetään pienenä tai järjestetään yksilö- tai parihaastatteluita, koska niissä voidaan päästä syvemmälle aiheisiin ja kaikille voidaan antaa puheenvuoro. Kannattaa varautua myös siihen, että tilanne vertaisryhmissä on elävä – ihmiset saattavat esimerkiksi tulla paikalle eri aikoihin ja poistua välillä vaikkapa rukoilemaan.

Yhteistyökumppanilta saamamme vinkin perusteella keräsimme osan tiedosta käsiäänestyksellä, jossa käden nostaminen tarkoitti myöntävää vastausta. Huomasimme myös itse, että tiedon kerääminen paperilomakkeilla olisi ollut useimmissa ryhmissä liian haastavaa. Käsiäänestys antoi kaikille mahdollisuuden osallistua, vaikka kaikki eivät halunneetkaan puhua.

Suosittelemme pohtimaan etukäteen, miten keskustelutilanteessa voidaan luoda luottamusta. Kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvien ikään-

tyneiden voi olla vaikea luottaa viranomaisiin tai auktoriteetteihin, riippuen esimerkiksi lähtömaan olosuhteista. Moni-ikä-hankkeen keskusteluissa luottamusta saattoi parantaa se, että tulimme paikalle ihmisille tuttujen järjestöjen kutsumana. Huomasimme kuitenkin joissakin ryhmissä epäluottamusta siihen, onko keskusteluista mitään hyötyä. Osassa ryhmistä oli havaittavissa väsymistä usein toistuviin, eri tahojen tekemiin kyselyihin ja haastatteluihin, joiden hyöty ei näkynyt ryhmäläisten arjessa. Saimme yhteistyökumppanilta vinkin, että ryhmäläisille kannattaisi kertoa myöhemmin, miten tietoa on käytetty ja millaista hyötyä siitä on ollut. Tämä toteutetaan Moni-ikä-hankkeessa lyhyenä videotervehdyksenä.

3. Viranomaisten ja kansainvälisten järjestöjen raportteja

Tässä teoksen kolmannessa luvussa tarkastellaan viranomaisten laatimia tai julkaisemia raportteja, joissa käsitellään kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden asemaa. Mukaan on valittu viisi raporttia: Kaksi selvitystä saamalaisten asemasta sosiaali- ja terveyspalveluissa, EU:n ikääntyneiden ihmisoikeuksia valvovan itsenäisen asiantuntijan Claudia Mahlerin raportti Suomen maavierailulta, Suomen romanipoliittinen ohjelma sekä Sisäministeriön julkaisu vähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden syrjinnästä sosiaali- ja terveyspalveluissa.

Sosiaali- ja terveyspalvelujen kulttuurinen vaikuttavuus: Erillismäärärahalla tuotetut saamenkieliset ja kulttuurinmukaiset palvelut

Teksti poimittu julkaisusta:
Heikkilä, Lydia (2025). Sosiaali- ja terveyspalvelujen kulttuurinen vaikuttavuus: Erillismäärärahalla tuotetut saamenkieliset ja kulttuurinmukaiset palvelut. Saamelaiskäräjät & Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Johdanto

Tämä esiselvitys käsittelee saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen kulttuurista vaikuttavuutta saamelaisesta näkökulmasta. Tarkastelu kohdistuu saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalveluiden turvaamiseksi tarkoitetun valtionavustuksen (mom 33.00.36, nykyisin mom 33.60.36) avulla tuotettuihin saamenkielisiin ja kulttuurinmukaisiin palveluihin. Tavoitteena on jäsentää alkuperäiskansanäkökulmasta keskeisiä kulttuurisen vaikuttavuuden osatekijöitä lisäten ymmärrystä palvelujen järjestämisen ja toteutukseen liittyvistä erityiskysymyksistä sekä erityisesti niiden seuranta- ja vaikutusten arviointitavoista. Saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalveluiden turvaamiseksi tarkoitettu, kohdennettu valtionavustus on keskeinen osa saamelaisten sosiaali- ja terveyspalvelujen tuotantoa. Saamelaiskäräjien mukaan se kohdentuu monella tapaa saamelaisyhteiskunnan ja -kulttuurin ydinkohtiin eli palveluihin, jotka vastaavat sisällöltään saamelaisväestön kannalta tärkeisiin palvelutarpeisiin ja toteutetaan saamelaisten arvojen sekä tapakulttuurin mukaisesti. Erillisellä valtionavustuksella tuotetut palvelut toteuttavat ja panevat osaltaan täytäntöön saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksia.

Saamelaiset sote-palvelujen asiakkaina – Katsaus saamelaisten sosiaali- ja terveyspalveluja koskevaan tutkimukseen Suomessa

Teksti poimittu julkaisusta:
Heikkilä, Lydia (2024). Saamelaiset sote-palvelujen asiakkaina: Katsaus saamelaisten sosiaali- ja terveyspalveluja koskevaan tutkimukseen Suomessa. Valtioneuvoston julkaisuja 2024:12

Tiivistelmä

Selvitys luo katsauksen saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten sosiaali- ja terveyspalvelujen kehitykseen ja tilanteeseen Suomessa, ollen koonti aihetta koskevista tutkimuksista ja raporteista. Tarkastelukohteina ovat palvelujen kehitys, saatavuus sekä asiakkaiden kokemukset ja tarpeet. Kyse on saamelaisten yhdenvertaisuuden ja itsemääräämisoikeuden toteutumisesta yksilö- ja yhteisötasolla. Tulokset on keskusteltu reflektiivisinä dialogeina saamelaisten avaintoimijoiden kanssa, arvioiden palvelujen kehittämistä, haasteita ja kehitystrendejä suhteessa soteuudistukseen. Kehitys on ollut hidasta ja palvelujen saatavuus edelleen puutteellista jopa saamelaisten kotiseutualueella. Kehittämisen esteinä ovat viranomaisten tietämättömyys, kielteiset tai välinpitämättömät asenteet sekä lainsäädännön ja rahoituksen heikko tuki. Universalistisiin lähtökohtiin perustuva palvelujärjestelmä huomioi kansa- ja väestöryhmäkohtaisia erityistarpeita heikosti. Yhdenvertaisuus palvelujen saatavuudessa toteutuu huonosti sekä suhteessa pääväestöön että saamen kieliryhmien kesken. Sote-lainsäädännössä alkuperäiskansa saamelaisia käsitellään kielellisenä vähemmistönä, saamelaisten oikeuksien toteutumista palveluissa rajoitetaan yksilön kielitaitoon ja asuinpaikkaan perustuen. Palvelujen tarve on suurin saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella, jossa saamelaisväestön enemmistö asuu. Tämä julkaisu on toteutettu osana valtioneuvoston asettaman saamelaisten totuus- ja sovintokomission työtä. Julkaisun sisällöstä vastaa tiedon tuottaja, eikä tekstisisältö välttämättä edusta komission eikä valtioneuvoston näkemystä.

Claudia Mahlerin raportti maavierailulta Suomeen

Jukka Keronen ja Sonja Iltanen

Artikkeli perustuu julkaisuun:
Ihmisoikeuskeskus (2023). Ikääntyneiden ihmisoikeuksien toteutumista valvovan itsenäisen asiantuntijan Claudia Mahlerin raportti hänen maavierailultaan Suomeen. Ihmisoikeuskeskuksen julkaisuja 1/2023

YK:n Ikääntyneiden ihmisoikeuksien toteutumista valvova itsenäinen asiantuntija Claudia Mahler teki Suomen hallituksen kutsusta virallisen maavierailun Suomeen 26.10.–4.11.2021. Vierailun tarkoituksena oli tunnistaa ikääntyneiden ihmisoikeuksien edistämiseen ja suojeluun liittyvien olemassa olevien lakien ja politiikkojen täytäntöönpanon hyvät käytännöt ja puutteet Suomessa. Vierailun aikana hän tapasi laajasti viranomaistahoja, asiantuntijoita, poliitikkoja, tiedeyhteisön ja yritysten edustajia, kansalaisjärjestöjä, sote-alan ammattilaisia sekä ikääntyneitä ja heidän järjestöjään.

Tässä artikkelissa on tiivistelmä niistä Mahlerin huomioista, jotka koskettavat kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden asemaa. Loppujulkaisun toisessa osassa on vastaava tiivistelmä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen näkökulmasta.

Havainnot tilanteesta

Raportissa kuvataan itsenäisen asiantuntijan havaintoja vierailun aikaisesta tilanteesta. Mahler nostaa esiin melko paljon kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden asioita. Esiin tulevat erityisesti saamelaisten, romanien ja maahan muuttaneiden näkökulmat.

Mahler nostaa esiin, että yhdenvertaisuuslaissa säädetään yhdenvertaisten mahdollisuuksien edistämisestä ja syrjinnän kieltämisestä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Vähemmistöjä koskevasta syrjinnästä nostetaan esiin saamenkielisten palvelujen saatavuuden puutee erityisesti ikääntyneitä saamelaisia koskettavissa asioissa, kuten lääkäripalveluissa, terveyskeskuksissa, joissa on vuodeosasto, mielenterveyspalveluissa sekä ikääntyneiden laitos- ja palveluasumisessa.

Intersektionaalisuutta käsittelevässä luvussa nostetaan esiin saamelaiset, romanit ja maahanmuuttajat. Raportin mukaan intersektionaalisuus tulee aina huomioida ikääntyneiden ihmisoikeuskysymyksiä tarkasteltaessa, koska eriarvoisuus syvenee ikääntyessä.

Raportin mukaan vanhemmille saamelaisille tärkeitä ovat heidän oman kulttuurielämänsä osa-alueet. Kulttuurin huomioon ottavan hoidon tarjoaminen ikääntyneille, mukaan lukien mahdollisuus käyttää saamen kieliä sosiaali- ja terveydenhuollossa, on ensiarvoisen tärkeää. Sairaanhoitajien kulttuurisen monimuotoisuuden koulutus olisi hyvä lähtökohta kulttuuriin sopivien palvelujen tarjoamiselle iäkkäille saamelaisille.

Ikääntyneet romanit kokevat syrjintää sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen saannissa, mikä johtuu usein romanikulttuurin huomioon ottamisen puutteesta. Suomalaista romanikulttuuria ja -tapoja tunnetaan huonosti, esimerkiksi romanien häveliäisyystapoja. Siksi iäkkäät romanit haluavat mieluummin hoitoa terveydenhuollon ammattilaisilta, joilla on ymmärrystä romanikulttuurista. Ikääntyneet romaninaiset, joista monet ovat eläneet vaativissa olosuhteissa, saattavat tarvita enemmän fysioterapiapalveluja kuin muiden väestöryhmien ikääntyneet naiset. Tiedon puute tällaisten palvelujen saatavuudesta ja niiden hakemisesta voivat kuitenkin olla esteenä tarvittavan hoidon saamiselle.

Myös ikääntyneillä maahanmuuttajilla on lisähaasteita, jotka liittyvät kielimuuriin ja vaikeuksiin saada terveydenhuolto- ja sosiaalipalveluja. Myös nopea digitalisaatio on osoittautunut esteeksi.

Raportin mukaan etnisen taustan tai vähemmistötaustan mukaan eriteltyjä tietoja kerätään harvoin, ja ikääntyneiden palvelut räätälöidään harvoin heidän erityistarpeidensa mukaan. Raportissa esitetään, että usein vähemmistö- tai etnistaustaisten ikääntyneiden kanssa työskentelevät toimijat keskittyvät integraatioon sen sijaan, että ne tukisivat heidän ihmisoikeuksiensa ja osallistamisensa toteutumista.

Suositukset kieli- ja kulttuurivähemmistöjen näkökulmasta

Itsenäinen asiantuntija Claudia Mahler antaa raportissa lukuisia suosituksia, jotka koskevat erityisesti ikääntyneitä kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvia ihmisiä. Alle on koottu suositusten pääpiirteet teemoittain.

- Sopimukset: Siirtotyöläisten ja heidän perheenjäsentensä oikeuksien suojelua koskevan kansainvälisen yleissopimuksen ratifiointi. Ikääntyneitä koskevien Kansainvälisen työjärjestön yleissopimusten ratifiointi, joista toinen koskee sosiaaliturvan vähimmäistasoa ja toinen alkuperäis- ja heimokansoja.
- Tietojen kerääminen: Eritelty tieto alkuperäisväestö-, maahanmuuttaja-, vähemmistö- tai muusta taustasta on tarpeen, jotta hallitus voi toteuttaa mielekkäitä toimenpiteitä ja jotta voidaan huomioida muun muassa haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät.
- Syrjintään puuttuminen: Hallituksen on hyvä tarkistaa, millä keinoilla voidaan vaikuttaa syrjiviin ajattelutapoihin, erityisesti määräysvaltaa käyttävien kohdalla. Moniperustaiseen syrjintään on voitava puuttua tehokkaasti.
- Erityistarpeiden huomioiminen: Palveluissa on otettava huomioon alkuperäiskansataustaiset, etniset, kielelliset ja uskonnolliset vähemmistöt. Näiden ryhmien erityistarpeet liittyvät kulttuurin huomioimiseen, käytettyyn kieleen sekä tiedon saamiseen ja ymmärrettävyyteen. Erityistarpeet koskevat esimerkiksi terveydenhuolto- ja sosiaalipalveluja ja verkkopalveluja. Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat muistisairaat muuta kuin suomea äidinkielenään puhuvat henkilöt. Suosituksessa on erikseen mainittu tarve vahvistaa selkokielen ja saamen kielten asemaa.
- Palveluiden saatavuus: Maaseutu- ja syrjäseuduilla sekä taajamissa asuvien vähemmistöihin kuuluvien tarpeisiin on kiinnitettävä huomiota. Liikenne ja palveluiden infrastruktuuri ja on suunniteltava niin, että keskeisiä palveluita on mahdollista käyttää. Suosituksessa on nostettu esiin erityisesti saamelaisten tarpeet.
- Terveydenhuollon ja sosiaalipalvelujen ammattilaiset: Koulutusta ihmisoikeuksista ja kulttuurin huomioon ottamisesta tarvitaan ikääntyneiden ja muistisairaiden parissa toimiville ammattilaisille. Saamenkielisten ammattilaisten määrää tulisi kasvattaa.

Suomen romanipoliittinen ohjelma (ROMPO) 2023–2030

Teksti poimittu julkaisusta:
Stenroos, Marko (2023). Toimittaneet Grönfors, Janette & Weiste, Anneli Suomen romanipoliittinen ohjelma (ROMPO) 2023–2030. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Romaniasiain neuvottelukunta. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:3

Tiivistelmä

Suomen romanipoliittinen ohjelma (Rompo3) on voimassa vuosina 2023–2030. Rompo3 perustuu EU:n strategiseen puiteohjelmaan romanien yhdenvertaisuudesta, osallisuudesta ja osallistumisesta. Suomi EU:n jäsenmaana on sitoutunut puiteohjelman tavoitteisiin ja pyrkii edistämään romanien yhdenvertaisuutta ja osallisuutta eri elämänalueilla. Rompo3 -ohjelman läpileikkaavina tavoitteina on yhdenvertaisuus, osallisuus ja osallistuminen sekä syrjinnän poistaminen puuttumalla romanivastaisuuteen. Nämä painopisteet ohjaavat romanipoliittisten toimenpiteiden valtavirtaistamista.

Rompo3-ohjelmassa on myös neljä sektoraalista tavoitekokonaisuutta liittyen koulutukseen, työllisyyteen, asumiseen sekä terveyteen. Rompo 3 sisältää myös toimenpiteitä, joilla vahvistetaan romanien sosiaalisia, kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia. Rompo3 on toteutettu yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa ja toimenpiteiden oikein kohdentaminen toteutuu elinkaarimallin avulla.

Euroopan komission ohjeistuksen mukaisesti täytäntöönpanosta raportoidaan kahden vuoden välein. Komissio seuraa edistymistä hyödyntäen Euroopan unionin perusoikeusviraston kyselyjä ja kansalaisyhteiskunnan antamaa palautetta. Nykyisestä EU:n 10-vuotissuunnitelmasta tehdään EU-tason perusteellinen väliarviointi ja Suomen osalta väliarviointi on kirjattu myös osaksi Rompo3 -ohjelmaa.

Ikääntyvä romaniväestö

(Romanipoliittisen ohjelman luku 7.4.)

Romanipoliittisen ohjelman luku 7.4. keskittyy ikääntyvän romaniväestön erityiskysymyksiin. Siinä on esitelty ikääntyvän romaniväestön osalta toimenpiteitä, jotka osaltaan turvaavat ikääntyvien romanien asemaa ja palvelujen saatavuutta. On kuitenkin huomioitava, että tämän lisäksi ikääntyvä romaniväestö tulee huomioida myös muissa Rompo3 -ohjelman osioissa niiltä osin, kun se on oleellista ja tarpeellista. On myös tärkeää, että ikääntyvä romaniväestö huomioidaan kansallisessa ikäohjelmassa (STM 2020) ja tulevissa ikääntyvien parissa tehtävän työn laatusuosituksissa. Suomessa elää käsitys, että romaniväestö huolehtii omista vanhuksistaan, ja ajatukseen on myös yhteiskunnallisella tasolla totuttu. Yhteisöllinen kulttuuri ei kuitenkaan tarkoita, etteikö romaniväestöllä olisi tarvetta vanhuspalveluille. Rasisminvastainen toimintaohjelma huomioi ikäkaaren eri vaiheessa tapahtuvan syrjinnän ja tämä pitää sisällään myös ikääntyvän romaniväestön. YK:n ikääntyvien ihmisten oikeuksien erityisedustaja (Claudia Mahlerin) Suomen koskeva raportti (2022) suosittaa hallitusta kiinnittämään suurempaa huomiota ikääntyneiden romanien erityistarpeisiin terveyspalvelujen saatavuudessa. Sote-uudistuksessa ikääntyvien ihmisten sosiaali- ja terveyspalvelut siirtyvät hyvinvointialueille lukuun ottamatta Helsingin kaupunkia. Sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen palvelut siirtyvät hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtäviä tehdään yhteistyössä monien eri tahojen kanssa. Ikääntyvän romaniväestön kohdalla on myös tärkeää huomioida kuntien ja hyvinvointialueiden roolit palvelujen tuottajina, tarkastella rajapintoja ja yhteistyötä erityisesti yhdenvertaisuuden toteutumisen näkökulmasta. Ikääntyvä romaniväestö tulisi olla osa vanhusneuvostojen jäsenistöä, jotta ikääntyvän romaniväestön tilanteesta saadaan ajanmukaista tietoa ja romanit tulevat kuulluksi.

Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto ovat antaneet iäkkäiden ihmisten palvelujen kehittämisen ja arvioinnin välineeksi palvelujen laatusuosituksen. Laatusuosituksen tavoitteena on turvata hyvä ikääntyminen ja vaikuttavat palvelut ikäystävällisessä yhteiskunnassa. Kansallinen ikäohjelma ja vanhuspalvelujen laatusuositus ovat linjassa keskenään ja tukevat ikääntyvien laadukasta elämää. Lakiin on lisätty myös säännökset iäkkään henkilön toimintakyvyn ja palvelutarpeen arvioinnissa käytet-

tävästä RAI-arviointivälineistöstä. Kuntien on aloitettava RAI-järjestelmän käyttö viimeistään 1.4.2023. Valtakunnallisesti käyttöönotettava mittaristo lisää yhdenvertaisuutta ja mahdollistaa vertailukelpoisen tiedon saannin. Ikääntyvän romaniväestön parissa seniorityötä on tehty suhteellisen vähän. Pääkaupunkiseudulla on toiminut Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA:n rahoittama vanhustyönprojekti. Projektia toteuttaneen Suomen Romaniyhdistys ry:n mukaan pääkaupunkiseudulla asuu n. 350 romanivanhusta, joista projektitoiminnan piirissä on ollut n.150, suuri osa yksinäisiä naisia. Iso osa asiakasryhmästä kuuluu peruseläkkeellä ja asumistuella toimeentuleviin, eli köyhimpään väestönosaan. Romanivanhukset eivät usein tule ymmärretyiksi terveydenhuollossa, eivätkä palveluissa ja valmiudet digitaaliseen asioimiseen ovat heikot. Ikääntyvien kohdalla rakenteellinen eriarvoisuus ja syrjintä tulee selkeästi esille esimerkiksi asumiseen liittyvissä asioissa. Ikääntyvä romaniväestö tarvitsee yhä enemmän yhteiskunnallisia palveluja mielekkään ja turvallisen arjen toteutumiseksi. Muun muassa tehostetun palveluasumisen tarve on lisääntynyt. Palvelujen tarve tulee myös romaniväestön kohdalla arvioida viipymättä ja järjestää palvelut ottaen huomioon kulttuurisensitiivisyys.

Kuntien senioritoimintaa kehitetään parhaillaan kulttuurisensitiivisempään suuntaan erityisesti niillä paikkakunnilla, joissa kuntalaisten profiili on monimuotoinen. Näissä kehittämishankkeista romanivanhukset jäävät kuitenkin usein huomiotta. Vanhusasiavaltuutetulle on perustettu uusi valtion virka vuoden 2022 alusta lukien. Vanhusasiavaltuutetun tehtävät ovat määritelty laissa. Vanhusasiavaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen. Vanhusasiavaltuutetun tehtävänä on edistää ja arvioida ikääntyneiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista lainsäädännössä ja yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Vanhustyön laatusuosituksessa keskeiset sisällöt ovat iäkkäiden toimintakyvyn edistäminen, vapaaehtoistyön lisääminen, digitalisaation ja teknologioiden hyödyntäminen, asumisen ja asuinympäristöjen kehittäminen sekä palveluiden tuottaminen ja järjestäminen, asiakas- ja palveluohjaus, osaava ja hyvinvoiva henkilöstö sekä laadun varmistaminen.

Romanivanhukset ja heidän asemansa suomalaisessa yhteiskunnassa tulisi huomioida kuntien ikästrategioissa ja toimintaohjelmissa. Samoin EU:n liikkuvien romanien parissa on vanhusväestöä, joiden hyvinvoinnista tulisi huolehtia. Sosiaalihuoltolaki edellyttää kielellisen, kulttuurisen sekä uskon-

nollisen taustan huomioimisen palvelujärjestelmässä. EU:n puiteohjelma suosittaa toimenpiteitä, joilla torjutaan kaikkea terveydenhuoltopalvelujen saatavuuteen liittyvää eriarvoisuutta. Romanien digitaalista syrjäytymistä tulisi ehkäistä muun muassa kuromalla umpeen erot digitaalisissa taidoissa, jotka mahdollistavat terveystiedon saatavuuden. Palvelujen digitalisoituminen tulee huomioida romanivanhustyössä ja varmistaa palvelujen saatavuus. Lisäksi puiteohjelma suosittaa toimenpiteitä, joilla varmistetaan, että vammaisille henkilöille, ikääntyneille henkilöille ja ilman vanhempien hoivaa kasvaville lapsille tarjottavat yhteisö- ja perhepalvelut, esimerkiksi sosiaalinen asuntotarjonta, vammaisten henkilöiden päivätoimintayksiköt ja sijaisvanhempien verkostot, ovat romanien saavutettavissa.

- Toteutetaan valtakunnallinen selvitys ikääntyvän romaniväestön terveyden ja hyvinvoinnin tilanteesta sekä palvelujen yhdenvertaisesta saatavuudesta kansallisen ikäohjelman osana. Hyödynnetään etsivän työn menetelmiä ikääntyvän romaniväestön tavoittamiseksi. Selvityksen pohjalta tehdään toimintasuunnitelma. Selvityksessä hyödynnetään kuntien hyvinvointikertomuksia ja kerättäessä tietoa romaniväestöstä hyvinvoinnin edistämiseksi, tulisi pyrkiä käyttää samoja indikaattoreita kuin pääväestön kohdalla hyvinvoinnin vertailutietojen saamiseksi. Toimintasuunnitelman tulee olla linjassa mahdollisimman paljon poikkihallinnollisen ja -toiminnallisen Kansallisen Ikäohjelmaan ja suunnitteilla olevan Ikääntyneiden palveluiden laatusuosituksen kanssa. Myös hyvinvointialueiden, ei pelkästään kuntien, strategioissa tulee näkyä eri väestöryhmien yhdenvertaisuus ja erityispiirteiden tunnistaminen.
- Ikääntyvän romaniväestön palveluita koskevan selvityksen pohjalta toteutetaan toimeenpanosuunnitelma ja suunnitelman toteutumista seurataan.
- Lisätään ikääntyvän romaniväestön parissa toimivien välistä yhteistyötä toimenpiteiden valtavirtaistamiseksi.
- Kehitetään toimintatapoja, jotka estävät romanivanhusten putoamisen digitaalisesta palvelujärjestelmästä.
- Ikääntyvien romanien asuminen ja asumispalvelut huomioidaan vanhuspalvelujen järjestämisessä ja ikäohjelman tulevassa toteutuksessa.
- Kehitetään osallisuutta ja osallistumisen muotoja lisäävää toimintaa romanivanhusväestön parissa yksinäisyyden ja muistisairauksien ennaltaehkäisemiseksi.

Ikäihmisten moninaisuus näkyväksi – Selvitys vähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden henkilöiden kokemasta syrjinnästä sosiaali- ja terveyspalveluissa.

Jukka Keronen ja Sonja Iltanen

Artikkeli perustuu julkaisuun:
Törmä, Sinikka; Huotari, Kari; Tuokkola, Kati & Pitkänen, Sari (2014). Ikäihmisten moninaisuus näkyväksi. Selvitys vähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden henkilöiden kokemasta syrjinnästä sosiaali- ja terveyspalveluissa. Sisäministeriön julkaisu 14/2014, Sisäministeriö

Sisäministeriö asetti 27.8.2008 Syrjinnän seurantaryhmän, joka teetti ikääntyneiden vähemmistöryhmiin kuuluvien syrjintää ja syrjintäkokemuksia sosiaali- ja terveyspalveluissa käsittelevän tutkimuksen. Tutkimuksen toteuttivat Referenssi Oy:n tutkijat VTT Sinikka Törmä, VTT Kari Huotari ja YTM Kati Tuokkola sekä Kuntoutussäätiöstä YTM Sari Pitkänen.

Tutkimuksen tehtävänä oli tuoda esiin syrjintää ja syrjintäkokemuksia sosiaali- ja terveydenhuollon alueella ja se kattoi laajasti erilaiset vähemmistöryhmät. Tässä artikkelissa näkökulmaa on rajattu siten, että tarkastelemme raportin antia tiiviin yleiskatsauksen lisäksi kieli- ja kulttuurivähemmistöjen osalta. Loppujulkaisun toisessa osassa on vastaava artikkeli, jossa näkökulmana ovat seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt.

Selvityksen lähtökohdat ja päähavainnot

Tutkimus jakautuu yleiseen, empiiriseen ja kommentaariosaan. Yleisessä osassa käsitellään syrjintää ilmiönä, siihen liittyvää lainsäädäntöä ja yhteiskunnallisia mekanismeja sekä syrjinnän valvontajärjestelmää. Tutkijat perehtyivät syrjintään liittyviin kanteluihin laajasti ja muun muassa kävivät läpi 374 kanteluasiakirjaa kahdessa eri aluehallintoviraston toimipisteessä sekä vähemmistövaltuutetun toimistolle tehdyt sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevat valitukset.

Kantelu- ja valitusjärjestelmän piirteitten takia moniperusteisen syrjinnän selvittäminen tutkimuksessa osoittautui erittäin vaikeaksi. Tutkimuksessa

tarkastelluista asiakirjoista ja muusta kanteluita koskevasta aineistosta selvisi, että ikääntyneet vähemmistöryhmiin kuuluvat valittavat harvoin kokemastaan syrjinnästä. Sama koskee ikääntyneitä yleensäkin. Lisäksi kirjatuista tapauksista ei aina käy selkeästi ilmi, milloin kyse on syrjinnästä, milloin esimerkiksi muutoin huonosta palvelusta tai hoitovirheestä.

Empiirisessä osassa tarkastellaan ikääntyneiden syrjintään liittyviä kokemuksia ikääntyneiden ihmisten, järjestötoimijoiden ja vanhustyön tekijöiden näkökulmista. Tutkimuksessa haastateltiin erilaisiin vähemmistöihin kuuluvia ikääntyneitä ihmisiä (n=144) sekä järjestöjen ja vanhuspalveluiden edustajia (n=47).

Empiirinen aineisto toi esiin runsaasti syrjintäkokemuksia, jotka ilmenivät useammin rakenteellisena tai välillisenä syrjintänä tai palveluiden esteellisyytenä kuin välittömänä syrjintänä. Esteellisyyttä ilmeni monin tavoin muun muassa tiedonsaannissa. Esimerkiksi ikääntyneet kielivähemmistöihin kuuluvat, aistivammaiset ja kehitysvammaiset eivät saaneet tietoa sellaisessa muodossa, joka olisi tavoittanut heidät. Palveluissa ei huomioitu vähemmistöihin kuuluvia ikääntyneitä, mikä näkyi esimerkiksi kotiin tarjottavissa palveluissa kulttuuriin liittyvien asioiden huomioimattomuutena etenkin romanien, saamelaisten ja muslimien kokemina. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia ikääntyneitä ei usein ajateltu olevan palveluissa asiakkaina lainkaan – sama asia on tullut ajoittain esiin myös Moni-ikä-hankkeen kohtaamisissa ammattilaisten kanssa yli vuosikymmen myöhemmin.

Kommentaariosassa tutkijat tuovat esiin eri vähemmistöryhmiin kohdistuvan syrjinnän eroja, tarkastelevat syrjinnän seurantajärjestelmän toimivuutta ja esittävät suosituksia tarvittavista kehittämistoimenpiteistä. Tutkimusraportti on jo yli vuosikymmenen ikäinen, mutta nykytilanteeseen perehtyneelle lukijalle siinä esitetyt ongelmat ja esitetyt kehittämistoimet tuntuvat kovin tutuilta.

Kieli- ja kulttuurivähemmistöjä koskevia huomioita

Selvityksessä käydään läpi kieli- ja kulttuurivähemmistöjen tilannetta laajasti eri näkökulmista, perustuen sekä tutkimuskirjallisuuteen että selvitystä varten tehtyihin ikääntyneiden ja asiantuntijoiden haastatteluihin.

Luvussa *Kielelliset ja etniset vähemmistöt: oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltä ja kulttuuria* käsitellään niin sanottuja perinteisiä (tai kansallisia) vähemmistöjä. Erillisissä alaluvuissa on käsitelty ruotsinkielisten, saamelaisten ja romanien asemaan ja heihin kohdistuvaan syrjintään kohdistuvaa tutkimusta. Kappaleen alkutekstissä mainitaan perinteisinä vähemmistöinä myös juutalaiset, tataarit, karjalaiset ja niin sanotut vanhavenäläiset. Raportissa ei kuitenkaan ole näiden vähemmistöjen asemaan liittyvää analyysiä.

Ruotsinkieliset

Ruotsinkieliset ovat Suomen suurin kielivähemmistö. Ruotsin kieli on toinen kansalliskielistämme, joten sitä puhuvien ihmisten asema on lainsäädännössä vahvasti turvattu. Käytännössä ikääntyneiden palveluiden saatavuus ruotsin kielellä ei kuitenkaan aina ole taattu etenkään suomenkielisissä kunnissa. Vuoden 2012 kielibarometrin mukaan joka neljäs haastateltu kertoi, että ei ole saanut palvelua ruotsiksi koskaan tai on saanut sitä vain harvoin.

Saamelaiset

Euroopan Unionin alueen ainoana alkuperäiskansana saamelaiset ovat Suomessa sekä kulttuurivähemmistö että kielivähemmistö. Tutkimuksen tekoaikaan Suomessa asui noin 8700 saamelaista. Saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan kirjattiin Suomen perustuslakiin vuonna 1995. Lisäksi erityislainsäädännössä säädetään saamelaisten oikeudesta omaan kieleen.

Lydia Heikkilän, Elsa Laiti-Hedemäen ja Anneli Pohjolan (2013) tutkimus käsitteli saamelaisten hyvää elämää ja hyvinvointipalveluita ja siinä sivuttiin myös ikääntyneiden asioita. Tutkimuksen mukaan saamelaiset olivat tyytymättömiä sosiaalipalveluihin ja erityisen tyytymättömiä vanhuspalveluihin. Saamelaisten kokemuksen mukaan heidän kielellisiä oikeuksiaan ei tunnusteta eikä anneta mahdollisuutta saamenkieliseen asiointiin. Tutkimuksen mukaan muun muassa tulkkauksen saanti on sattumanvaraista ja asiakkaan oman aktiivisuuden varassa. Tulkkauksen ongelmat tulivat esiin myös tutkimusraportin haastatteluissa. Anne Näkkäläjärven ja Ristenrauna Maggan (2006) mukaan ikääntyneet saamelaiset joutuvat muuttamaan palvelutaloihin täysin suomenkieliseen ympäristöön.

Selvityksessä haastatellut järjestöedustajat katsoivat, että syynä palveluiden kykyyn toteuttaa saamelaisten kielellisiä oikeuksia olivat pääosin viranomaisten asenteet. Saamenkielisten palveluiden järjestäminen koettiin kunnissa erityispalveluksi, jota ei haluttu toteuttaa. Syrjintää haastatellut pitivät jokapäiväisenä ja katsoivat, että se kohdistuu erityisesti ikäihmisiin, jotka käyttävät paljon sosiaali- ja terveyspalveluita. Esimerkiksi yhdessä esiin tulleessa tapahtumassa terveyskeskuksen vuodeosastolla potilas pyysi leipää saamen kielellä, hoitaja sanoi, että ei anna leipää ennen kuin potilas pyytää sitä suomeksi. Eräässä saamelaisten kotiseutualueella sijaitsevassa kunnassa puolestaan ei hyväksytty saamenkielisiä ilmoittautumisia terveyskeskukseen.

Romanit

Romanivähemmistöön kuului tutkimuksen tekoaikaan noin 10 000–12 000 ihmistä, mikä lisäksi Ruotsissa asui noin 3000 Suomen romania. Yli 55-vuotiaat romanit edustivat 2010-luvun alussa sukupolvia, joka oli elänyt lapsuudessaan kiertävää elämää, eikä heillä ole ollut esimerkiksi mahdollisuutta koulunkäyntiin. Monet heistä olivat luku- ja kirjoitustaidottomia, mikä on yksi keskeinen romanivanhuksia palveluissa syrjäyttävä tekijä.

Kiertävä elämä oli myös aiheuttanut myöhemmällä iällä terveyden heikentymistä. Tutkimusta varten haastateltu romanityöntekijä kertoi, että useat romanivanhukset eivät ole eläessään käyneet lääkärillä. He myös pyrkivät salaamaan vaivojaan mieluummin kuin puhuvat niistä työntekijöille. Esimerkiksi seksuaalisuuteen tai ruumiin toimintoihin liittyvät asiat ja sanat olivat tabuja, joista ei puhuttu ääneen tai puhuttiin kiertoilmauksin. Ikääntyneet romaninaiset jäivät haastattelujen mukaan usein myös terveystarkastusten, kuten papa- ja mammografiatutkimusten ulkopuolelle. Terveyspalveluissa esiintyi myös palveluiden epäämistä. Tutkimukseen haastateltu työntekijä kertoi, että eräs 80-vuotias romanimies oli turhaan pyytänyt sosiaalitoimistosta tekohampaita vuosien ajan. Hampaille oli ilmeinen tarve, koska lapsuuden hammashuollon puuttumisen vuoksi miehellä ei ollut suussaan lainkaan hampaita. Asia järjestyi vasta, kun romaniyhdistyksen työntekijä otti yhteyttä sosiaalitoimistoon.

Myös kulttuuristen tekijöiden huomioimatta jättäminen esimerkiksi kotipalveluissa saattaa aiheuttaa vaikeita tilanteita. Puhtaan ja likaisen ka-

tegoriaan kuuluvien esineiden sekoittaminen voi ahdistaa ikääntynyttä, vaikkapa se että WC:stä tuodaan esineitä muualle asuntoon. Eräässä tapauksessa kotipalvelun työntekijä laski kauppakassin ensin maahan ja sitten nosti sen keittiön pöydälle. Asiakas koki keittiönsä saastuneen. Romanivanhukset kertoivat haastatteluissa kokevansa, että heitä ei kuunnella heidän omaan kotiinsa liittyvissä asioissa. He myös kertoivat, että heihin puretaan huonoa tuulta ja heitä kohdellaan epäkunnioittavasti, toisinaan jopa vihamielisesti. Eräs romanivanhus kertoi, että hänet jätettiin palvelutalossa toistuvasti ulkopuolelle talon yhteisistä tilaisuuksista. Iäkkäät romanit kokivatkin, että heihin kohdistuva syrjintä oli laajamittaista. Se kattoi epäasiallista kohtelua ja puhetta, avoimen rasistisia huomautuksia, leimaamista ja epäluuloja. Syrjintää koettiin sekä henkilökunnan että muiden asukkaiden taholta.

Vieraskieliset ja maahanmuuttajataustaiset

Selvityksessä käsiteltiin myös vieraskielisten ja maahanmuuttajataustaisten ikääntyneiden asioita. Haastatellun järjestössä työskentelevän asiantuntijan mukaan sote-palveluissa työskentelevien kokemus ulkomaalaistaustaisista ikääntyneistä asiakkaina oli vähäinen. Palvelujärjestelmässä oli myös virheellisiä ja yksinkertaistettuja ennakko-oletuksia maahan muuttaneista. Esimerkiksi saatettiin ajatella, että ”omaiset hoitavat” tai ”he tulevat kyllä palveluihin, jos tarvitsevat niitä”. Tehtiin myös oletuksia siitä, että joku asia liittyy kulttuuriin. Vieraskielinen ikäihminen ei aina tullut kohdatuksi ikäihmisenä, vaan ensisijaisesti oman etnisen ryhmänsä edustajana. Täten heidän sosiaalisia tai iän tuomia terveysongelmiaan tulkitaan liian paljon etnisyyden kautta.

Asiantuntijahaastatteluissa tuli esiin myös, miten keskeinen asema selviytymisen kannalta kielitaidolla on. Maahanmuuttajataustaisten ikäihmisten kielikoulutuksen saamisessa oli puutteita. Ikääntynytkin ihminen pystyy kuitenkin oppimaan uutta kieltä, jos kielikoulutuksessa on tarjolla ikäihmisille soveltuvia opetusmetodeja, heille sopivaa ryhmätoimintaa sekä luotettava ja pysyvä ryhmäohjaaja. Haastatellut ikääntyneet eivät olleet saaneet kielikoulutusta tai olivat saaneet sitä vain vähän. Tarvetta kuitenkin olisi ollut, sillä vain yksi haastateltavista pystyi osallistumaan siihen ilman tulkkia.

Järjestötoimijat myös nostivat haastatteluissa esiin yhdenvertaisuuslain velvoitteen edistää tosiasiallista yhdenvertaisuutta. Tämä ei tarkoita samanlaisia palveluita kaikille, vaan sellaisten muutosten tekemistä, että ihmiset voisivat käyttää palveluita erilaisista kielitaustoista huolimatta. Samoin huomautettiin siitä, että tietotekniikan lisääntyvä käyttö palveluissa jättää maahan muuttaneet ikäihmiset aikaisempaa enemmän palveluiden ulkopuolelle.

Tutkimusraportissa on erikseen selvitetty Suomen lähialueilta, kuten Venäjältä tai Virosta, muuttaneiden kokemuksia sote-palveluista. Ikääntyneet eivät juuri raportoineet syrjinnäksi tulkittavasta huonosta kohtelusta. He kuitenkin kertoivat muiden asiakkaiden asenteellisesta suhtautumisesta. Ikääntyneillä ei kuitenkaan ollut tietoa kaikista heille kuuluvista palveluista. Osa haastatelluista ei esimerkiksi tiennyt, mikä on kotihoito ja milloin sitä voi saada. Maahan muuttaneilta puuttui myös tietoa kuntoutuksesta tai vahingonkorvauksista kaatumistapauksissa. Esimerkiksi vammaispalvelulain perusteella myönnettäviä apukeinoja ei osattu pyytää. Myöskään omaisilla ei aina ollut tietoa, kuinka he voisivat toimia ikääntyneiden puolesta.

Haastatellut asiantuntijat katsoivat, että kotipalveluihin tulisi saada töihin eri kieliä osaavia työntekijöitä, jotta kommunikaatio kielivähemmistöihin kuuluvien asiakkaiden kanssa saataisiin toimimaan. He kertoivat esimerkiksi tapauksesta, jossa henkilön arveltiin kärsivän muistiongelmista, vaikka kyse oli siitä, että hoitajien ja hoidettavan välinen vuorovaikutus oli puutteellinen. Toinen esimerkki kuvasi lonkkamurtuman jälkitilannetta, jossa potilas ei ymmärtänyt annettuja ohjeita ja ymmärtämättömyys johti uuteen kaatumiseen sairaalassa. Kommunikaatio-ongelmaa korostivat puutteet tulkkipalveluissa.

Haastateltujen ikäihmisten kokemukset syrjinnästä koskivat usein viranomaisasiointia ja siinä käytettävää kieltä. Esimerkiksi lomakkeiden täyttö oli vaikeaa ja Kelan papereihin kaivattiin selkokielisyyttä. Eräs järjestötoimija nosti tärkeänä yksityiskohtana esiin, että muistisairauksien toteamiseksi käytettävät testit olivat sidoksissa suomalaiseen kulttuuriin. Yleensäkin terveydenhuollon menetelmiä pidettiin natiiviväestölle normitettuina.

Euroopan ulkopuolelta tulleet ikääntyneet tarkastelivat usein tilannetta Suomessa suhteessa lähtömaan tilanteeseen. He olivat pääosin tyytyväisiä palveluihin ja katsoivat, että eivät olleet kohdanneet palveluissa varsinaista rasismia tai huonoa kohtelua. Syrjinnästä tarkemmin kysyttäessä haastatellut kuitenkin kertoivat nähneensä joissakin tilanteissa syrjintää. He kuitenkin välttivät palautteen antamista tällaisista tilanteista. Syynä saattoi olla pelko siitä, että heitä ei uskota, tai kuten eräässä tapauksessa, väärä käsitys siitä, että valittamisesta seuraisi lisälasku. He myös kertoivat kokemuksista, joissa heitä ei kuunnella tai oteta vakavasti esimerkiksi lääkärin vastaanotolla.

Terveyspalveluiden käyttö ei ollut heille ongelmatonta. Esimerkiksi ikääntyneet somalit olivat tottuneet suulliseen viestintään, joten kirjalliset hoito-ohjeet eivät olleet heille muutoinkaan tuttu tapa toimia, ja tilannetta vaikeutti yleensä vielä heikko suomen kielen taito. Terveydenhuoltojärjestelmän teknologia ja esimerkiksi ajanvarauskäytännöt olivat myös vieraita. Kielitaidon puute koettiinkin vaikeimpana asiana suhteessa terveyspalveluihin. Iäkkäille somalinaisille haasteita aiheutti myös sukupuoliroolien erilaisuus Suomessa ja Somaliassa. He eivät useinkaan olleet tottuneet itse hoitamaan asioita, mikä aiheutti neuvottomuutta.

Euroopan ulkopuolelta tulleiden haastatteluissa nousivat kieliongelmien lisäksi esiin tiedonpuute palveluista, tulkkauspalveluiden puute ja ajanvarauksen vaikeus. Haastateltujen asiantuntijoiden mukaan kielitaidon puutteet aiheuttivat tilanteita, joissa maahan muuttaneet ikääntyneet eivät aina tienneet, miksi palveluissa toimitaan tietyllä tavalla. Myös haastatellut ikääntyneet kertoivat vaikeuksista ymmärtää annettuja tietoja tai ohjeita ja kokivat, ettei heille selitetä asioita riittävästi.

Asiantuntijat nostivat haastatteluissa esiin myös terveyskulttuurin. Ikääntyneet maahan muuttaneet eivät usein olleet tietoisia liikunnan sairauksia ehkäisevästä vaikutuksesta. Heille kaivattiinkin omalla kielellä järjestettyjä liikuntapalveluita ja niistä tiedottamista.

4. Yliopistotason tutkimuksia

Yliopistojen tutkimushankkeissa ja väitöskirjojen aiheissa on käsitelty paljonkin niin ikääntyneiden asemaa kuin kieli- ja kulttuurivähemmistöihin liittyviä kysymyksiä. Yliopistollinen tutkimus Suomessa ei kuitenkaan ole yhdistänyt näitä kahta aihepiiriä ennen kuin aivan viime aikoina. Syynä tähän saattaa olla, että maahan muuttaneiden ryhmät ovat olleet ikärakenteeltaan koko väestöä nuorempia. Vanhempien ikäluokkien kasvaessa myös kiinnostus aihetta kohtaan on kasvanut.

Itä-Suomen yliopiston laajassa ikääntyneiden vähemmistöjen oikeuksia käsittelevässä AMIS-tutkimushankkeessa yhtenä tutkimusaiheena on ollut maahan muuttaneiden oikeuksien toteutuminen. CHARM-tutkimushankkeessa taas on tarkasteltu erityisesti venäjänkielisiin vähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden asemaa Suomessa. Venäjänkieliset ovat ylivoimaisesti suurin yli 65-vuotiaiden kielivähemmistöryhmä.

Ikääntyneiden maahanmuuttajien pääsy ja pääsyn esteet sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluihin, työmarkkinoihin ja kansalaisuuteen

Alex Berg

Artikkeli perustuu julkaisuihin:

Berg, Alex; Issakainen, Mervi; Ervasti, Kaijus; Montonen, Tero; Solje, Eino & Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna (2025). Barriers to Accessing Care and Support Services for Older Immigrants and Immigrants with Dementia in Finland: Perspectives of Professional Social and Health Care Providers. Journal of Cross-Cultural Gerontology 40 (1): 49–76.

Berg, Alex, Issakainen, Mervi; Ervasti, Kaijus; Montonen, Tero; Solje, Eino & Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna (2026a). Access to Justice: An Empirical Study on the Lived Experiences of Older Immigrants in Finland Retfærd 49 (1): 4–23.

Berg, Alex, Issakainen, Mervi; Ervasti, Kaijus; Montonen, Tero; Solje, Eino & Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna (2026b). Older Immigrants' Experiences of Social Exclusion in Finland. Journal of Population Ageing.

Johdanto

Muutto toiseen maahan voi asettaa ikääntyneen ihmisen haavoittuvaan asemaan, koska maahanmuuttajilla on usein esteitä palveluihin pääsyyn ja työllistymiseen sekä aktiiviseen osallistumiseen yhteiskunnassa. Vuonna 2026 valmistui tutkimus ikääntyneistä maahanmuuttajista Suomessa, johon tämä kirjoitus perustuu (Berg ym. 2026a, ks. myös Berg ym. 2026b ja Berg ym. 2025). Tutkimuksessa on keskitytty erityisesti hoitopalveluiden saatavuuden esteisiin ikääntyneillä somaleilla ja venäläisillä. Aiempien tutkimusten mukaan kulttuuriset erot, kieli ja sukupuoli lisäävät ikääntyneiden maahanmuuttajien riskiä jäädä sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluiden ulkopuolelle.

Ikääntyneiden maahanmuuttajien määrän lisääntyessä myös kokemukset oikeuksiin pääsyn vaikeudesta, eriarvoisuudesta ja syrjinnästä lisääntyvät. Tämä tuo haasteita suomalaiselle yhteiskunnalle. Viimeaikaisten tilastojen

mukaan Suomessa on noin 35 000 yli 65-vuotiasta ulkomaalaistaustaista henkilöä. Suurin osa heistä asuu Etelä-Suomessa ja tulee entisistä Neuvostoliiton maista, kuten Venäjältä ja Virosta. Muita merkittäviä määriä tulee Irakista, Somaliasta, Iranista, Saksasta, Ruotsista ja Afganistanista.

Tutkimuksessa on ollut tarkasteltu ikääntyneiden maahanmuuttajien, kuten ikääntyneiden arabiankielisten kokemuksia oikeuksiin pääsystä yhteiskunnallisoikeudellisesta näkökulmasta. Tutkimus perustuu 26 Suomessa asuvan yli 50-vuotiaan maahanmuuttajan haastatteluihin. Haastatteluissa kysyttiin heidän kokemuksiaan sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluista, työllistymisestä sekä kansalaisuuden saamisesta. Vaikka 50-vuotiasta pidetään monissa maissa keski-ikäisenä, tämän tutkimuksen maahanmuuttajat tulivat maista, joissa elinajanodote oli alhainen. Lisäksi kokemukset sodasta lähtömaassa ja stressaava sopeutumisprosessi isäntämaassa voivat vaikuttaa terveydentilaan ja siten myös elinajanodotteeseen.

Esteet sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluiden saatavuudelle

Suomen lainsäädäntö oikeuttaa maahanmuuttajille pääsyn sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluihin, jos he asuvat pysyvästi hyvinvointialueella. Ikääntyneet maahanmuuttajat kohtaavat kuitenkin käytännössä useita haasteita, jotka rajoittavat heidän pääsyään näihin palveluihin. Esimerkiksi joidenkin ikääntyneiden maahanmuuttajien heikko terveydentila vaikeuttaa heidän kykyään oppia suomen kieltä. Tämä tekee heistä riippuvaisia muista, kuten tulkeista, kun he yrittävät saada palveluita. Ikääntyneiden maahanmuuttajien mukaan osalla tulkeista ei ole riittävää pätevyyttä ja taitoa tulkkaamiseen, mikä joissain tapauksissa johtaa esimerkiksi virheellisiin diagnooseihin terveydenhuollossa

Jotkut ikääntyneet maahanmuuttajat kertovat, etteivät he tiedä oikeuksistaan ja käytettävissä olevista palveluista Suomessa, vaikka hyvinvointialueiden on lainsäädännön mukaan annettava asukkaille ohjausta ja tietoa palveluista. Suomen viranomaisten on myös tiedotettava maahanmuuttajille heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan Suomessa, kun he saavat oleskeluoikeuden. Vain harvat osallistujat raportoivat saaneensa tällaisia tietoja Suomen viranomaisilta. Vaikka tällaista tietoa on saatavilla internetissä, joillain ikääntyneillä maahanmuuttajilla ei ole kylliksi digitaalisia tai-

toja päästäkseen tällaiseen tietoon. Riittämätön kielitaito vaikeuttaa myös tiedon löytämistä.

Kielitaidon ja digitaalisten taitojen puute vaikuttavat kielteisesti ikääntyneiden maahanmuuttajien kykyyn navigoida suomalaisessa palvelujärjestelmässä. Ne luovat esteen pääsylle sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluihin, joissa digitaalisuus korostuu. Internetissä on käytettävissä verkkosivustoja, joissa voi tekoälyn avulla kääntää tekstejä kieleltä toiselle. Vaikka käännökset ovat parantuneet ja käännettyä sisältöä voi tarkastella myös omalla kielellä, ne ovat silti epäluotettavia, kun yrittää käyttää digitaalista palvelujärjestelmää. Esimerkiksi automaattinen käännös ei välttämättä toimi kaikilla verkkosivustoilla, ja monet verkkotoiminnot ja -painikkeet eivät välttämättä reagoi tai lakkaavat toimimasta, kun verkkosivustojen automaattinen käännös on käytössä.

Kun palvelujärjestelmiä ei tunneta entuudestaan, niiden käyttö on jopa vaikeaa heillekin, joilla on digitaalisia taitoja. Tämä johtuu siitä, että monet ikääntyneistä maahanmuuttajista tulevat maista, joissa ei ole digitaalista palveluinfrastruktuuria. Sosiaali- ja terveyspalveluita on totuttu hakemaan yleensä perinteisin menetelmin, kuten soittamalla suoraan lääkäreille tai julkisen sektorin työntekijöille. Vaikka tämä on edelleen mahdollista Suomessa, kielitaidon puute korostuu. Joidenkin ikääntyneiden maahanmuuttajien suomen kielen taidon puute voi myös estää heitä soittamasta suoraan sosiaali- ja terveyspalvelujen tarjoajille. Vaikka englannin kieli saattaa helpottaa tällaisten perinteisten menetelmien käyttöä digitaalisten sijaan, useimmilla tässä tutkimuksessa mukana olleilla ikääntyneillä maahanmuuttajilla ei myöskään ollut englannin kielen taitoa.

Ikääntyneiden maahanmuuttajien mukaan päätökset palveluiden saamisesta perustuivat julkisen sektorin työntekijöiden harkintaan. Tämän seurauksena kaikki ikääntyneet maahanmuuttajat, joilla on ollut samankaltaiset hoitotarpeet, eivät ole saneet yhdenvertaisesti lain mukaisia palveluja. Lisäksi ikääntyneillä maahanmuuttajilla, jotka ovat asuneet Suomessa suhteellisen lyhyen aikaa, esimerkiksi alle viisi vuotta, puuttuu potilastietoja. Tämä saattaa viivästyttää tai vaikeuttaa terveydenhuoltopalveluihin pääsyä. Myös palvelujärjestelmän rakenne aiheuttaa ongelmia, kuten se, että potilaat eivät pääse suoraan yleislääkärin tai erikoislääkärin vastaanotolle, vaan heidän on ensin käytävä sairaanhoitajan luona.

Pitkät odotusajat viivästyttävät joidenkin ikääntyneiden maahanmuuttajien pääsyä terveydenhuoltoon. Työelämän ulkopuolella olevat eivät myöskään saa työterveyspalveluita, joita tarjotaan työntekijöille ja joiden odotusajat ovat lyhyempiä. Vaikka tämä vaikuttaa myös työttömiin suomalaisiin, ikääntyneet maahanmuuttajat kohtaavat erilaisia haasteita työmarkkinoille pääsyssä.

Työmarkkinoille pääsyn esteet

Lainsäädäntö mahdollistaa erilaisia työllisyyspalveluita kuten uravalmennuksen, ohjauksen koulutukseen, osaamisen kehittämisen ja työmarkkinoille integroitumisen. Lisäksi maahanmuuttajilla on oikeus saada integraatiopalveluja, jotka sisältävät kielikoulutusta suomeksi tai ruotsiksi sekä ammatillisten taitojen parantamista, jotta pääsy Suomen työmarkkinoille helpottuisi ja yhdenvertaisuus vahvistuisi. Käytännössä kuitenkin ikääntyneillä maahanmuuttajat kohtaavat erilaisia esteitä työn saamisessa.

Joidenkin ikääntyneiden maahanmuuttajien mukaan Suomessa esiintyy rakenteellista syrjintää rekrytoinnissa. Tällöin ulkomainen nimi tai etniseen vähemmistöryhmään kuuluminen rajoittavat heidän työllistymismahdollisuuksiaan. Huolimatta syrjinnän vastaisista säädöksistä, jotka kieltävät syrjinnän etnisyyteen, kieleen, ikään, uskontoon ja muihin vastaaviin syihin perustuen, ikääntyneet maahanmuuttajat kohtasivat tällaista syrjintää. Joidenkin ikääntyneiden maahanmuuttajien mukaan suomalaiset yritykset palkkaavat mieluummin suomalaisia tai esimerkiksi virolaisia tai ukrainalaisia työntekijöitä kuin arabialaisia.

Lisäksi ikääntyneiden maahanmuuttajien mukaan ulkomailla saavutettua koulutusta tai osaamista ei välttämättä tunnisteta Suomessa. Heidän mukaansa maahanmuuttajilla ei ole koskaan yhtäläisiä työllistymismahdollisuuksia, vaikka heillä olisi tohtorin tutkinto tai olisivat valmistuneet suomalaisista yliopistoista. Rakenteellisen syrjinnän lisäksi joidenkin ikääntyneiden maahanmuuttajien henkilökohtaiset olosuhteet ja taidot vaikeuttivat heidän työllistymismahdollisuuksiaan. Esimerkiksi jotkut ikääntyneet maahanmuuttajat kertoivat ikänsä ja huonon terveydentilan heikentävän heidän kykyään oppia suomea, mikä puolestaan rajoitti heidän työllistymismahdollisuuksiaan.

Esteet Suomen kansalaisuuden saamiselle

Suomen kansalaisuuden saaminen edellyttää tiettyjen kriteerien täyttämistä, kuten riittävää kielitaitoa suomeksi tai ruotsiksi sekä riittävän pitkää asumista Suomessa asumista muiden vaatimusten ohella. Viime vuosina kansalaisuuden saaminen on vaikeutunut ja hakijoilta vaaditaan jopa kahdeksan vuoden oleskeluaikaa Suomessa aiemman neljän–viiden vuoden sijaan, vaikka tähän on tosin joitain poikkeuksia. Toinen kansalaisuuden saamisen tiukennus on kansalaisuuden estäminen hakijoilta, jotka ovat olleet työttöminä tai saaneet sosiaaliturvaa yli kolmen kuukauden ajan edeltävänä kahden vuoden aikana ennen kansalaisuutta koskevaa päätöstä.

Joillekin ikääntyneille maahanmuuttajille Suomen kansalaisuuden saaminen on ollut haastavaa jo ennen uusien tiukkojen sääntöjen käyttöönottoa. Esimerkiksi joidenkin ikääntyneiden maahanmuuttajien heikentynyt terveydentila vaikuttaa heidän kykyynsä oppia suomea, minkä vuoksi he eivät voi hakea Suomen kansalaisuutta. Sodan aiheuttamat traumat ja negatiiviset kokemukset kotimaassa vaikuttavat myös heidän terveydentilaansa sekä kykyynsä keskittyä suomen kielen oppimiseen. Heikentynyt terveydentila voi olla syy vapauttaa hakija kielitaitovaatimuksesta. Jotkut ikääntyneet maahanmuuttajat kertovat kuitenkin saaneensa kielteisen päätöksen kansalaisuushakemukseensa, vaikka he olivat toimittaneet viranomaisille lääkäreiden sairauskertomuksia, joiden mukaan he eivät kykene oppimaan suomea. Osa ikääntyneistä maahanmuuttajista kuvasi Suomen kansalaisuuden saamista ratkaisuna moniin ongelmiin. He katsoivat kansalaisuuden saamisen edistävän mielenterveyttä, työllistymistä, liikkumisvapautta sekä yhteydenpitoa perheeseen ja ystäviin ulkomailla. Nämä haasteet silti estivät heidän mahdollisuuttaan saada Suomen kansalaisuutta ja nauttia siihen liittyvistä oikeuksista.

Johtopäätökset

Ikääntyneet maahanmuuttajat Suomessa kohtaavat oikeuden saatavuudessa useita esteitä, jotka rajoittavat heidän pääsyään sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluihin, työhön ja kansalaisuuteen, johtuen muun muassa heikentyneistä terveysoloista, riittämättömästä kielitaidosta, puutteissa oikeuksissa ja palveluissa sekä rakenteellisesta syrjinnästä. Tutkimuksen pohjalta ikääntyneiden maahanmuuttajien oikeuksiin pääsyä tulisi paran-

taa. Hyvinvointialueiden pitäisi järjestää maahanmuuttajille henkilökohtaisia perehdytystilaisuuksia, oikeuksia ja saatavilla olevia palveluita käsiteltäisiin Suomessa vuoropuhelun avulla. Hyvinvointialueiden pitäisi myös harkita ikääntyneiden maahanmuuttajien kouluttamista erityisesti suomalaisen digitaalisen palvelujärjestelmän käyttöön ottaen huomioon heidän kielitaitonsa sekä yleiset digitaaliset taitonsa. Lisäksi erikoistulkkien käyttö palveluntarjoajien kanssa asioimisen helpottamiseksi on erityisen tärkeää väärinkäsitysten, väärien diagnoosien välttämiseksi ja riittävien palveluiden saamiseksi. Lopuksi työnantajia pitäisi kannustaa anonyymeihin rekrytointiprosesseihin sillä se edistäisi ikääntyneiden maahanmuuttajien työllistymistä etnisyydestä ja iästä riippumatta.

Julkaistaan väitöskirjana "Access to Justice: A Socio-Legal Study on Older Immigrants' Social Exclusion in Finland" Itä-Suomen yliopistossa 2026. Tutkimuksen on rahoittanut Itä-Suomen yliopisto ja Euroopan unionin Marie Skłodowska-Curie Horizon 2020 tutkimus- ja innovaatio-ohjelma (No.101034307).

Yli 50-vuotiaat venäjänkieliset Suomessa: Terveys, osallistuminen, palvelut ja digiteknologioiden käyttö: Havaintoja CHARM-kyselystä

Teksti poimittu julkaisusta:
Kemppainen, Laura; Olakivi, Antero; Kouvonen, Anne; Safarov, Nuriiar & Wrede, Sirpa (2020). Yli 50-vuotiaat venäjänkieliset Suomessa: terveys, osallistuminen, palvelut ja digiteknologioiden käyttö: havaintoja CHARM-kyselystä. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 138, Helsingin yliopisto

Tiivistelmä

CHARM-tutkimuksen (engl. Care, Health and Ageing of Russian-speaking Minority in Finland) kohderyhmä on Suomessa asuvat 50 vuotta täyttäneet venäjänkieliset. Tutkimus keskittyy erityisesti terveyttä ja hyvinvointia, julkisiin palveluihin liittyviä kokemuksia, digiosallisuutta sekä hoivan antamista ja saamista koskeviin kysymyksiin.

Tiedonkeruu toteutettiin postikyselynä keväällä 2019. Kolmentuhannen henkilön satunnaisotos ositettiin sukupuolen mukaan ja poimittiin väestörekisteristä. Tavoitelluista henkilöistä 36 prosenttia vastasi kyselyyn. Raportissa kyselytutkimuksen vastaukset on painotettu vastaamaan perusjoukkoa eli yli 50-vuotiaita Suomessa asuvia, jotka ovat ilmoittaneet äidinkielekseen venäjän. Vastauskadon mallintamiseen käytettiin vuoden 2017 verotustietoja, jotka sisälsivät tiedot ansio- ja pääomatuloista, työttömyyskorvauksista, kansan- ja takuueläkkeistä sekä opintorahoista.

Kohderyhmän keski-ikä vuonna 2019 oli 62 vuotta. Keskimääräinen ikä Suomeen muuttaessa oli 44 vuotta ja keskimääräinen asuinaika Suomessa 18 vuotta. 38 prosenttia kohderyhmästä asui Uudellamaalla ja 40 prosenttia muualla Etelä-Suomessa. Suurin osa oli muuttanut Suomeen paluumuuttajana tai avioliiton kautta. Yli puolella oli Suomen kansalaisuus ja heistä kolme neljäsosaa oli kaksoiskansalaisia. Etenkin työikäiset (50–64-vuotiaat) naiset arvioivat suomen tai ruotsin kielen taitonsa hyväksi. Yli 64-vuotiailla ja miehillä itsearvioitu kielitaito oli heikompi. Työvuosia ennen Suomeen muuttoa oli kertynyt sekä miehille että naisille keskimäärin yli kaksikymmentä vuotta ja työvuosia Suomessa noin kymmenen. Työikäisten joukossa työttömiä oli noin 22 prosenttia. Naisista 64 prosenttia ja

miehistä 84 prosenttia oli naimisissa. Naisista 45 prosentilla puolison synnyinmaa oli Suomi, miehistä neljällä prosentilla. Yli 64-vuotiaista naisista yli puolet asui yksin, miehistä noin 20 prosenttia.

Lähes puolet työikäisistä ja vajaa kolmannes yli 64-vuotiaista venäjänkielisistä arvioi oman terveytensä hyväksi. Kuitenkin noin 13 prosentilla työikäisistä ja lähes 20 prosentilla yli 64-vuotiaista oli jokin jokapäiväisiä toimintoja rajoittava pitkäaikaissairaus. Etenkin naiset raportoivat masennusoireita: neljännes työikäisistä ja 30 prosenttia yli 64-vuotiaista naisista sai masennusoirekyselyssä (CES-D) kliinisen masennuksen raja-arvon (yhdeksän pistettä) ylittävän tuloksen. Miehillä vastaavat luvut olivat 13 prosenttia ja 19 prosenttia.

AUDIT-kyselyn mukaan vajaa 20 prosenttia miehistä ja noin 30 prosenttia naisista ei käyttänyt alkoholia lainkaan. 12 prosenttia työikäisistä ja 11 prosenttia yli 64-vuotiaista miehistä joi vähintään kuusi alkoholiannosta kerralla ainakin kerran kuukaudessa. Naisissa vastaava prosenttiosuus oli alle kaksi prosenttia. Työikäisistä miehistä neljännes ja naisista 13 prosenttia tupakoi säännöllisesti. Yli 64-vuotiaissa tupakoivia oli 15 prosenttia miehistä ja kuusi prosenttia naisista. Miehet liikkuivat naisia vähemmän ja söivät vähemmän vihanneksia, hedelmiä ja marjoja.

Naiset käyttivät miehiä enemmän terveyspalveluita. He myös raportoivat eniten puutteita terveyspalveluiden saannissa. Viimeksi kuluneen vuoden aikana 28 prosenttia yli 50-vuotiaista venäjänkielisistä oli käynyt lääkärissä ulkomailla, naiset miehiä tavallisemmin. Tärkeimmiksi syiksi ulkomailla lääkärissä käymiseen nousivat halvempi hinta, lyhyempi jonotusaika, kieliongelmat ja järjestelmän tuntemus. Yli 65 prosenttia vastaajista kertoi kotitaloutensa toimeentulon olevan hankalaa.

Toimeentulovaikeudet korostuivat yli 64-vuotiaiden joukossa. Heistä yli puolet oli saanut toimeentulotukea ja noin 70 prosenttia asumistukea. Jopa 43 prosenttia yli 64-vuotiaista miehistä oli turvautunut ruoka-apuun viimeksi kuluneen vuoden aikana.

Yli 50-vuotiaat venäjänkieliset olivat yleisesti hyvin tyytyväisiä ihmissuhteisiinsa. Sosiaalisen eristyneisyyden mittarin mukaan kuitenkin noin 30 prosenttia oli sosiaalisesti eristyneitä eli heillä oli vähemmän kuin kaksi läheisestä ihmistä. Yli 70 prosentilla ei ollut yhtään läheistä suomalaissyntyistä

ystävää. Naisista lähes puolet oli kokenut yksinäisyyttä kuluneen viikon aikana vähintään joskus ja noin 10 prosenttia suurimman osan ajasta tai lähes koko ajan. Miehistä yksinäisyyttä oli kuluneen viikon aikana kokenut joskus noin kolmannes ja suurimman osan ajasta tai koko ajan noin neljä prosenttia. Kaikista vastaajista noin puolet ilmoitti kaipaavaansa synnyinmaahansa, mutta kysyttäessä tämänhetkisiä muuttoaikeista hyvin harva (alle kaksi prosenttia) ilmoitti aikovansa tai haluavansa muuttaa takaisin synnyinmaahansa.

Alle viisi prosenttia kohderyhmästä oli kokenut syrjintää tai epäasiallista kohtelua Suomessa usein tai melko usein, lähes puolet joskus. Yleisimmin syyksi nähtiin heikompi suomen kielitaito tai kuuluva aksentti tai vastaajan status maahan ulkomailta muuttaneena ihmisenä.

Kyselyssä kartoitettiin myös kuuluvuuden tunnetta eri ryhmiin. Vahvimmin yhteenkuuluvuutta koettiin venäläisten kanssa: yli puolet ilmoitti kokevansa vahvasti yhteenkuuluvuutta. 88 prosenttia koki ainakin jonkin verran yhteenkuuluvuutta ryhmän ”suomalaiset” kanssa. Vähemmän yhteenkuuluvuuden tunnetta osoitettiin muita maahanmuuttajia kohtaan: noin puolet yli 50-vuotiaista venäjänkielisistä koki yhteenkuuluvuutta muiden Suomeen ulkomailta muuttaneiden kanssa. Yli 80 prosenttia venäjänkielisistä koki suomalaisen kulttuurin ja perinteet itselleen läheisiksi, naiset tavallisemmin kuin miehet. Noin 90 prosenttia koki synnyinmaansa kulttuurin ja perinteet itselleen läheisiksi. Vanhemmat ikäryhmät kokivat näin keskimääräistä tavallisemmin. Noin 80 prosenttia yli 50-vuotiaista venäjänkielistä oli käynyt synnyinmaassaan ainakin kerran kuluneen vuoden aikana. Työikäiset olivat matkustaneet synnyinmaahansa muita useammin.

Yli 90 prosentilla työikäisistä ja noin 70 prosentilla yli 64-vuotiaista oli käytössään älypuhelin. Vain neljällä prosentilla ei ollut käytössään tietokonetta, älypuhelinta tai tablettia. Heistä suurin osa oli yli 64-vuotiaita. Pankkitunnukset, joilla voi tunnistautua internetissä, oli käytössään noin 86 prosentilla työikäisistä ja 65 prosentilla yli 64-vuotiaista. Työikäisistä yli 90 prosenttia käytti internetiä päivittäin. Yli 64-vuotiaista yli 16 prosenttia ei käyttänyt internetiä ollenkaan. Vanhempi ikäluokka raportoi enemmän myös käyttöä hankaloittavia tekijöitä, kuten huolta internetin turvallisuudesta tai oman toimintakyvyn ongelmia.

Ikääntyminen, terveys ja hoiva Suomen venäjänkielisten näkökulmasta: havaintoja toisen aallon kyselystä (CHARM perusraportti) 2023

Teksti poimittu julkaisusta:
Kemppainen, Laura; Saario, Pihla; Peltola, Anna A.; Kouvonen, Anne & Wrede, Sirpa (2023). Ikääntyminen, terveys ja hoiva Suomen venäjänkielisten näkökulmasta: havaintoja toisen aallon kyselystä. MICA-tutkimusryhmä, Valtiotieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto

Tiivistelmä

CHARM-tutkimuksen (engl. Care, Health and Ageing of Russian Speaking Minority in Finland) kohderyhmänä ovat Suomessa asuvat 50 vuotta täyttäneet venäjänkieliset. Tutkimuksen painopisteet ovat kohdeväestön identiteetissä, terveydessä, taloudellisessa tilanteessa, sosiaalisissa suhteissa, digitaalisessa osallisuudessa ja julkisiin palveluihin liittyvissä kokemuksissa. Tämä raportti käsittelee tutkimuksen seuranta-aineistoa, jonka tavoitteena oli kartoittaa myöhäiskeski-ikäisten ja sitä vanhempien venäjänkielisten elinolojen muutoksia vuosien 2019 ja 2022 välillä.

Seuranta-aineisto tuotettiin postikyselynä syksyllä 2022. Ensimmäisellä kierroksella vastanneiden henkilöiden (n=1082) osoitetiedot päivitettiin väestörekisteristä lokakuussa. 1082 henkilöstä 38 oli kuollut ja 6 oli ilmoittanut muuttaneensa ulkomaille. Näiden 44 henkilön (3,5 %) tiedot poistettiin vastaajista ylipeittona. Jäljelle jäi 1038 vastaajaa, joista 724 palautti lomakkeen. Toisen kierroksen vastausprosentti oli näin ollen 69,8 ensimmäiseen kierrokseen nähden. Jos arvioimme kuolleiden ja ulkomaille muuttaneiden ylipeiton olevan samaa luokkaa myös suhteessa otokseen, voimme arvioida toisen kierroksen vastausprosentiksi 25 % (724/0,035*3000). Kyselytutkimuksen vastaukset on painotettu vastaamaan perusjoukkoa, eli yli 50-vuotiaita Suomessa asuvia venäjänkielisiä. Toisen kierroksen vastauksien painokertoimet perustuivat ensimmäisellä kierroksella vastanneiden vastaustodennäköisyyteen.

Kyselyyn vastanneista 46 prosenttia oli naisia. Vastanneiden keski-ikä oli 66 vuotta vuonna 2022. Suomeen muuttaneiden keskimääräinen ikä muut-

toajankohtana oli 46 vuotta ja keskimääräinen asumisaika Suomessa oli 20 vuotta. Suurin osa vastaajista asui Etelä-Suomen ja Uudenmaan alueella.

Suomen tai ruotsin kielen osaaminen oli parempi työikäisillä naisilla, heikointa se oli yli 64-vuotiailla miehillä. Työikäisistä työttömiä oli noin 20 %. Naisista 57 % ja miehistä 83 % oli naimisissa. Naisista 46 %:lla puolison synnyinmaa oli Suomi, miehillä vastaava luku oli 4 %. Yli 64-vuotiaista naisista yli puolet asui yksin, samanikäisistä miehistä noin 19 %.

Työikäisistä vastaajista noin puolet koki terveytensä melko hyväksi tai hyväksi. Yli 64-vuotiaista vastaajista noin 62 % koki terveytensä keskitasoiseksi ja 23 % melko hyväksi tai hyväksi. Kuitenkin työikäisistä noin 12 % ja yli 64-vuotiaista 15 % kärsi jostakin jokapäiväisiä toimintoja rajoittavasta pitkäaikaissairaudesta. Masennusoireita raportoivat erityisesti naiset: lähes kolmasosa työikäisistä ja

36 % yli 64-vuotiaista naisista sai masennuksen kliinisen raja-arvon ylittävän tuloksen. Miehillä vastaavat luvut olivat 27 % ja 20 %.

Noin 21 % miehistä ja noin 27 % naisista ilmoitti, ettei käytä lainkaan alkoholia. Miehistä 6 % vastasi juovansa vähintään kuusi alkoholiannosta kerralla useammin kuin kerran kuukaudessa, kun naisilla vastaava prosenttiosuus oli 0. Työikäisistä miehistä lähes viidesosa ja naisista 10 % tupakoi säännöllisesti. Yli 64-vuotiaista miehistä tupakoivia oli 15 % ja naisista 6 %. Miehet liikkuivat vähemmän ja söivät vähemmän vihanneksia, hedelmiä ja marjoja kuin naiset. Naiset raportoivat enemmän puutteita terveyspalveluiden saannissa kuin miehet. Viimeisen vuoden aikana noin 19 % yli 50-vuotiaista venäjänkielisistä oli käynyt ulkomailla lääkärissä, naiset lähes kaksi kertaa enemmän kuin miehet. Eniten lääkärissä käytiin Venäjällä ja jonkin verran myös Virossa.

Lähes 67 % vastaajista kertoi kotitaloutensa toimeentulon olevan hankalaa. Erityisesti yli 64-vuotiaiden joukossa oli vaikeuksia toimeentulon kanssa. Heistä noin 43 % oli saanut toimeentulotukea ja noin 64 % asumistukea. Jopa 37 % yli 64-vuotiaista miehistä oli turvautunut ruoka-apuun viimeisen vuoden aikana.

Yli 50-vuotiaat venäjänkieliset olivat yleisesti tyytyväisiä ihmissuhteisiinsa. Kuitenkin noin 30 % heistä oli sosiaalisesti eristyneitä. Noin 62 %:lla vastaajista ei ollut yhtään läheistä suomalaissyntyistä ystävää. Yksinäisyys oli yleistä vastaajien piirissä. Noin puolet naisista oli kokenut yksinäisyyttä kuluneen viikon aikana, kun vastaava osuus miehillä oli noin 43 %. Vain alle 5 % vastaajista ilmoitti kokeneensa syrjintää tai epäasiallista kohtelua Suomessa usein tai melko usein, mutta noin puolet oli kokenut sitä joskus. Yleisimmin syynä koettiin heikompi Suomen kielen taito tai aksentti, tai vastaajan maahanmuuttajastatus.

Kyselyssä selvitettiin myös yhteenkuuluvuuden tunnetta eri ryhmiin. Vahvinta yhteenkuuluvuutta koettiin venäläisten kanssa, kun taas muita maahanmuuttajia ja inkerinsuomalaisia kohtaan tunnettiin vähemmän yhteenkuuluvuutta. Noin 65 % vastaajista oli käynyt synnyinmaassaan ainakin kerran viimeisen vuoden aikana. Lähes kaikki työikäiset ja noin 88 % yli 64-vuotiaista käyttivät älypuhelinta. Vastaajista vain noin 4 % ei omistanut tietokonetta, älypuhelinta tai tablettia, suurin osa heistä oli yli 64-vuotiaita. Pankkitunnukset, joilla voi tunnistautua internetissä, oli käytössä noin 89 %:lla työikäisistä ja 72 %:lla yli 64-vuotiaista. Työikäisistä noin 96 % käytti internetiä päivittäin, kun taas noin 9 % yli 64-vuotiaista ei käyttänyt sitä lainkaan. Vanhempi ikäluokka raportoi enemmän käyttöä rajoittavia tekijöitä, kuten internetin käyttämisen hankaluutta tai oman toimintakyvyn ongelmia. Työikäiset taas kantoivat enemmän huolta internetin käyttöön liittyvistä turvallisuusnäkökohdista.

CHARM-tutkimushankkeen artikkeleita

Luvuissa 4.2. ja 4.3. esiteltyjen tutkimusten lisäksi Helsingin yliopiston CHARM-hanke on tuottanut runsaasti artikkeleita. Useat artikkeleista käsittelevät Suomessa asuvien ikääntyvien ja vanhojen venäjänkielisten tilannetta. Myös ikääntyneiden maahanmuuttajien ja digitaalisten palveluiden yhteydestä on mukana useampi artikkeli.

Julkaisut on koottu sivustolle: https://www.helsinki.fi/fi/tutkimusryhmat/ikaantyminen-terveys-ja-hoiva-suomessa-asuvien-venajankielisten-nakokulmasta/julkaisut

Saamelaisten ikämiesten elämänhallinnan muistelukset Pohjois-Lapissa

Teksti poimittu julkaisusta:
Seppänen, Raija (2010). ”Ikäns elä, ikäns opi, oppimatta kuole”: Saamelaisten ikämiesten elämänhallinnan muistelukset Pohjois-Lapissa. Väitöskirja, Kasvatustieteiden tiedekunta, Lapin yliopisto

Tutkimuksessa kuvasin Pohjois-Lapissa asuvien saamelaisten ikämiesten elämänhallintaa heidän elämänkulussaan ja heidän muisteluksiinsa nojautuen. Elämänhallinnan tarkastelu perustui erityisesti Aaron Antonovskyn koherenssin tunteen teoriaan, jolloin elämään orientoituminen nähdään kulttuuristen, kognitiivisten, psyykkisten, fyysisten ja sosiaalisten voimavarojen hankkimisena ja sisäistämisenä elämänkulussa. Hain tutkimuksessani vastausta siihen, millainen on Pohjois-Lapissa asuvien saamelaisten ikämiesten elämänhallinta heidän muistelemanaan, mitkä elämänhallinnan tekijät painottuvat saamelaisten ikämiesten elämänkulussa Pohjois-Lapissa ja miten maantieteellinen, sosiokulttuurinen ja historiallinen kasvu- ja asuinympäristö suuntaavat saamelaisten ikämiesten elämänhallintamuisteluksia Pohjois-Lapissa.

Elämäkertamuistelijoiksi lupautui kolme 60–80-vuotiasta pohjoislappilaista saamelaismiestä Utsjoen ja Tenojoen varsilta. Nimesin heidät aineistoon perustuen yhteisödiplomaatiksi, perinnesiirtäjäksi ja lohensoutajaksi. Nauhoitin heidän muisteluksiaan 20 tuntia, joista kertyi tekstisivuja 400. Vastatakseni tutkimuskysymyksiini sovelsin Paul Ricoeurin mimesis-prosessia. Kyse on eletyn elämän jäljittelystä. Elämänhallintaa kuvasin kolmivaiheisesti: esiymmärrys, juonentaminen ja sovellus. Ikämiesten muistelemat elämänkulkujen kertomukset nivoin juonellisesti kolmisäikeiseksi punoelmaksi.

Muisteluksissa elämänhallinnan tekijät kiteytyivät kodin, asuinalueen, koulu- ja työyhteisöjen sekä arvoperustan tarkasteluun. Ikämiesten elämänhallinta näyttäytyi sosiokulttuurisesti syvenevänä jatkumona. Tässä tarkastelu kohdistui saamelaismiesten muisteluksiin pohjoislappilaisena poikana, työikäisenä miehenä ja eläkeläismiehenä. Visualisoidessani tulokset elämänhallinnasta elämänkulussa havainnollistin niitä utsjokelai-

sen saamelaismiehen puvun ja Saamenlipun väreillä sekä kristinuskon aurinkosymboliikalla. Täydensin tulosten esitystä luontovalokuvieni avulla.

Koti ja työ olivat keskeistä ikämiesten elämässä. Erämaatalokodeissa pojat omaksuivat luontaiselinkeinotaidot erityisesti isän mallin opastamana. Lapsuudesta alkaen muistelijat osallistuivat voimiensa mukaisesti elannon hankintaan kalastamalla, metsästämällä ja marjastamalla. Katekeetta- ja kansakoulusta hankittiin luku-, kirjoitus- ja laskentataidot sekä senaikaista yleistietoutta. Koulunkäyntimahdollisuudet olivat niukat ja suomenkielinen opetus tuotti pulmia perusasioiden omaksumiselle. Sotavuodet olivat taitekohta Utsjoen pitäjässä: tiet, sähköt ja teknistyminen muuttivat perinteisen elämäntavan vuosikymmenten aikana. Työiässä miehet työskentelivät maa- ja metsätaloudessa sekä palvelualoilla. Tällöin he aktivoituivat yhteisön päätöksentekijöiksi. Eläkeläismiesten mukaan elämänkoulu jatkuu aina ”kahteen keppiin asti”. Arvoperusta lujittui luonnonläheisyydestä, saamenkielestä ja saamelaisesta elämäntavasta sekä kristillisestä elämänotteesta koko elämänkulun ajan.

Tutkimustuloksista nousi esille oppipojasta mestariksi -malli. Se perustuu kulttuurisiin, kognitiivisiin, psyykkisiin, fyysisiin ja sosiaalisiin voimavaroihin. Elämänhallintaan perustuvaa elämäkertatutkimusta tulee jatkaa erityyppisissä asuin- ja elinympäristöissä. Jatkotutkimuksen avulla voi saada esille esimerkiksi lappilaisten hiljaista tietoa heidän arkielämästään.

Elämänhallintatietoa voi jatkossa soveltaa muistia tukevien palvelujen ja teknologiasovellusten kehittämiseen. Oppipojasta mestariksi -mallia voidaan soveltaa kehitettäessä ja arvioitaessa ohjaus- ja neuvontamenetelmiä esimerkiksi ikääntyvien terveyttä edistävässä ohjauksessa ja aikuisten täydennys- ja oppisopimuskoulutuksessa.

5. Järjestöjen ja hankkeiden selvityksiä

Useat järjestöt ovat julkaisseet raportteja ja selvityksiä kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden asemasta, hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta. Nämä tarjoavat varteenotettavaa lisätietoa yliopistollisen tutkimuksen rinnalle.

Tieteellinen tutkimus ja järjestöjen selvitykset ovat laadullisesti erilaisia tapoja tarkastella ilmiötä. Siinä missä tieteellinen tutkimus on kontrolloitua ja perusteellista, järjestöjen tiedonhankinta tuo nopeamman prosessinsa ansiosta näkyviin ajankohtaisia ilmiöitä. Järjestöillä on myös usein suoria ja pitkäaikaisia kontakteja vähemmistöihin kuuluviin ihmisiin. Johdonmukainen työ ryhmän keskuudessa yhdistettynä vertaistoimijuuteen rakentaa luottamuksellista suhdetta vähemmistöihin kuuluviin iäkkäisiin ihmisiin. Järjestöjen tuotoksissa nousevatkin usein vahvasti esiin ikääntyneiden omat kokemukset ja näkemykset.

Turvallisuuden tunne iäkkäiden väestöryhmissä

Jere Rajaniemi ja Erja Rappe

Artikkeli perustuu julkaisuun:
Kaartinen, Jaakko; Rappe, Erja & Rajaniemi, Jere (2025). Turvallinen vanhuus kaikille? – Väestötutkimus moninaisesta ikääntymisestä ja koetusta turvallisuudesta. Tutkittua tietoa, Ikäinstituutti

Väestön ikääntyessä ja monimuotoistuessa ymmärrys erilaisista taustoista tulevien iäkkäiden turvallisuudesta on yhä tärkeämpää, jotta väestön turvallisuustarpeisiin osataan vastata kattavasti. Tietoa tarvitaan erityisesti turvallisuuden suhteen haavoittuvista ikäihmisten ryhmistä, kuten kieli- ja kulttuurivähemmistöistä sekä seksuaalivähemmistöistä.

Suomen perinteisten kieli- ja kulttuurivähemmistöjen – romanit ja saamelaiset – rinnalle on tullut maahanmuuton myötä myös uusia kielivähemmistöjä. Vaikka vieraskielisiä iäkkäitä on vielä varsin vähän, heidän määränsä on 2020-luvulta lähtien kasvanut voimakkaasti.

Tutkimus iäkkäiden turvallisuuden tunteesta

Iäkkäiden turvallisuuskokemusten kartoittamiseksi Ikäinstituutti, Taloustutkimus ja Taso Research toteuttivat vuosina 2004–2005 sisäministeriön toimeksiannosta tutkimuksen iäkkäiden turvallisuuden tunteeseen vaikuttavista tekijöistä. Tutkimuksessa tarkasteltiin luottamusta yhteiskuntaan ja viranomaisiin, turvallisuuteen liittyviä huolenaiheita sekä turvallisuuden tunnetta ylläpitäviä voimavaroja.

Tietoa kerättiin tavanomaista väestötutkimusta laajemmin ja syvemmin. Myös yli 74-vuotiaat iäkkäät otettiin nyt huomioon, ja heille lähetettiin erikseen kirjekysely, johon vastasi kaikkiaan 1 128 iäkästä.

Lisäksi tietoa kerättiin ryhmähaastatteluilla (10 ryhmää) eri taustaisilta vähemmistöryhmiltä, joita kirjekyselyllä ei voitu tavoittaa. Näihin ryhmiin osallistui kaikkiaan 78 haastateltavaa, pääosin 65–88-vuotiaita. Haastateltavat kuuluivat seuraaviin ryhmiin: Suomen perinteiset kulttuurivähemmistöt (saamelaiset ja romanit), uudet kieli- ja kulttuurivähemmistöt (arabiankieliset, vietnaminkieliset ja somalinkieliset), sateenkaariseniorit, päihdekun-

toutujat, muistisairaat, omaishoitajat ja yhden kerrostalon asukkaat. Haastatteluaineistolla syvennettiin ja laajennettiin kyselytutkimuksen antamaa kuvaa, sillä kyselyaineistoissa vähemmistöt eivät nouse esille.

Ikääntyneiden turvallisuuden kokemukset ja luottamus

Kyselyaineiston perusteella 70 % yli 74-vuotiaista kokee elämänsä turvalliseksi. Kuitenkin 30 %, eli noin 200 000 henkilöä, ei koe oloaan turvalliseksi tai suhtautuu asiaan neutraalisti.

Etenkin terveyteen, toimeentuloon ja yksinäisyyteen liittyvät ongelmat haastavat turvallisuutta. Omasta vakavasta sairastumisesta oli huolissaan 88 %, läheisen terveydestä ja hyvinvoinnista 86 % ja toimeentulosta 47 % vastaajista. Haastatteluissa varsinkin vieraskieliset toivat esille toimeentuloon liittyviä huolia. Kyselyn vastaajista joka neljäs yli 74-vuotias koki yksinäisyyttä.

Turvallisuuden tunteeseen vaikuttaa vahvasti luottamus toisiin ihmisiin ja yhteiskuntaan. Kyselyssä ilmeni, että iäkkäät luottivat enemmän viranomaisiin ja yhteiskunnan toimintaan kuin nuoremmat. Lisäksi he kokivat muita enemmän, että viranomaiset tuottavat turvallisuuden tunnetta. Myös perhe, naapurit ja toiset ihmiset vahvistivat iäkkäiden turvallisuuden tunnetta. Vaikka haastatteluaineistossa tuotiin esille luottamus viranomaisiin, myös epäkohtia kuvattiin. Vieraskielisten haastatteluissa perheen, ja varsinkin kieltä osaavien perheenjäsenten, merkitys turvallisuuden tuottajana korostui.

Kyselyssä puolustusvoimat (84 %), hätäkeskuspalvelut (84 %), poliisi (82 %), pelastustoimi (80 %) ja rajavartiolaitos (79 %) koettiin luotettaviksi. Haastatteluissa etenkin oikeuslaitos ja poliisi nähtiin luotettavina. Vieraskieliset olivat kiitollisia yhteiskunnan tuesta.

> ”Meillä on turvaa Suomessa. Joo. Ei oo mitään ongelmia. Joo. Jos tulee sairauksia, sä menet lääkäriin. Jos jotain tapahtuu, sä soitat poliisille.” (Vieraskielisten ryhmä)

Iäkkäiden viranomaisluottamus ei ulottunut yhtä vahvasti sosiaali- ja terveyspalvelujen toimijoihin. Ikääntyneille suunnattujen palvelujen riittävyydestä oli huolissaan 92 % ja palvelujen digitalisoitumisesta 82 %.

”Mut se ei kyllä ennää toimi, että siihen nykysiin palvelujärjestelmään ei kyllä voi luottaa sillä tavalla, että ne syrjäkylässä asuva saisi apua.” (Saamelaisten ryhmä)

”Siel on se, ei oo varaa hankkia digipalveluita, ei oo varaa hankkia niitä laitteita ja ei välttämättä opi enää.” (Romanien ryhmä)

Kyselyssä luottamus hallitukseen (30 %) ja poliittisiin puolueisiin (10 %) oli heikko. Myös haastatteluissa politiikkaan ja päättäjien toimintaan suhtauduttiin epäilevästi. Vähemmistöjen kannalta poliittiset voimasuhteet ovat erityisen merkityksellisiä.

Mediaan yleensä luotettiin mutta siihen suhtauduttiin myös varauksella. Disinformaatiosta ja väärän tiedon levittämisestä oli huolissaan 90 % ja vihamielisestä keskustelukulttuurista sosiaalisessa mediassa 88 %. Vieraskielisten tiedonsaantia vaikeutti kielitaidon puutteet, minkä vuoksi tietoa haettiin omakielisistä verkkolähteistä tai sosiaalisen median kautta.

Asenteiden ja kokemusten eriytyminen

Väestöryhmien vastakkainasettelusta oli huolissaan 87 % vastaajista. Useampi kuin joka kolmas yli 74-vuotiaista koki, että Suomessa ei poliittisesti eikä instituutioiden toimin kyetä estämään eriarvoistumiskehitystä. Tämä on huolestuttavaa, sillä polarisaatio on yhteydessä henkilökohtaiseen turvallisuuden kokemukseen.

Kyselyn mukaan ikääntyneet ovat maahanmuuton suhteen asenteiltaan suvaitsevaisempia kuin nuoremmat, mutta suhtautuminen seksuaalivähemmistöjen oikeuksiin on varautuneempi. Yli 74-vuotiaista maahanmuuttoa piti uhkana Suomelle ja suomalaisuudelle joka viides ja useampi kuin joka kolmas arvioi Suomessa esiintyvän vastakkainasettelua syntyperäisten suomalaisten ja maahanmuuttajien välillä.

Ennakkoluulot ja syrjintä

Etniset ja muut vähemmistöryhmät nähdään helposti ensin ennakkoluulojen pohjalta, ja vasta sitten muiden taustatekijöiden, kuten iän, kautta. Ennakkoluuloihin ja syrjintään liittyvät huolet tulivatkin monin tavoin esille

vähemmistöryhmien iäkkäille tehdyissä haastatteluissa. Osa haastateltavista koki syrjinnän viime aikoina lisääntyneen. Myös kyselyssä asia tuli esille, ja kaikkiaan 47 % vastaajista oli huolissaan syrjityksi tulemisesta.

Haastateltavat kertoivat, että syrjinnän kokemukset liittyivät usein julkisilla paikoilla liikkumiseen ja ihmisten reaktioihin, mikä sai heidät välttelemään tilojen käyttöä ja niiden läpi kulkemista. Etenkin humalaisten ja huumeiden käyttäjien rasistinen käytös tuotti huolta.

Kun syrjintä ja ennakkoluulot otettiin esille haastatteluissa, tarkasteltavana olivat etenkin vartioiden ja poliisien syrjivät käytännöt (mm. etninen profilointi). Tällaisilla syrjintäkokemuksilla on luonnollisesti taipumus heikentää luottamusta viranomaisiin ja palveluihin.

Huomionarvoista oli se, että syrjintää koettiin myös sosiaali- ja terveyspalveluissa, minkä vuoksi vähemmistöt jättävät muita helpommin palveluja käyttämättä. Sosiaali- ja terveyspalvelujen osalta toivottiinkin, että vähemmistöt pääsisivät mukaan palvelujen kehittämiseen ja että vähemmistöille olisi tarjolla myös heille räätälöityjä palveluja.

Yksi taustatekijä ennakkoluuloille ja syrjinnälle on vähemmistöjen heikko näkyvyys yhteiskunnassa. Haastatteluissa kerrottiinkin, että syrjinnän ehkäisyssä omien asioiden rohkea esille tuominen on tärkeää. Vähemmistöjä edustavien järjestöjen rooli on tässä näkyvyyden edistämisessä erityisen keskeinen.

Vieraskielisten ikääntyneiden asema ja haasteet

Haastatteluissa tuli näkyviin ikääntyneiden maahanmuuttajien toimeentulovaikeudet. Asuminen, lääkkeet ja julkisen liikenteen maksut ovat kalliita, ja erilaisille sosiaalietuuksille on tarvetta.

> ”Meillä aina tulee enemmän sairauksia kuin nuorille. Ja me tarvitsemme enemmän lääkettä ja tarvii enemmän eri asioita, ja tässä vaikuttaa myös taloudelliset asiat.” (Vieraskielisten ryhmä)

Etuuksien ja tukien hakeminen koettiin vaikeaksi puutteellisen kielitaidon, tulkkien vähäisyyden, palveluiden digitalisoinnin, kasvokkaisten asiointi-

mahdollisuuksien vähenemisen ja ajanvarauksiin liittyvien hankaluuksien vuoksi. Myös tietoisuus tukien saamisen mahdollisuudesta saattoi olla puutteellista. Kieliongelmien vuoksi vieraskieliset olivat varsin riippuvaisia omilta lapsiltaan ja lapsenlapsiltaan saamasta tuesta.

Erityisesti kansalaisuuden hakemiseen liittyvät viranomaisprosessit koettiin hankaliksi. Kansalaisuuden saamisen ehtona olevaa kielitaitovaatimusta pidettiin kohtuuttomana iäkkäänä maahan tulleita kohtaan. Kansalaisuuden puuttuessa haasteet korostuivat ja ulkopuolisuuden tunne vahvistui.

Voimavarat turvallisuuden tunteen ylläpitämisessä

Erilaisten turvallisuuteen liittyvien haasteiden ohella tutkimus toi esille iäkkäiden omia voimavaroja turvallisuuden ylläpidossa. Elämänkokemuksen myötä iäkkäille kertyy erilaisia voimavaroja ja kykyjä haasteista selviämiseen (resilienssi). Iän karttuessa opitaan esimerkiksi suhteuttamaan asioita ja välttämään turhaa murehtimista. Elämäntapoja sopeutetaan aktiivisesti väheneviin voimavaroihin muun muassa pienentämällä elinpiiriä ja keskittymällä niihin rutiineihin, jotka luovat hallinnan ja turvallisuuden tunnetta. Lisäksi riskit otetaan ennakoiden huomioon ja ollaan varovaisia, ettei jouduta huijausten ja varkauksien kohteeksi. Kotiin hankitaan erilaisia turvalaitteita ja apuvälineillä kompensoidaan toimintakyvyn heikkenemistä.

> ”Kyl mä luulen, et se vaikuttaa ikä siihen joko sillä tavalla niin, että itse on tullu jo itsensä kanssa sinuksi, että ihan pienet asiat ei hetkauta.” (Sateenkaariseniorien ryhmä)

Erityisesti sosiaalisten suhteiden ylläpitoa korostettiin turvallisuuden tunteen lähteenä. Varsinkin yhteydenpito omiin perheenjäseniin on tärkeää. Myös naapurien merkitys tuli esille.

Vähemmistöille oma yhteisö, erilaiset kohtaamispaikat ja vähemmistöjen asioita ajavien järjestöjen tuki ovat keskeistä. Jälkipolvien suomalaistuessa oman yhteisöllisen kulttuurin säilymisestä kannettiin huolta.

Turvallisuudenkokemusten monimuotoisuus

Tutkimus ikääntyneiden turvallisuuden tunteesta toi esille sen, että ikääntyneet eivät ole yhtenäinen ryhmä. Elämäntilanteet ja asema yhteiskunnassa vaikuttavat monin tavoin turvallisuuden kokemukseen, niin haasteiden kuin voimavarojenkin suhteen. Kattavan kuvan saamiseksi iäkkäiden turvallisuudesta myös ikääntyneiden erilaisten vähemmistöryhmien kokemuksia ja näkemyksiä tulee jatkossa kartoittaa yhä enemmän.

Romanivanhusten palvelutarvekartoituksen seurantaselvitys. Anna kunnia vanhuksille

Petra Autio, Astrid Valerius, Birke Schwartz

Autio, Petra; Valerius, Astrid & Schwartz, Birke (2024). Romanivanhusten palvelutarvekartoituksen seurantaselvitys: Anna kunnia vanhuksille. Suomen Romaniyhdistys ry

Tiivistelmä

”Mitä toiveita teillä on?

- Saisi enemmän rahaa käteen, että saisi ostaa reilummin ruokaa, vaatteita ja useamman kenkäparin.

- Saisi kotipalvelua, kun on vajaakuntoinen. Kotipalvelu saisi olla halpaa eläkeläisille.

- Että terveyspalvelut olisi sujuvampaa ja pääsisi ajoissa lääkäriin.”

Raportissa esitellään Suomen Romaniyhdistyksen tekemän romanivanhusten palvelukartoituksen seurantaselvityksen tuloksia. Yhdistyksen ensimmäisen palvelutarvekartoituksen raportti julkaistiin 2008, ja vuonna 2024 haluttiin selvittää tilannetta uusien ikäluokkien tultua vanhuusikään. Selvitykset ovat osa Suomen Romaniyhdistyksen tekemää kulttuurisensitiivistä vanhustyötä, jota on tehty kahden vuosikymmenen ajan erilaisin hankkein.

Selvityksen perustiedot

Vuoden 2024 selvitys toteutettiin pääosin puhelinhaastatteluina kysymyslomakkeen avulla. Haastatteluja ei nauhoitettu, vaan vastaukset kirjoitettiin lomakkeeseen käsin. Kyselylomakkeessa oli valtaosin samoja kysymyksiä kuin vuoden 2008 kartoituksessa, jotta kyselyiden tuloksia voitiin verrata.

Kartoituksen tuloksia verrataan mahdollisuuksien mukaan myös koko ikääntyvän väestön tilanteeseen, missä vertailukohtana käytettiin Väestöliiton toteuttamaa 50+ Suomessa -kyselyä. Aineistot eivät ole suoraan vertailukelpoisia vaan nämä vertailut ovat suuntaa antavia.

Vuoden 2024 selvityksessä oli 59 vastaajaa, joista kolme neljäsosaa oli naisia. Haastateltujen keski-ikä oli 65 vuotta, ja selvityksessä painottuivat selvästi nuoremmat ikäihmiset: 80 prosenttia vastaajista oli alle 70-vuotiaita. Yhdistyksen vanhushankkeissa huomattu nuorempienkin ikäluokkien tarve ikääntyneiden palveluille tuli selväsi ilmi kyselyn vastauksista.

Vastaajat eivät ole tilastollisesti edustava otos ikäryhmän (yli 60 vuotta) romaneista, joita on karkeasti arvioiden 3000–3600. Lisäksi vanhusprojektien kokemuksiin verrattuna kyselyyn vastanneet ikäihmiset ovat suhteellisen hyvinvoivia; osa projektien asiakkaista on ollut huomattavan vaikeissa elämäntilanteissa. Kyselyn tuloksia ei siis voi yleistää koko romaniväestöön, mutta sen voidaan arvioida antavan viitteitä laajemmasta joukosta suhteellisen hyvin pärjääviä romani-ikäihmisiä.

Selvityksestä voidaan nostaa esille kolme seikkaa, jotka erityisesti vaikuttavat iäkkäiden romanien palveluiden käyttöön ja palvelukokemukseen verrattuna väestöön keskimäärin: vastaajien pienituloisuus, koulutustausta ja terveysongelmat.

Pienituloisuus

Vastaajien suhteellisesta pärjäävyydestä huolimatta yksi selvityksen merkittävimpiä taustatekijöitä on vastaajajoukon pienituloisuus. Valtaosa sinnitteli keskimääräistä suomalaista eläkettä (1869 €/kk v. 2023) selvästi pienemmillä tuloilla, keskimäärin 911 €/kk. Romanivanhukset pääosin kokivat, että rahat eivät riitä tai riittävät juuri ja juuri. Kyselyn lopuksi kartoitetuista toiveista ilmenee, että vanhuksilla on vaikeuksia saada rahat riittämään perustarpeisiin, asumiseen, ruokaan, lääkkeisiin ja vaatteisiin. Valtaosa (80 %) toivoi helpotusta taloudelliseen tilanteeseensa. Pienituloisuus vaikutti moneen asiaan: asumistoiveisiin, kotipalveluihin ja virkistystoimintaan. On myös huomioitava, että haastatteluja tehdessä vuosien 2023–2026 sosiaaliturvaleikkaukset eivät vielä olleet kaikilta osin voimassa ja ehtineet vaikuttaa.

Koulutustausta

Vaikka romanien koulutustilanne on parantunut 1900-luvun jälkipuoliskolta lähtien, tämän päivän ikäihmisissä on edelleen paljon niitä, joiden koulunkäynti on jäänyt vähäiseksi, vaikka koulua oli käyty enemmän kuin 2008. Lähes kaikki vastaajat olivat käyneet vähintään kansakoulua tai peruskoulua, keskimäärin seitsemän vuotta. Runsas puolet oli suorittanut perusasteen koulun loppuun, ja neljäsosa oli saanut ammatillista koulutusta. Käytännössä koulutuksen vähyys näkyi esimerkiksi siinä, että itse arvioidussa luku- ja kirjoitustaidossa oli puutteita. Heikkona tai tyydyttävänä lukutaitoaan piti 42 prosenttia ja kirjoitustaitoaan 47 prosenttia.

Ero muuhun väestöön oli selvä. 50+ Suomessa -kyselyn vastaajista kaikki olivat suorittaneet perusasteen koulun ja ¾ perusasteen jälkeisiä opintoja. Lukutaito oli heikko tai tyydyttävä 2–18 prosentilla, sukupuolesta ja iästä riippuen. Koska lukutaito oli subjektiivisesti arvioitu, eri vastaajien ”heikko” tai ”tyydyttävä” ei myöskään välttämättä viittaa samaan taitotasoon.

Terveystilanne

Myös terveystilanne asettaa romanivanhukset muuta väestöä vaikeampaan asemaan. Yksi taustatekijä on ennaltaehkäisevän terveydenhuollon vähyys: lyhyt koulutuspolku on tarkoittanut lyhyempää aikaa kouluterveydenhuollon piirissä ja epätyypilliset työt tai vähäinen kokemus palkkatyöstä työterveyshuollon ulkopuolelle jäämistä. Perinteisesti romanit ovatkin hoitaneet sairautta, eivät terveyttä. Kyselyjoukosta 71 prosentilla oli liikuntaa haittaavia tai muuten elämää rajoittavia kroonisia sairauksia. Vastaajat olivat terveempiä – joskin myös keskimäärin nuorempia – kuin vuoden 2008 selvityksessä, jossa 88 prosentilla oli ollut rajoittavia sairauksia. 71 prosenttia on kuitenkin selvästi enemmän kuin samanikäisessä väestössä yleensä.

Koko yli 50-vuotiaassa väestössä ikäryhmän ja sukupuolen mukaan vaihdellen terveysongelma oli joko ”rajoittanut” tai ”rajoittanut mutta ei vakavasti” toimintakykyä 31–65 prosentilla vastaajista. Jos selkeämmän vertailtavuuden vuoksi huomioidaan vain yli 65-vuotiaat, yhdistyksen selvityksessä 83 prosentilla oli liikuntaa tai muuten rajoittavia sairauksia, kun koko väestössä toimintakyvyn ongelmia oli 53 prosentilla.

Palvelutarpeet ja niiden täyttyminen

Toisin sanoen romani-ikäihmisillä on keskimääräistä enemmän palvelutarpeita mutta vähemmän resursseja niiden täyttämiseen, ajatellen sekä tietoa palveluista että palveluiden taloudellista saavuttamista/saavutettavuutta.

Lääkäripalveluja käytettiin epätasaisesti. Vajaalla neljäsosalla (23 %) ei ollut ollut tarvetta tai olivat ”huonoja käymään lääkärissä” (perinteisesti romanit ovat pyrkineet välttämään lääkärissäkäyntiä viimeiseen asti, menevät vasta kun on pakko). Sitä vastoin 46 prosenttia oli käynyt kuluneen puolen vuoden aikana lääkärissä vähintään neljästi tai ”monta kertaa”. Kymmenesosalla oli puolestaan ollut se kokemus, että lääkäriin on vaikea päästä. Vaikka tämä ei ole kovin paljon, lääkäripalveluiden saatavuuteen liittyvä pelko nousi selvästi esille toiveissa. Vastaajista 42 prosenttia toivoi sujuvia tai sujuvampia terveyspalveluja, erityisesti nopeaa lääkäriin pääsyä.

Kyselyssä ilmeni, että saatujen kotipalvelujen määrä oli vähentynyt ja yleisten palvelujen saavutettavuus vaikutti hieman heikentyneen. Kun kyselyn lopussa kartoitettiin ikäihmisten toiveita, runsas neljännes (27 %) toivoi lisää palveluita ja tietoa palveluista. Selvityksen aikana 8 prosenttia kaikista kyselyyn vastanneista sai ulkopuolista kotiapua, siivousta tai kotiterveydenhoitoa. Tämä on selvästi vähemmän kuin vuoden 2008 kyselyssä, jonka vastaajajoukosta 34 prosenttia sai sairaanhoitajan, terveydenhoitajan tai kotiavustajan tarjoamaa kotipalvelua ja 16 prosenttia sai siivousapua. Tässä erossa vaikuttanee vastaajien nuorempi ikärakenne ja toisaalta palveluehtojen kiristäminen. Tärkein kyselyssä esiin noussut syy palvelujen vähyyteen on pienituloisuus: ei ole varaa maksaa omavastuuta.

Asuminen

Kyselyyn vastanneiden ikäihmisten joukossa asumisolosuhteet olivat pääsääntöisesti hyvät. Vuokralla asuminen oli huomattavasti tavallisempaa kuin väestössä keskimäärin. Yli 90 prosenttia kyselyyn vastanneista asui vuokralla, kun taas kaikista yli 50-vuotiaista ikäryhmästä riippuen enimmillään 40 prosenttia asui vuokralla. Asumisen suurin ongelma oli kalleus: moni asui isohkossa asunnossa ja olisi tarvinnut vaihtoa edullisempaan.

Asumisoloista puhuttaessa on myös syytä muistaa, että kyselyssä ei ollut mukana syrjäytyneitä vanhuksia, jotka Suomen Romaniyhdistyksen pitkän vanhustyön kokemuksen perusteella voivat asua hyvinkin huonoissa oloissa.

Virkistystoiminta

Terveysongelmista huolimatta valtaosalla vastaajajoukosta olisi kiinnostusta lähteä mukaan virkistystoimintaan, jos sitä on tarjolla ilman suuria kustannuksia. Virkistystoiminnan olisi hyvä olla romaneille suunnattua tai suunniteltu niin, että romanivanhukset voisivat turvallisessa ympäristössä tutustua kaikille suunnattuihin virkistyspalveluihin.

Yhteenveto

Niiltä osin, kun kyselyn tuloksia voidaan peilata samaan ikäryhmään koko väestössä, kyselyn vastaajajoukko on selkeästi heikommassa asemassa mm. koulutuksen, terveydentilan ja toimeentulon osalta. Nämä kaikki vaikuttavat olennaisesti palvelutarpeisiin ja mahdollisuuksiin ottaa palveluja vastaan. Tässä palvelutarvekartoituksen seurantaraportissa romani-ikäihmiset näyttäytyvät erityisen haavoittuvana ryhmänä, joka yhdenvertaisuuden turvaamiseksi tarvitsisi kohdennettua tukea ja palveluohjausta.

Palveluiden saatavuudessa on rakenteellisia haasteita vieraskielisten ikääntyvien näkökulmasta

Susanna Lehtovaara

Jade yhteisö ry (2020). Miten meillä menee? Hyvinvointivaltion lupaus huolehtia kaikista iäkkäistä – myös vähemmistöistä? Poikkeustilanteen vaikutukset vieraskielisten ikääntyvien arkeen.

Jade yhteisö ry:n tietokirjasto: https://www.jadeyhteiso.fi/tietokirjasto

Vieraskieliset iäkkäät ovat saapuneet Suomeen monin erilaisin poluin ja eri elämänvaiheissa, joten he eivät muodosta yhtenäistä ryhmää ja jäävät siksi usein suomalaisessa yhteiskunnassa näkymättömiksi. Osalle ulkomaalaistaustaisista ikääntyvistä on haasteellista hakeutua palveluiden piiriin tai ottaa kantaa puutteellisiin palveluihin. Iäkkään arki voi olla hyvin eristäytynyttä ja yksinäistä rakentuessaan kodin ja oman yhteisön ympärille. Ikääntyvien palveluiden piirissä ei olla vielä sisäistetty riittävässä määrin moninaistuvaa ikäväestöä ja sen palvelutarpeita. Hyvinvointialueiden myötä uudistuneet sosiaali- ja terveyspalveluiden rakenteet haastavat palveluiden saavutettavuutta vähemmistöön kuuluvien iäkkäiden näkökulmasta. Palveluita suunniteltaessa ei oteta riittävästi huomioon kieli- ja kulttuurivähemmistöjen lähtökohtia, tarpeita tai palveluiden saavutettavuutta.

Miten meillä menee -raportti (2020) tarkastelee koronapandemian vaikutuksia vieraskielisten ikääntyvien elämään Suomessa ja tuo esiin useita tekijöitä, jotka vaikuttavat palveluiden käyttöön ja tuen saamiseen. Raportissa tarkastellaan hyvinvointivaltion rakenteita ja lupausta huolehtia kaikista, myös vähemmistöön kuuluvista ihmisistä. Erityisenä huomion kohteena on ollut pandemian synnyttämän poikkeustilanteen vaikutukset vieraskielisten ikääntyvien arkeen, tiedonsaantiin ja palveluihin pääsemiseen tilanteessa, joka on uusi niin kansalaisille kuin palveluissa työskenteleville ammattilaisille.

Raportin aineisto perustuu viiden eri järjestötoimijan toteuttamiin omakielisiin puhelinkeskusteluihin eri kieliryhmiin kuuluvien ikääntyvien kanssa

(N 138). Vastauksia saatiin yhteensä yhdeksästä eri kieliryhmästä ja eri puolilta Suomea. Puhelinkeskusteluja toteuttivat järjestöjen työntekijät tai erilaisten vertaisryhmien ohjaajat. Aineiston kerääminen toteutettiin puhelimitse huhti-toukokuussa 2020 kun samanaikaisesti ryhmämuotoinen ja kohtaava toiminta oli tauolla viranomaisten määräämien kokoontumisrajoitusten vuoksi. Puhelinkeskusteluiden aikana ohjaajat antoivat myös psykososiaalista keskustelutukea iäkkäille.

Tulokset kuvaavat erityisesti sitä, miten palvelujärjestelmä kohtaa monimuotoisen ikääntyvän väestön ja missä kohdin apua ja tukea selkeästi tarvittaisiin lisää. Keskeinen havainto on, että vieraskieliset ikääntyvät jäävät osittain tai kokonaan palvelujärjestelmän ulkopuolelle. Palveluita ei ole kaikilta osin suunniteltu vastaamaan kieli- ja kulttuurivähemmistöjen tarpeita, mikä tekee niistä vaikeasti saavutettavia. Esteitä muodostavat erityisesti iäkkäiden heiveröinen tai hiipuva suomen kielen taito, rajallinen tieto palveluista sekä se, että viranomaisviestintä ei ole riittävän ymmärrettävää tai saavutettavaa. Monilla ikääntyvillä on myös taustalla toimintatapoja, joissa arjen ongelmat ratkaistaan ensisijaisesti perheen tai oman yhteisön avulla, eikä virallisiin palveluihin hakeutumista pidetä luontevana vaihtoehtona. Tietoa ikääntyville suunnatuista arjen avuksi luoduista palveluista on vähän ja pelko itselle soveltumattomista palveluista on läsnä iäkkäiden ja heidän läheistensä mielissä.

Viranomaisten rooli näyttäytyy raportin perusteella varsin vähäisenä vieraskielisten iäkkäiden kokemuksissa. Suuri osa iäkkäistä ei ollut saanut suoraa yhteydenottoa viranomaisilta, eikä viranomaisia myöskään juurikaan mainittu arjen tukijoina. Tämä viittaa siihen, että palveluiden piiriin pääsy edellyttää usein aktiivista oma-aloitteisuutta, jota kaikilla ei ole. Samalla se korostaa sitä, että ilman kohdennettua tavoittamista osa ikääntyvistä jää helposti palvelujen ulkopuolelle. Arjen tuki rakentuu pitkälti omien sosiaalisten verkostojen varaan, jotka ovat monella ikääntymisen ja muuttotaustan vuoksi jo muutoinkin heikentyneet ja pienentyneet. Perheenjäsenet ovat keskeisin tukimuoto, ja heidän apunsa ulottuu niin päivittäisiin asioihin kuin viranomaisasiointiin. Myös ystävät ja yhteisöt ovat tärkeitä. Kaikille iäkkäillä ei kuitenkaan ole perhettä tai läheisiä tukena, ja he ovatkin erityisessä riskissä jäädä syrjään palveluista, yhteisöllisestä toiminnasta ja yhteiskunnasta. Ilman perhettä tai sosiaalista verkostoa elävien kohdalla tilanne on huomattavasti vaikeampi.

Moninaisuus ja yhdenvertaisuus – Opas vanhusneuvostoille

Teksti poimittu julkaisusta:
Rönkkö, Eva (2018). Moninaisuus ja yhdenvertaisuus – Opas vanhusneuvostoille. Eläkeläiset ry. - Opas vanhusneuvostoille. Eläkeläiset ry.

Johdanto

Moninaisuus ja yhdenvertaisuus -oppaan tavoitteena on tuoda esiin ikääntyvän väestön moninaisuutta ja kulttuurista kirjoa. Julkaisu on tarkoitettu vanhusneuvostojen jäsenille ja vanhustyön ammattilaisille ikäihmisten yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja lakisääteisten velvoitteiden toteuttamiseksi kunnallisissa palveluissa. Toivomme sen olevan työkalu vanhuspalveluiden epäkohtien löytämiseksi.

Iäkkäät ihmiset eivät ole yhtenäinen ryhmä. Heidän joukossaan on muun muassa etniseltä taustaltaan, maailmankatsomukseltaan tai seksuaaliselta suuntautumiseltaan erilaisia ihmisiä. Oman lisänsä moninaisuudelle tuovat myös erilaiset rajoitteet ja vammat. Taustoista, tavoista tai toimintakyvystä tai muista lähtökohdista huolimatta kaikki iäkkäät ovat yhdenvertaisia kuntalaisia.

Oppaassa tarkastellaan ikäihmisten yhdenvertaisuutta pääasiallisesti Suomeen muuttaneiden, ulkomaalaistaustaisten henkilöiden näkökulmasta. Eläkeläiset ry on omassa toiminnassaan tukenut vieraskielisiä iäkkäitä vuodesta 2007 alkaen ja ollut monissa kunnissa tienraivaajana heidän edunvalvontaongelmiensa ratkaisemisessa. Aiheet ja esimerkit on kerätty Suomeen muuttaneiden iäkkäiden edunvalvontatyöstä, mutta ne ovat yleistettävissä myös muihin vähemmistöryhmiin.

Suomessa tuli voimaan vuonna 2014 yhdenvertaisuuslaki. Lain tarkoitus on estää syrjintää iän, sukupuolen, vammaisuuden, terveydentilan, etnisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella. Lisäksi laki velvoittaa lisäämään yhdenvertaisuutta. Tässä oppaassa käsitellään lain jälkimmäistä tehtävää, yhdenvertaisuuden edistämistä. Yhdenvertaisuusvajetta tarkastellaan oppaassa avaamalla syitä, miksi ihmiset ovat eriarvoisessa asemassa.

Vanhusneuvostot ovat yksi tärkeimmistä ikäihmisten osallistumis- ja vaikutuskanavista. Se tarkoittaa, että vanhusneuvoston tehtävänä on edustaa ikäihmisten väestöpohjan koko kirjoa ja kantaa huolta myös niistä ryhmistä, joilla ei ole edunvalvontaan tarpeeksi resursseja tai omia kanavia. Vähemmistöön kuuluvilla iäkkäillä on harvoin oma edustaja vanhusneuvostossa. Lisäksi he kuuluvat riskiryhmään syrjäytyä palveluista. Vanhuspalveluissa vähemmistöryhmät jäävät näkymättömiksi eikä niiden tarpeisiinsa kiinnitetä kunnan toimintaa ohjaavissa asiakirjoissa riittävästi huomiota.

Vanhusväestön moninaisuus on kirjattava lähtökohtaisesti vaikuttamistoimielimen työhön. Näin se koskee kaikkea, mitä vanhusneuvostoissa käsitellään ja päätetään. Moninaisuus tarkoittaa erilaisten vähemmistöryhmien tarpeiden huomioon ottamista kaikessa vanhusneuvostojen työssä. Vanhusneuvostoilla on oltava riittävästi tietoa vähemmistöön kuuluvista iäkkäistä, jotta näiden ryhmien tarpeet olisivat luontevasti kaikissa päätöksissä mukana. Tämä opas on tukena vanhuspalveluiden syvemmän yhdenvertaisuuden kehittämisessä.

Saamelaisen vanhustyön työkalupakki

Teksti poimittu julkaisusta:
SaKaste-hanke (2013). Saamelaisen vanhustyön työkalupakki
Saamelaiskäräjät

Tämä sähköinen julkaisu on tehty SaKaste - Saamelaisten sosiaali- ja terveyspalvelut- kehittämisrakenteet ja toimintamallit -hankkeen aikana 1.11.2012–30.10.2013. Kehittämistyön lähtökohtana on ollut parantaa saamenkielisten ja kulttuuriin pohjautuvien vanhustenhuollon palveluiden laatua, vaikuttavuutta, saatavuutta sekä kaventaa alueellisia eroja. Tämä saamelaisen vanhustyön julkaisu on ensimmäinen saamelaisten kotiseutualueen yhteistyönä tehty opas, joka sisältää käytännön ohjeita, suosituksia siitä, miten saamelainen ikääntynyt voi säilyttää ja ylläpitää kieltään, kulttuuriaan ja identiteettiään vanhuspalvelujen asiakkaana. Ohjeistus esitetään otettavaksi käyttöön saamelaisten kotiseutualueen kunnissa ja muualla Suomessa.

Sisältö perustuu pitkälti kokemusperäiseen tietoon, jossa asiantuntijoina ovat toimineet saamelaisten kotiseutualueen saamenkieliset sosiaali- ja terveysalan työntekijät.

NÄIN TOIMIN SAAMELAISEN VANHUSTYÖN ARVOPERUSTAN MUKAISESTI HOITO- JA HOIVATYÖSSÄ

- Ymmärrän, että saamelainen kulttuuriperintö on elämäntapa, jonka kautta saamelaiset ovat pärjänneet kautta aikojen.
- Keskityn ihmiseen ja hänen kulttuuritaustaansa.
- Tiedän, missä ja millaisessa ympäristössä, elämäntilanteessa saamelaiset elivät ennen ja elävät nykyään.
- Ymmärrän asiakkaan asemaa alkuperäiskansaan kuuluvana henkilönä ja kunnioitan hänen kulttuuriin kuuluvia puhe- ja toimintatapoja.
- Tuen ja vahvistan asiakkaan saamelaista identiteettiä kunnioittamalla saamelaista kulttuuria ja kieltä.
- Edistän saamen kielen elinvoimaisuutta.
- Tutustun saamelaisten historiaan, perinteisiin elinkeinoihin ja luon niiden mukaista toimintaa asiakkaan arjessa.

- Tiedostan, että luonto on tärkeää saamelaisille.
- Kohtaan asiakkaan tasa-arvoisena ja yhdenvertaisena.
- Ymmärrän suvun ja yhteisöllisyyden merkityksen saamelaisen asiakkaan elämässä.
- Noudatan ja edistän työssäni saamelaisia arvoja, normeja, perinteitä ja tietoa.
- Ymmärrän, että saamelaisten kulttuuria ja kieltä huomioiva työote rikastuttaa koko työyhteisöä ja auttaa myös ymmärtämään muita kulttuureja.

6. Opinnäytetöitä

Kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvat ikääntyneet ovat viime vuosina herättäneet kasvavaa kiinnostusta opinnäytetöiden tekijöiden keskuudessa. Etenkin ammattikorkeakouluissa ovat monet opiskelijat tarttuneet aiheeseen eri kulmista. Aiemmin tässä teoksessa esiteltiin jo Turun ammattikorkeakoulun ja VALLIn Moni-ikä-hankkeen yhteistyönä toteutettu Anne Keltikankaan ja Miina Lehtosen opinnäytetyö (luku 2.2). Tässä luvussa esittelemme lisää opinnäytetöitä, joista kustakin tähän julkaisuun on poimittu tiivistelmä.

Loneliness of Older Vietnamese Migrants in Finland: A Qualitative Case Study

Teksti on poimittu julkaisusta:
Nguyen, Ngoc-Tram (2026). Loneliness of Older Vietnamese Migrants in Finland: A Qualitative Case Study. Maisteritutkielma, Helsingin yliopisto

Tiivistelmä

Tämä tutkimus keskittyy vietnamilaisiin pakolaisiin – ensimmäiseen suureen kiintiöpakolaisryhmään Suomessa – sekä heidän perheenjäseniinsä. Ikääntyminen maahanmuuttajina altistaa heidät korkealle yksinäisyyden riskille, mutta heidät on suurelta osin sivuutettu yksinäisyyttä koskevissa tutkimuksissa Suomessa. Tämä tapaustutkimus pyrkii paikkaamaan kyseistä tutkimusaukkoa tutkimalla vietnamilaisten maahanmuuttajan kokemaa yksinäisyyttä, hyödyntäen kahdeksan pääkaupunkiseudulla asuvan iäkkään (60-vuotiaan ja sitä vanhemman) laadullisia haastatteluja.

Tulosten mukaan osallistujat kokivat yksinäisyyden vaikeasti kuvattavaksi ja piilossa pysyväksi henkilökohtaiseksi kokemukseksi, jota he vertasivat suruun ja tietoisesti yhteiskunnasta irrottautumiseen. He kokivat erilaisia yksinäisyyden muotoja, kuten emotionaalista, sosiaalista ja eksistentiaalista yksinäisyyttä. Kulttuurierot vaikuttivat yksinäisyyteen eri tavoin: vanhemman ja lapsen välisissä suhteissa oli täyttymättömiä odotuksia, yksityisyyttä koskevat normit olivat erilaisia oltaessa vuorovaikutuksessa syntyperäisen väestön kanssa ja elämä koettiin merkityksettömäksi, jos yhteisölliset tavoitteet eivät täyttyneet.

Osallistujien käsitykset yksinäisyydestä sisältävät sekä yhtäläisyyksiä että eroja länsimaiseen tutkimustietoon verrattuna. Heidän tapansa selittää yksinäisyyttä henkilökohtaisilla syillä – mikä juontaa juurensa kollektivistisista yhteiskunnista – lisää yksinäisyyteen liittyvää stigmaa ja vaikeuttaa ulkopuolisen tuen hakemista sekä omasta yhteisöstä että laajemmasta yhteiskunnasta.

Perheyhteyksien ja naapuruuteen perustuvien yhteyksien puute kantaväestön kanssa ennustavat yksinäisyyttä iäkkäiden vietnamilaismaahanmuuttajien keskuudessa, koska nämä suhteet ovat vietnamilaisessa kulttuurissa erittäin arvostettuja. Täyttymättömät perhevelvollisuuksiin liittyvät odotukset sekä vähäinen sosiaalinen kanssakäyminen suomalaisten naapureiden kanssa liittyvät Suomen pakolaisten hajauttamispolitiikkaan, joka on estänyt vietnamilaisyhteisöjen muodostumista. Tämä politiikka on luonut ristiriidan: mitä paremmin vietnamilaiset maahanmuuttajat integroituvat, sitä yksinäisemmiksi he voivat kokea itsensä elämänsä myöhemmässä vaiheessa.

Iäkkäiden vietnamilaismaahanmuuttajien yksinäisyyden kokonaisvaltaiseksi ymmärtämiseksi tarvitaan lisää tutkimusta. Kuitenkin jo tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että interventiot ja tukitoimet heidän hyvinvointinsa turvaamiseksi ovat välttämättömiä.

Ikääntyneen maahanmuuttajan toimintakyky ja osallisuus: opas African Care ry:n asiakkaille

Teksti poimittu julkaisusta:
Ahmed, Keef (2024)
Ikääntyneen maahanmuuttajan toimintakyky ja osallisuus: opas African Care ry:n asiakkaille
Sairaanhoitaja (AMK), opinnäytetyö, Karelia ammattikorkeakoulu

Tiivistelmä

Iäkkäillä maahanmuuttajilla on riski jäädä ulkopuolelle yhteiskunnan tarjoamista palveluista. Monet heistä turvautuvat perinteisiin ja uskonnollisiin hoitomuotoihin lääketieteellisen hoidon lisäksi. Tämä saattaa johtaa siihen, että he käyttävät vähemmän yhteiskunnan tarjoamia palveluita, ja osa heistä saattaa kokea syrjintää. On tärkeää kannustaa heitä hakemaan tarvitsemiaan palveluita ja tarjota heille riittävästi tietoa ikääntymisestä ja iäkkäiden maahanmuuttajien saatavilla olevista palveluista.

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tavoite oli parantaa African Care ry:n palveluita käyttävän iäkkään maahanmuuttajan toimintakykyä ja osallisuutta. Opinnäytetyön tehtävä oli tuottaa informatiivinen opas African Care ry:n palveluita käyttäville iäkkäille maahanmuuttaja-asiakkaille. Opas jaettiin toimeksiantajan toimintayksikköön ja sen sisältö kirjoitettiin selkeäksi ja helppolukuiseksi kohderyhmä huomioiden.

Toimeksiantaja ja kohderyhmä ovat kokeneet, että opas on tärkeä ja hyödyllinen. Opasta voitaisiin laajentaa tarjoamalla sen sisältöä eri kielillä ja varmistamalla, että se on helposti saatavilla erilaisille käyttäjille, esimerkiksi African Care ry:n verkkosivuston kautta tai painettuna materiaalina.

Minäpystyvyyden ja voimaantumisen tukeminen ikääntyneiden maahanmuuttajanaisten parissa

Teksti poimittu julkaisusta:
Lehtojuuri, Ronja & Brun, Tilda (2022)
Minäpystyvyyden ja voimaantumisen tukeminen ikääntyneiden maahanmuuttajanaisten parissa. “Kaunis minä, pystyvä minä” -työpaja Jade yhteisön kielivertaisryhmissä
Sosionomi (AMK), opinnäytetyö, Metropolia Ammattikorkeakoulu

Tiivistelmä

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli tukea ikääntyneiden Suomeen muuttaneiden naisten voimaantumista sekä minäpystyvyyden kokemuksia. Etnogerontologia on aiheena ajankohtainen Suomen väestörakenteellisten muutosten takia. Tulee myöskin huomioida, että tähän mennessä kohderyhmän edustus tutkimuksissa sekä muissa tieteellisissä julkaisuissa on ollut vähäistä. Työelämäkumppaninamme toimi kolmannen sektorin toimija ja moninaiseen vanhuuteen perehtynyt Jade yhteisö. Opinnäytetyön tavoitteena oli suunnitella sekä järjestää ikääntyneiden maahanmuuttajanaisten vertaisryhmässä kulttuuriseen hyvinvointiin perustuva työpaja, joka tukee osallistujien voimaantumisprosessia sekä minäpystyvyyden kokemuksia.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys perustuu sosiaalipedagogiseen käsitykseen voimaantumisesta, minäpystyvyyden ja itsetunnon käsitteeseen sekä kulttuurihyvinvointiin ja taiteellisten menetelmien hyödyntämiseen. Taidelähtöisten menetelmien hyödyntämiselle tyypillisesti nostimme toiminnallisuuden prosessiksi, joka mahdollistaa haluttujen teemojen käsittelyn. Laajempaa voimaantumisprosessia päätettiin siis tukea ja edistää pystyvyyden kokemuksia reflektoiden ja taidetoiminnan avulla. Omaan osaamiseen uskomisen ja hyvän itsetunnon on todettu olevan merkittävä tekijä yksilön voimaantumisessa.

Kehittämistehtävää varten kehitimme kahden tapaamiskerran työpajan, jonka toteutimme kahdessa eri kielivertaisryhmässä. Työpaja koostui erilaisista toiminnallisista harjoitteista, kuten omakuvan piirtämisestä ja omien vahvuuksien, osaamisen sekä tulevaisuuden haaveiden kartoittamisesta. Aktiviteettien avulla pyrimme kannustamaan osallistujia ajattele-

maan ja tarkastelemaan itseään positiivisella, arvostavalla sekä kauniilla tavalla. Sosiaalipedagogiikan perusteiden mukaan perustimme arviomme kehittämistehtävämme onnistumisesta osallistujien reflektioon.

Monelle osallistujalle omien vahvuuksien pohtiminen oli aluksi vaikeaa ja syyksi arveltiin, että niitä pohditaan myös hyvin harvoin. Osallistujat kertoivat, että on luontevampaa kehua tai puhua kauniisti ystävistään. Myös omia onnistumisia pohdittaessa nousi esiin, että osallistujat osaavat helpommin nimetä omien lastensa saavutuksia. Työpaja koettiin hyvin mieluisaksi ja moni sanoi, että teki todella hyvää välillä ajatella myös itseään. Ikääntyneiden maahanmuuttajien edustus tieteellisissä julkaisuissa ja tutkimuksissa on vähäistä, joten kaivattaisiin lisää tutkimustietoa, jotta esimerkiksi sosiaali- ja terveysalalla pystyttäisiin paremmin vastaamaan yksilöllisiin tarpeisiin niin palveluiden järjestämisessä kuin niiden suunnittelussa.

Järjestötyöntekijöiden kokemuksia ikääntyvien vieraskielisten haasteista palvelujärjestelmässä

Teksti poimittu julkaisusta:
Juhkam, Gerli; Jääskeläinen, Mia-Liisa & Sakharova, Ekaterina (2022). Järjestötyöntekijöiden kokemuksia ikääntyvien vieraskielisten haasteista palvelujärjestelmässä. Sosionomi (AMK), opinnäytetyö, Diakonia ammattikorkeakoulu

Tiivistelmä

Tämän tutkimuspainotteisen opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia järjestötyöntekijöiden kokemuksia ikääntyvien vieraskielisten haasteista suomalaisessa palvelujärjestelmässä. Tutkimuksen kohteena oli myös palveluiden saavutettavuus asiakasryhmälle sekä miten palveluissa toimiminen onnistuu.

Tavoitteena oli lisätä tietoisuutta ikääntyvien vieraskielisten haasteista suomalaisessa palvelujärjestelmässä ja järjestelmän kehittämistarpeista.

Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla kahdeksaa järjestötyöntekijää kahdesta eri järjestöstä. Haastateltavat työskentelivät kaikki ikääntyvien vieraskielisten parissa. Haastattelut toteutettiin joulukuussa 2021 sekä helmikuussa 2022. Haastattelut äänitettiin, litteroitiin ja analysoitiin. Aineistoa analysoitiin koodaamalla eli tunnistettiin ja nimettiin aineistosta nousseita sisällöllisiä elementtejä. Sen jälkeen aineisto analysoitiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia käyttäen. Haastatteluistamme kerätty aineisto oli tutkimuksessa keskeisessä roolissa ja sitä analysoitaessa tukeuduttiin teoriaan.

Aineistosta nousi esiin, että suurimmat haasteet palvelujärjestelmässä ikääntyville vieraskielisille ovat suomen kielentaidon puute ja palvelujärjestelmän tuntemattomuus. Oikeuksista, velvollisuuksista sekä palveluista asiakasryhmä tietää vain vähän. Lisäksi e-palveluiden lisääntymisen ja teknologian puutteellisten taitojen vuoksi ikääntyvillä vieraskielisillä on riski jäädä palveluiden ulkopuolelle. Tutkimus osoitti, että ikääntyville vieraskielisille on haastavaa toimia palvelujärjestelmässä. Tämä heikentää heidän osallisuuttansa ja toimijuutta sekä palveluiden saavutettavuutta.

Järjestötyöntekijöiden näkökulma oli merkittävä, sillä he tietävät mitä palveluja on saatavilla, mitä palveluja asiakasryhmään kuuluvat tarvitsisivat ja mitä he todellisuudessa saavat.

Ikääntyneiden suhtautuminen marginaaliryhmiin – kyselytutkimus 63–79-vuotiaille

Teksti poimittu julkaisusta:
Eurola, Susanna (2021). Ikääntyneiden suhtautuminen marginaaliryhmiin - kyselytutkimus 63–79-vuotiaille. Pro gradu -tutkielma, Yhteiskuntatieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto

Tiivistelmä

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää 63–79-vuotiaiden suomalaisten asenteita eri marginaaliryhmiä kohtaan Suomessa. Eriarvoisuus on ollut viime vuosien aikana yhteiskunnallisen ja poliittisen keskustelun aiheena. Tutkijat ja asiantuntijat ovat sitä mieltä, että eriarvoisuus heikentää sekä yhteiskunnallista että yksilön hyvinvointia. Tutkielmassa käsiteltiin sosioekonomisen aseman vaikutuksia asenteisiin. Tutkielmassa valittiin tarkasteluun eri taustamuuttujia, joista tehtiin uusia luokituksia: tulot, koulutus, asumistyyppi ja vastaajan oma kokemus omasta sosiaalisesta asemastaan. Selitettävänä muuttujana käytettiin eri ryhmien hyvinvoinnista välittämisen tasoja.

Tutkielmassa pyrin vastaamaan kysymyksiin: 1) Miten ikääntyvät suhtautuvat marginaaliryhmiin Suomessa ja 2) Mitkä tekijät selittävät ikääntyvien suhtautumista ja asenteita. Tutkimuksen aineistona toimi ”Hyvinvointi ja eriarvoisuus Suomessa 2017–2018”-kyselyn pohjalta koottu data, jota analysoitiin IMB SPSSStatistics ohjelman versiolla 27. Aineiston analyysissa käytettiin ristiintaulukointia ja riippumattomien otosten t-testiä sekä korrelaatiokertoimien tulkintaa. Tulkintoja havainnollistettiin Likert-asteikollisille muuttujille sopivilla menetelmillä.

Tutkimustuloksista selvisi, että yli puolet vastanneista välitti eri ryhmien hyvinvoinnista. Naiset välittivät eri ihmisten hyvinvoinnista miehiä enemmän. Hyväksi oman sosiaalisen asemansa kokevat välittivät eri ryhmistä hieman enemmän kuin oman sosiaalisen asemansa huonoksi kokevat. Peruskoulun suorittaneista tai ilman koulutusta olevista 33,2 % välitti eri ryhmien hyvinvoinnista paljon, kun taas 14,1 % heistä välitti vähän. Korkeita tuloja ansaitsevat välittivät matalampia tuloja ansaitsevia hieman enemmän eri ryhmien hyvinvoinnista. Kaikista vähiten vastaajat välittivät päihteidenkäyttäjien, maahanmuuttajien, pakolaisten ja turvapaikanhaki-

joiden, ja ylivelkaantuneiden hyvinvoinnista. Yleisesti ottaen vastaajan tuloilla ei ollut suurta vaikutusta siihen, kuinka paljon hän välitti eri ryhmien hyvinvoinnista. Kuitenkin keski- ja suurituloisista enemmistö välitti yleisesti ryhmien hyvinvoinnista melko- tai hyvin paljon. Koulutuksesta ei löytynyt myöskään niin suurta vaikutusta suhtautumiseen, koska jokaisesta ryhmästä selvästi suurin osa oli vastannut välittävänsä eri ryhmistä melko paljon. Melko paljon tai hyvin paljon välittävistä suurin osa asui omistusasunnossa tai asumisoikeusasunnossa. Vastaajan mielipide omasta sosiaalisesta asemastaan yhteiskunnassa antoi suurimman selityksen sille, välittikö hän eri ryhmien hyvinvoinnista.

Etsivä vanhustyö ja ikääntyvät maahan muuttaneet

Teksti poimittu julkaisusta:
Heiskanen-Erhinmwingbovo, Anne (2021). Etsivä vanhustyö ja ikääntyvät maahan muuttaneet. Sosionomi (YAMK), opinnäyte, Metropolia ammattikorkeakoulu

Tiivistelmä

Ikääntyvät maahan muuttaneet näkyvät vielä vähän vanhuspalveluiden asiakkaina. Heidän määränsä tulee kuitenkin lisääntymään tulevaisuudessa ja vanhuspalveluissa tarvitaan uudenlaisia keinoja tavoittaa ikääntyvät maahan muuttaneet.

Maahan muuttaneiden osalta ikääntyminen voidaan katsoa alkavaksi jo 50-vuoden iässä, mikä tuottaa hankaluuksia löytää heille palveluviidakosta omaa paikkaansa. Ikääntyvät maahan muuttaneet ovat vakavassa syrjäytymisvaarassa muun muassa heikon kielitaidon ja sosiaalisen verkoston vähäisyyden vuoksi.

Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön tarkoituksena oli selvittää, millaiset etsivän vanhustyön menetelmät on todettu toimiviksi, miten etsivää vanhustyötä voidaan kehittää vastaamaan ikääntyneiden maahan muuttaneiden tarpeita sekä miten hyväksi havaittuja etsivän työn toimintatapoja voidaan soveltaa ikääntyvien maahan muuttaneiden parissa tehtävään sosiaalityöhön.

Työelämäyhteistyökumppanina tutkimuksellisessa kehittämistyössä toimi Jade-yhteisö ry:n JADE-toimintakeskus, joka on matalan kynnyksen kohtaamispaikka Suomeen muuttaneille, Euroopan ulkopuolisista maista kotoisin oleville ikääntyneille.

Tutkimuksellisen kehittämistyöni toteutin laadullisella tutkimusotteella. Aineistona tutkimuksellisessa kehittämistyössä käytettiin dokumenttiaineistoa, etsivän vanhustyön asiantuntijahaastatteluja sekä JADE-toimintakeskuksen vertaisryhmissä toteutettuja yhteiskehittelyvaiheen ryhmähaastatteluja. Aineisto analysoitiin dokumenttien osalta luokittelemalla ja asiantuntija sekä ryhmähaastattelun osalta sisällönanalyysiä käyttäen.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että etsivällä vanhustyöllä on tärkeä merkitys syrjäytymisen ehkäisyssä. Etsivä vanhustyö on tällä hetkellä suurimmalta osin järjestöjen ja yksityisen sektorin vastuulla, mutta tulevaisuudessa etsivä vanhustyö tulisi olla yhä enemmän myös kuntien vastuulla. Verkostotyön merkitys korostuu etsivän vanhustyön onnistumisessa. Etsivän vanhustyötä on tehty jalkautumalla ikääntyneiden arkea lähelle, perustettu matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja, järjestetty ikääntyvien osallisuutta tukevaa ryhmätoimintaa, pyritty tavoittavaan eri tavoin ja eri kanavissa toimintaa mainostamalla sekä tehty kotikäyntejä kartoittamaan ikääntyneiden palveluntarvetta. Ikääntyvien maahan muuttaneiden osalta etsivässä vanhustyössä kannattaa panostaa oman kielisten palveluiden saatavuuteen, verkostotyöhön, ikääntyvien maahan muuttaneiden palveluntarpeiden tekemiseen näkyväksi yhteistyökumppaneille, matalan kynnyksen kohtaamispaikkoihin, selkokieliseen mainontaan, vertaistukiryhmiin, puskaradioon sekä aktiivihenkilöiden löytämiseen.

Ikääntyneet maahanmuuttajat ja sosiaalinen tuki

Teksti poimittu julkaisusta:
Moilanen, Kaisa (2020). Ikääntyneet maahanmuuttajat ja sosiaalinen tuki. Sosionomi (AMK), opinnäytetyö, Metropolia ammattikorkeakoulu

Tiivistelmä

Tarve ikääntyneiden maahanmuuttajien palveluille tulee kasvamaan tulevaisuudessa heidän määränsä lisääntyessä Suomessa. Erityisesti heille kohdennetuilla palveluilla voidaan tukea heidän kotoutumistaan ja toimintakykyään. Sosiaaliset verkostot ja niissä toteutuvasosiaalinen tuki ovat merkittäviä tekijöitä ikääntyneiden hyvinvoinnin kannalta, tämä tulisi huomioida palveluiden suunnittelussa. Palveluiden kehittämisessä on tärkeää tietää, millaista sosiaalista tukea tarvitaan ja miten maahanmuuttajuus vaikuttaa tuen tarpeeseen ikääntyneiden kohdalla. Opinnäytetyössä on kerätty tietoa sosiaalisesta tuesta ikääntyneiden maahanmuuttajien elämässä, tätä tietoa voidaan käyttää monikulttuurisen sosiaalityön kehittämiseen. Sosiaalisen tuen perustana ovat sosiaaliset verkostot, joihin yksilö tuntee kuuluvansa tai joiden jäseniä hän tapaa. Jäsenyys näissä verkostoissa vaikuttaa yksilön käsitykseen selviytymisestä kriiseistä ja muutoksista elämässä. Sosiaalinen tuki suojaa stressin negatiivisilta vaikutuksilta ja edistää terveyttä. Ikääntyessä tapahtuva toimintakyvyn ja terveyden heikentyminen lisää sosiaalisen tuen tarvetta.

Opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Tiedonhaussa käytettiin tietokantoina Metcat Finnaa, Science Directiä, ProQuest Centralia ja Mediciä. Aineistolla haettiin vastauksia kahteen tutkimuskysymykseen: Mitä sosiaalista tukea ikääntyneet maahanmuuttajat antavat ja vastaanottavat sosiaalisissa verkostoissaan? Mitkä tekijät vaikuttavat ikääntyneiden maahanmuuttajien sosiaalisen tuen tarpeeseen ja saamiseen? Kirjallisuuskatsaukseen valikoitui mukaan yhdeksän tutkimusta tai tutkimusartikkelia, jotka analysoitiin käyttäen aineistolähtöistä sisällönanalyysiä.

Ikääntyneet maahanmuuttajat saavat arjessaan paljon käytännön tukea omilta perheenjäseniltään. Perheenjäsenten lisäksi tukea saadaan ystäviltä ja sukulaisilta, usein tukea vaihdetaan myös lähtömaassa asuvien

kanssa. Sosiaalisen tuen tarpeeseen ikääntyneillä maahanmuuttajilla vaikuttavat toimintakyvyn lasku ikääntymisen vuoksi sekä kielitaidon ja kulttuurintuntemuksen puutteet. Eri sukupolvien arvojen muutos vaikuttaa sosiaalisen tuen antamiseen ja vastaanottamiseen perheissä. Kielitaidottomuus vaikeuttaa sosiaalisen tuen saamista kantaväestöön kuuluvilta tai palveluista. Opinnäytetyön tuloksissa nousee esiin sosiaalisen tuen vastavuoroisuus. Ikääntyneet maahanmuuttajat ovat merkittäviä tuen antajia perheissään ja yhteisöissään. Tuloksissa näkyy se, että ikääntyneellä maahanmuuttajalla olisi hyvä olla sosiaalisissa verkostoissaan sekä saman kulttuuritaustan omaavia että kantaväestöön kuuluvia ihmisiä. Tällainen monipuolinen verkosto tukee sekä nykyiseen asuinmaahan kotoutumista että synnyinmaan kulttuurin säilymistä. Ikääntyneitä maahanmuuttajia Tiivistelmä on tutkittu Suomessa vähän, jatkotutkimuksella tulisi selvittää muun muassa sitä, mistä heidän vähäinen peruspalvelujen käyttöasteensa johtuu ja millaisille erityispalveluille on tarvetta.

Ikääntyvien maahanmuuttajien uuteen kulttuuriin sopeutuminen

Teksti poimittu julkaisusta:
Korpikoski, Eija (2019). Ikääntyvien maahanmuuttajien uuteen kulttuuriin sopeutuminen: Systemoitu kirjallisuuskatsaus. Geronomi (AMK), opinnäytetyö, Seinäjoen ammattikorkeakoulu

Tiivistelmä

Tämä opinnäytetyö käsittelee ikääntyvien maahanmuuttajien uuteen kulttuuriin sopeutumista. Ikääntyvät maahanmuuttajat ovat moninainen joukko, josta on vielä vähän tutkimusta. Maahanmuuton keskiössä ovat työikäiset, joita on selkeä enemmistö maahan muuttavista. Ikääntyvät maahanmuuttajat tulevat hyvinkin erilaisista taustoista ja maahanmuuttoon syitä voi olla monia. Usein syyt ovat hyvinkin tavanomaisia esimerkiksi perheeseen ja työhön liittyviä. Sopeutumista tarkastellaan teoriaosuudessa sekä yksilöstä lähtevien ominaisuuksien kautta että ympäristötekijöiden kautta. Ikääntyviin maahanmuuttajiin voi kohdistua monitahoista syrjintää iän ja maahanmuuttotaustan perusteella.

Opinnäytetyö on toteutettu systemoituna kirjallisuuskatsauksena. Ydinkysymyksenä oli mitkä tekijät vaikuttavat ikääntyvän maahanmuuttajan uuteen kulttuuriin sopeutumisessa? Mitä haasteita sopeutumiseen voi liittyä? Toisaalta, mitä voimavaroja ikääntyvillä maahanmuuttajilla on? Mitä iäkkään maahanmuuttajan onnistunut kulttuuriin sopeutuminen vaatii yhteiskunnalta ja palvelujärjestelmältä?

Kirjallisuuskatsauksen perusteella ikääntyvien maahanmuuttajien uuteen kulttuuriin sopeutumiseen liittyy sekä sopeutumista tukevia että sopeutumista uhkaavia tekijöitä. Ikääntyvien maahanmuuttajien sopeutumista tukevat turvallisuus, jatkuvuus ja vertaistuki. Uhkaaviksi tekijöiksi nousivat ulkopuolisuus, yksinäisyys ja eriarvoisuus.

Kaiken kaikkiaan ikääntyvät maahanmuuttajat ovat haavoittuvainen ryhmä, jonka palveluntarpeisiin olisi syytä kiinnittää entistä enemmän huomiota syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja hyvän vanhuuden takaamiseksi.

Ikääntyvät maahanmuuttajat palvelukeskuksen asiakkaina

Teksti poimittu julkaisusta:

Säikkä, Marja (2018). Ikääntyvät maahanmuuttajat palvelukeskuksen asiakkaina. Sosiaalialan käytäntöjen asiakaslähtöinen kehittäminen (YAMK), opinnäytetyö, Laurea-ammattikorkeakoulu

Tiivistelmä

Opinnäytetyössä mallinnettiin Helsingin kaupungin Sosiaali- ja terveystoimeen kuuluvan Kontulan palvelukeskuksen ikääntyneille maahanmuuttajille suunnattua toimintaa. Työssä esiteltiin hyväksi osoittautuneita käytäntöjä ikääntyneiden maahanmuuttajien ryhmätoiminnan toteuttamisessa ja asiakkaiden kotoutumisen tukemisessa.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuoda esiin niitä asioita, joita ikääntyneiden maahanmuuttajien toiminnan järjestämisessä on syytä ottaa huomioon. Tavoitteena oli luoda teoriatietoa, kokemustietoa ja hiljaista tietoa yhdistämällä yleisesti hyödynnettävissä oleva malli.

Työn teoreettinen viitekehys koostui osallisuudesta, kotoutumisesta, vertaistuesta ja sosiaalisesta tuesta. Teoriaosiossa käsiteltiin myös monikulttuuriseen sosiaaliohjaukseen vaikuttavia tekijöitä.

Teoreettinen tieto osoitti, että sosiaalisella tuella ja osallisuuden kokemuksella on vaikutus kotoutumiseen. Työntekijöiltä saatu tuki, vertaistuki, harrastusmahdollisuudet ja muu sosiaalinen tuki mahdollistavat osallisuutta ja kotoutumista. Tutkimusmenetelmänä oli toimintatutkimus. Lisäksi hyödynnettiin kehittävän työntutkimuksen menetelmiä. Aineistona käytettiin muistioita, muistiinpanoja, havaintoja, käytänteitä ja hiljaista tietoa, jota reflektoitiin teoriatiedon pohjalta. Näistä koottiin visuaalisesti ja sanallisesti kuvattu toimintamalli, joka nimettiin tuetun kotoutumisen toimintamalliksi. Tuetun kotoutumisen toimintamallissa asiakkaalle tarjotaan aluksi tuettua toimintaa, kuten oman kielistä vertaisryhmää. Toiminnan tultua tutuksi ikääntynyt maahanmuuttaja voi työntekijöiden tukemana tutustua muuhun häntä kiinnostavaan palvelukeskustoimintaan. Työntekijöiden rooli on tukea asiakasta osallistumisessa hänen yksilöllisten tarpeidensa

mukaan. Opinnäytetyössä jaoteltiin ikääntyneille maahanmuuttajille järjestettävän toiminnan esteettömyyttä fyysiseen, sosiaaliseen, kognitiiviseen, kulttuuriseen ja hengelliseen esteettömyyteen.

Työssä tuotiin esille käytännön esimerkkejä siitä, miten esteettömyyden eri osa-alueita huomioiden voidaan tukea ikääntyvän maahanmuuttajan osallisuutta. Kontulan palvelukeskuksen toimintamalli toimi lähtökohtana ikääntyneille maahanmuuttajille suunnatun toiminnan kehittämisessä tulevaan Vuosaaren palvelukeskukseen. Kehittämistoiminnassa käytettiin apuna palvelumuotoilun menetelmiä: asiakasprofilointia, palvelupolkuja ja Service Blueprintejä. Palvelun kohdentamisessa käytettiin asiakassegmentointia erilaisten tuen tarpeiden mukaan. Tässä opinnäytetyössä onnistuttiin kehittämään toimintamallit jonkin verran ja paljon tukea tarvitsevien asiakkaiden palvelukeskustoiminnan aloittamiseen.

Mielekkään elämän palapeli – Näkökulmia arabian- ja kiinankielisten ikääntyvien elämään Suomessa

Teksti poimittu julkaisusta:
Aunola, Johanna; Heinonen Anna & Mensonen, Meri-Maaria (2017). Mielekkään elämän palapeli – Näkökulmia arabian- ja kiinankielisten ikääntyvien elämään Suomessa. Geronomi (AMK), opinnäytetyö, Metropolia ammattikorkeakoulu

Tiivistelmä

Tämä opinnäytetyö käsittelee monikulttuurisuutta ja maahanmuuttajataustaisten ikäihmisten näkökulmia mielekkääseen elämään uudessa kotimaassa Suomessa. Maahanmuutto on kasvanut nopeasti viime vuosina ja yhä useampi ikääntyvä maahanmuuttaja joutuu rakentamaan mielekästä elämää itselleen vieraassa asuin-, kieli- ja kulttuuriympäristössä.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, minkälaisista asioista koostuu pääkaupunkiseudulla asuvien ikääntyvien, yli 60-vuotiaiden arabian- ja kiinankielisten maahanmuuttajien mielekäs elämä heidän itsensä arvioimana. Lisäksi opinnäytetyön tarkoitus oli avata maahanmuuttajataustaisten ikäihmisten näkökulmia heidän palveluodotuksiinsa.

Opinnäytetyö toteutettiin osana Jade II -projektia. Jade II -projekti (– Osallisuutta ja hyvinvointia ikääntyville maahanmuuttajille) on suunnattu yli 50-vuotiaille, Euroopan ulkopuolisista maista lähtöisin oleville helsinkiläisille henkilöille. Tavoitteemme on Jade II -projektin kautta lisätä tietoutta ikääntyvien maahanmuuttajien tarpeista niin sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille kuin järjestötoimijoille.

Tutkimuksessa käytettiin laadullista eli kvalitatiivista tutkimusotetta. Opinnäytetyön aineisto koostui yhteensä kuuden (n = 6) Suomessa asuvan ikääntyvän maahanmuuttajan haastattelusta. Nämä kuusi henkilöä jakautuivat tasaisesti kahden eri kieliryhmän kesken, arabian- ja kiinankielisiin haastateltaviin. Aineisto kerättiin teemahaastatteluin, jotka toteutettiin neljänä erillisenä ryhmähaastatteluna helmikuussa 2017. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysilla.

Tuloksissa nousi erityisesti esille ikääntyvien maahanmuuttajien toive saada suomalaisia ystäviä, oppia suomen kieltä ja sopeutua suomalaiseen yhteiskuntaan. Haastateltavat kokivat palveluiden olevan saatavilla, mutta niiden saavutettavuus suomen kieltä taitamattomana koettiin vaikeaksi. Siksi suurin osa haastatelluista toivoikin saavansa palveluita myös omalla äidinkielellään. Tulosten perusteella voidaan todeta, että haastateltavat olivat pääosin tyytyväisiä elämäänsä Suomessa. Lähes kaikki haastatellut aikoivat kotoutua pysyvästi Suomeen.

Kirjallisuuskatsaus maahanmuuttaja-asiakkaan osallisuudesta suomalaisessa terveydenhuollossa

Teksti poimittu julkaisusta:
Alakruuvi, Sonja (2016). Kirjallisuuskatsaus maahanmuuttaja-asiakkaan osallisuudesta suomalaisessa terveydenhuollossa. Hoitotyön koulutusohjelma (AMK), opinnäytetyö, Satakunnan ammattikorkeakoulu

Tiivistelmä

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa kuvaileva kirjallisuuskatsaus maahanmuuttaja-asiakkaan osallisuudesta suomalaisessa terveydenhuollossa. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuoda tietoa toimintatavoista ja -menetelmistä, jotka edistävät ja ylläpitävät maahanmuuttaja-asiakkaan osallisuutta hoitotyössä. Tämän lisäksi esiin nostettiin sitä rajoittavia ja estäviä tekijöitä. Suomalainen terveydenhuolto tulee kohtaamaan tulevaisuudessa yhä enemmän erilaisia heterogeenisiä maahanmuuttajaryhmiä, jolloin kulttuuriosaamista tarvitaan.

Kirjallisuuskatsausta varten valittiin kahdeksan tutkimusta, jotka analysoitiin käyttäen sisällönanalyysiä. Tutkimustulosten pohjalta tehtiin terveydenhuollon työntekijän tueksi yhteenveto suosituksista, jota on mahdollista käyttää osallisuutta tukevan monikulttuurisen hoitotyön tukena.

Kirjallisuuskatsauksen tulosten perusteella hoitajat kaipasivat vahvistusta monikulttuurisen hoitotyön osaamiseen kohdatessaan työssään eri kulttuurista tulevia asiakkaita. Erityisesti kulttuurisensitiivinen vuorovaikutus ja kulttuurituntemuksen puute koettiin haasteina. Tulkkipalvelua ei myöskään hyödynnetty tarpeeksi ja virallisen tulkin asemasta käytettiin edelleen epävirallisia tulkkeja. Organisaation ja työyhteisön tuki sekä monipuolinen yhteistyö eri osapuolten välillä nähtiin niin oman kuin koko monikulttuurisen hoitotyön laadun kannalta tärkeänä. Maahanmuuttajien kokemusten perusteella Suomen palvelujärjestelmä näyttäytyi kokonaisuudessaan monimutkaisena, byrokraattisena ja pirstaleisena. Asiakaskohtaamisissa toivottiin avointa vuorovaikutusta ja ihmisläheisyyttä. Yhteisen kielen puuttuminen nousi myös asiakkaiden näkökulmasta suurimmaksi haas-

teeksi, sillä kieli toimii avaimena, joka mahdollistaa osallistumisen ja ymmärtämisen. Avoimen dialogin päämäärä on vuorovaikutuksen edistämisessä ja asiakkaan kuuntelussa. Vain kysymällä ja asiakasta kuunnellen voi terveydenhuollon työntekijä saada tarpeeksi tietoa asiakkaan tilasta ja hänen kulttuuristaan. Positiivinen ja avoin lähestyminen ovat portti hyvään vuorovaikutukseen, joka puolestaan on hyvän hoitosuhteen perusta, jossa huomioidaan potilaan yksilöllisyys ja osallisuus. Lisäksi maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden käyttö nähtiin osallisuutta tukevana tekijänä.

MUIHTTOHALLAT-MUISTUTELLA – Hoitohenkilökunnan kokemuksia saamelaisten muistisairaiden hoitotyöstä Utsjoella

Teksti poimittu julkaisusta:
Labba, Eila Maria (2014). MUIHTTOHALLAT-MUISTUTELLA Hoitohenkilökunnan kokemuksia saamelaisten muistisairaiden hoitotyöstä Utsjoella. Geronomi (AMK), opinnäytetyö, Lapin ammattikorkeakoulu

Yhteenveto

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda esille hoitohenkilökunnan kokemuksia saamelaisten muistisairaiden hoitotyöstä Utsjoella. Millaisia vahvuuksia ja haasteita sekä kehittämistarpeita he ovat kokeneet hoitaessaan saamelaisia muistisairaita. Tutkimuksen tavoitteena on kerätä tietoa ja antaa eväitä kohdata ja hoitaa saamelaisia muistisairaita, saamelaisalueella sekä sen ulkopuolella.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys antaa lukijalle perustiedot siitä, mitä tässä tutkimuksessa tarkoitetaan saamelaisen kulttuurisen taustan omaavan ikäihmisen ja muistisairauden välillä. Saamelaisten saamat palvelut omalla äidinkielellään, eivät aina ole itsestään selvyys saamelaisalueellakaan. Tutkimus on laadullinen ja aineiston keruu on toteutettu teemahaastattelulla. Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen tulokset on analysoitu aineistolähtöisellä sisällönanalyysimenetelmällä.

Tutkimustuloksista nousee selkeästi esiin asenteiden ja ennakkoluulojen sekä yhteistyön ja avoimuuden merkitys hoitotyössä. Tärkeä huomioitava tutkimustulos oli myös hoitohenkilökunnan myönteinen asenne tiedonsaantiin, ohjaukseen ja neuvontaan, koskien saamelaisuutta, sisältäen saamelaisten elämäntapaa, kieltä ja historiaa. Hoitopuolen sanasto saameksi katsottiin tärkeäksi ja sitä toivottiin heti tullessa töihin paikkakunnalle. Johtopäätöksenä, tutkimuksen tuloksista olivat samansuuntaiset kuin aikaisemmat tutkimukset. Tässä tutkimuksessa hoitohenkilökunnan tarve oppia saamelaista kulttuuria ja kieltä korostui. Lisäksi tutkimuksessa painottuu yhteistyön merkitys ja sen tiivistäminen kulttuurien välillä.

7. Yhteenveto

Kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden yhdenvertaisuuskysymykset, palveluiden käyttö, oikeuksien toteutuminen tai heidän osallisuutensa yhteiskuntaan ovat saaneet melko vähän huomiota päätöksentekijöiden, viranhaltijoiden, tutkijoiden ja järjestöjen keskuudessa.

Ikääntyneiden asioista puhuttaessa maahan muuttaneet ovat jääneet syrjään ehkä siksi, että heitä on ollut aiemmin verrattain vähän. Maahan muuttokysymyksissä taas ikääntyneiden asioihin on kiinnitetty vain vähän huomiota, koska maahan muuttaneet ovat olleet melko nuoria. Samoin ikääntyneiden romanien ja saamelaisten erityiskysymykset ovat jääneet varsin pienelle huomiolle.

Kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden määrä ja osuus kaikista ikääntyneistä kuitenkin kasvavat nopeasti. Samoin kasvaa heidän osuutensa vähemmistöryhmien sisällä. Tämä on vähitellen huomattu ja kiinnostus teemaa kohtaan on kasvanut. Suomessa on ollut viime vuosina käynnissä merkittäviä akateemisia tutkimushankkeita, kuten AMIS ja CHARM. Myös useat opiskelijat etenkin ammattikorkeakouluissa ovat löytäneet ikääntyneistä kieli- ja kulttuurivähemmistöistä aiheen opinnäytetyölleen.

Ikääntyneiden vähemmistöjen parissa on valtakunnallisesti ja paikallisesti toiminut muutamia heihin keskittyneitä järjestöjä, kuten esimerkiksi Jade yhteisö ry. Moninaisen ikääntymisen parissa työskentelevien verkostoituminen otti syksyllä 2024 ison askeleen, kun Moninaisen ikääntymisen MOI-verkosto perustettiin. Se on kerännyt piiriinsä laajan joukon järjestöjä ja julkisen sektorin toimijoita.

Moni-ikä-hanke toimi Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry:ssä vuosina 2024–2026. Hankkeen yksi päätavoitteista oli levittää tietoa ikääntyneiden moninaisuudesta. Tämä julkaisu on hankkeen loppujulkaisun ensimmäinen osa.

Miten tästä eteenpäin? Mitä tulisi tehdä, jotta ikääntyneiden kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvien ihmisten asema paranisi?

Palveluihin pääsyn esteet ja digitalisaation haasteet huomion kohteiksi

Järjestöjen selvityksissä, opinnäytetöissä ja akateemisessa tutkimuksessa nostetaan esiin samoja teemoja, jotka tulivat esiin myös Moni-ikä-hankkeen käymissä keskusteluissa vähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden kanssa. Ikääntyneillä kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvilla ihmisillä on usein suuria vaikeuksia ymmärtää ja käyttää Suomen palvelujärjestelmää ja siinä käytettävää kieltä. Järjestelmä ei ole suomenkielisellekään helppo ymmärtää, mutta puutteet suomen kielen osaamisessa vaikeuttavat sitä entisestään. Toinen usein esiin nouseva palveluiden käytön este on palveluiden muuttuminen digitaalisiksi.

AMIS-hankkeen tutkija Alex Berg kiinnittää huomiota siihen, että vain harvat hänen tutkimukseensa osallistuneista kertoivat saaneensa tietoa oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan Suomen viranomaisilta (luku 4.1). Joillain ikääntyneillä maahanmuuttajilla ei ole kylliksi digitaalisia taitoja päästäkseen tällaiseen tietoon, vaikka sitä on internetissä saatavana. Tiedon löytämistä vaikeuttaa myös riittämätön kielitaito. Bergin mukaan tarvitaan lisää aktiivista viranomaistiedotusta. Hän ehdottaa ratkaisuksi muun muassa hyvinvointialueiden järjestämiä henkilökohtaisia perehdytystilaisuuksia ja ikääntyneiden maahanmuuttajien kouluttamista suomalaisen digitaalisen palvelujärjestelmän käyttöön. Toteutuksen tulisi ottaa huomioon heidän kielitaitonsa sekä yleiset digitaaliset taitonsa.

Myös ikääntyvien maahan muuttaneiden parissa työskentelevät ovat tunnistaneet samoja haasteita. Gerli Juhkamin, Mia-Liisa Jääskeläisen ja Ekaterina Sakharovan opinnäytetyössä (2022; luku 6.4) haastatellut järjestöjen työntekijät kuvaavat ikääntyneiden maahan muuttaneiden suurimmiksi haasteiksi palvelujärjestelmässä suomen kielen taidon puutteen ja palvelujärjestelmän tuntemattomuuden. Myös tieto oikeuksista, velvollisuuksista ja palveluista oli vähäistä. Riskiä jäädä palveluiden ulkopuolelle lisää se, että palveluita siirretään yhä enemmän digitaalisiksi eivätkä heidän digitaitonsa usein riitä niiden käyttämiseen.

Romanivanhusten palvelutarvekartoituksessa Petra Autio, Astrid Valerius ja Birke Schwartz (luku 5.2) nostavat esiin sen, että iäkkäiden romanien tarve erilaisille sote-palveluille on muuta väestöä suurempi, mutta keinot palveluiden hankkimiseksi vähäisemmät. Muuhun väestöön verrattuna tähän vaikuttivat erityisesti vastaajien pienituloisuus, koulutustausta ja terveysongelmat.

Yksinäisyyttä torjuttava myös vähemmistöihin kuuluvien keskuudessa

Yksinäisyys ja sosiaalinen eristyneisyys tulevat esiin useissa tutkimuksissa, opinnäytetöissä ja raporteissa. Ikääntyneiden parissa yksinäisyys on yleisestikin laaja ongelma, mutta se korostuu erilaisista syistä kielivähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden keskuudessa.

CHARM-hankkeen raportin mukaan yli 50-vuotiaista venäjänkielisistä noin 30 prosentilla oli vähemmän kuin kaksi läheisestä ihmistä. Vuoden 2023 kyselyn perusteella 62 prosentilla heistä ei ollut yhtään läheistä suomalaissyntyistä ystävää. (Luvut 4.2 ja 4.3.)

Iäkkäiden vietnaminkielisten yksinäisyyden kokemista opinnäytetyössään tutkinut Ngoc-Tram Ngyen kuvaa kuinka yhteisöllinen kulttuuri vaikuttaa yksinäisyyden kokemukseen (2026; luku 6.1). Hänen tutkimukseensa osallistuneet selittivät usein yksinäisyyttä henkilökohtaisilla syillä. Ngyen esittää tämän ajattelutavan juontavan siitä, että vietnamilainen kulttuuri on kollektivistinen ja siihen liittyy odotuksia yhteisöllisyydestä ja läheissuhteista. Odotusten täyttymättömyys lisää yksinäisyyteen liittyvää stigmaa ja vaikeuttaa ulkopuolisen tuen hakemista. Tukea on vaikea hakea sekä omasta yhteisöstä että laajemmasta yhteiskunnasta. Opinnäytetyön päätelmänä on, että aihetta tulisi tutkia tarkemmin, mutta jo nyt tehdyt havainnot osoittavat tarpeen interventioille.

Kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden ihmisten yksinäisyyden kokemusten yleisyys ja niihin liittyvät erityispiirteet korostavat tarvetta kehittää Suomessa kulttuurisensitiivistä etsivää vanhustyötä. Lisäksi moninaisen ikääntymisen parissa työskentelevien järjestöjen toimintaedellytysten turvaaminen ehkäisee merkittävästi yksinäisyyttä.

Moninaisuus otettava huomioon päätöksenteossa

Vanhus- ja lähimmäispalvelu liitto VALLI ry:n Moni-ikä-hankkeessa selvitettiin eri tavoilla, miten moninaisuus näkyy päätöksenteossa hyvinvointialueilla ja jossakin määrin myös kunnissa. *Selvitys ikääntyneiden moninaisuudesta hyvinvointialueiden suunnitelmissa* (luku 2.1) paljasti, että alueet ovat ottaneet hyvin vaihtelevasti huomioon ikääntyneiden ihmisten moninaisuuteen liittyviä kysymyksiä. Osin tämä on luonnollista, sillä esimerkiksi maahan muuttaneiden ikääntyneiden ihmisten osuus on joillakin hyvinvointialueilla vielä varsin pieni. Tilanne on kuitenkin muuttumassa ja kaikilla hyvinvointialueilla olisi nyt hyvä hetki aloittaa siihen varautuminen myös siten, että asia noteerataan alueen suunnitelmissa – erityisesti ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelmassa.

Vanhusneuvostojen osalta moninaisuuden näkymistä selvitettiin opinnäytetyön ja kahden kyselyn avulla (luku 2.2). Vanhusneuvostot ovat hyvinvointialueilla ja kunnissa keskeisimpiä elimiä, joilla on mahdollisuus vaikuttaa suoraan ikääntyneitä koskevaan päätöksentekoon. Siksi moninaisuuden näkyminen tai näkymättömyys niiden asialistoilla on merkityksellistä. Opinnäytetyön tulokset osoittivat myös sen, että teema näkyi vanhusneuvostojen asiakirjoissa erittäin vaihtelevasti, joissakin ei lainkaan. Vanhusneuvostojen jäsenille Vanhusneuvostopäivän yhteydessä tehdyissä kyselyissä ilmeni, että vaikka vastaajat kokivat aiheen tärkeänä, he myös ajattelivat, että heillä itsellään ei ole tarpeeksi tietoa kieli- ja kulttuurivähemmistöistä. Vastaajat myös arvioivat, että kieli- ja kulttuurivähemmistöjen asiat eivät saa kovin hyvin huomiota heidän vanhusneuvostossaan. Useat pienistä kunnista tulevat vastaajat kertoivat avovastauksissa tähän olevan syynä sen, että vähemmistöihin kuuluvia ikääntyneitä ei heidän kunnassaan juuri ole tai tavoittaminen on vaikeaa.

Lisää tutkimusta ja kehittämistyötä tarvitaan

Kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvien ikääntymiseen liittyy usein samoja kysymyksiä kuin valtaväestöllä, mutta siinä on myös erityisiä piirteitä. Kuten tästä julkaisusta käy ilmi, tietoa näistä erityiskysymyksistä on jo olemassa. Ikääntyvien vähemmistöjen määrien kasvu on kuitenkin niin merkittävä muutos suomalaisessa yhteiskunnassa, että tutkittua tietoa tarvitaan jatkuvasti lisää.

Tarvitaan lisää tutkimusta esimerkiksi siitä, millaisia kokemuksia kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvilla on Suomessa ikääntymisestä ja kohtaamisista suomalaisen palvelujärjestelmän kanssa. Toinen tärkeä teema on, miten palveluita voidaan suunnitella ottamaan paremmin huomioon ikääntyvien ihmisten moninaisuutta. Palveluiden kehittämiseen on myös panostettava käytännössä, edeten kokeilujen kautta pysyviin ratkaisuihin. Tutkimusta ja kehitystyötä tarvitaan kaikilla ikääntyneiden elämän eri osa-alueilla, sosiaali- ja terveyspalveluiden lisäksi myös esimerkiksi vapaa-ajan palveluissa ja asuinympäristöissä.

Lähdeluettelo

Luetteloon ei ole merkitty niitä lähteitä, joita on käytetty teokseen liitetyissä opinnäytteiden ja selvitysten tiivistelmissä.

Ahmed, Keef (2024). Ikääntyneen maahanmuuttajan toimintakyky ja osallisuus: opas African Care ry:n asiakkaille. Sairaanhoitaja (AMK), opinnäytetyö, Karelia ammattikorkeakoulu.

Alakruuvi, Sonja (2016). Kirjallisuuskatsaus maahanmuuttaja-asiakkaan osallisuudesta suomalaisessa terveydenhuollossa. Hoitotyön koulutusohjelma (AMK), opinnäytetyö, Satakunnan ammattikorkeakoulu.

Aunola, Johanna; Heinonen Anna & Mensonen, Meri-Maaria (2017). Mielekkään elämän palapeli – Näkökulmia arabian- ja kiinankielisten ikääntyvien elämään Suomessa. Geronomi (AMK), opinnäytetyö, Metropolia ammattikorkeakoulu.

Autio, Petra; Valerius, Astrid & Schwartz, Birke (2024). Romanivanhusten palvelutarvekartoituksen seurantaselvitys: Anna kunnia vanhuksille. Suomen Romaniyhdistys ry.

Berg, Alex; Issakainen, Mervi; Ervasti, Kaijus; Montonen, Tero; Solje, Eino & Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna (2025). Barriers to Accessing Care and Support Services for Older Immigrants and Immigrants with Dementia in Finland: Perspectives of Professional Social and Health Care Providers. Journal of Cross-Cultural Gerontology 40 (1): 49–76.

Berg, Alex, Issakainen, Mervi; Ervasti, Kaijus; Montonen, Tero; Solje, Eino & Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna (2026a). Access to Justice: An Empirical Study on the Lived Experiences of Older Immigrants in Finland. Retfærd 49 (1): 4–23.

Berg, Alex, Issakainen, Mervi; Ervasti, Kaijus; Montonen, Tero; Solje, Eino & Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna (2026b). Older Immigrants' Experiences of Social Exclusion in Finland. Journal of Population Ageing.

Eurola, Susanna (2021). Ikääntyneiden suhtautuminen marginaaliryhmiin - kyselytutkimus 63–79-vuotiaille. Pro gradu -tutkielma, Yhteiskuntatieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto.

Heikkilä, Lydia (2024). Saamelaiset sote-palvelujen asiakkaina: Katsaus saamelaisten sosiaali- ja terveyspalveluja koskevaan tutkimukseen Suomessa. Valtioneuvoston julkaisuja 2024:12.

Heikkilä, Lydia (2025). Sosiaali- ja terveyspalvelujen kulttuurinen vaikuttavuus: Erillismäärärahalla tuotetut saamenkieliset ja kulttuurinmukaiset palvelut. Saamelaiskäräjät & Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.

Heiskanen-Erhinmwingbovo, Anne (2021). Etsivä vanhustyö ja ikääntyvät maahan muuttaneet. Sosionomi (YAMK), opinnäyte, Metropolia ammattikorkeakoulu.

Ihmisoikeuskeskus (2023). Ikääntyneiden ihmisoikeuksien toteutumista valvovan itsenäisen asiantuntijan Claudia Mahlerin raportti hänen maavierailultaan Suomeen. Ihmisoikeuskeskuksen julkaisuja 1/2023.

Iltanen, Sonja & Keronen, Jukka (2025). Kieli- ja kulttuurivähemmistöjen kokemuksia Suomessa vanhenemisesta. Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry.

Iltanen, Sonja & Keronen, Jukka (2026). Sateenkaariseniorien toiveita ikääntyneiden palveluille. Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry.

Jade yhteisö ry (2020). Miten meillä menee? Hyvinvointivaltion lupaus huolehtia kaikista iäkkäistä – myös vähemmistöistä? Poikkeustilanteen vaikutukset vieraskielisten ikääntyvien arkeen.

Juhkam, Gerli; Jääskeläinen, Mia-Liisa & Sakharova, Ekaterina (2022). Järjestötyöntekijöiden kokemuksia ikääntyvien vieraskielisten haasteista palvelujärjestelmässä. Sosionomi (AMK), opinnäytetyö, Diakonia ammattikorkeakoulu.

Kaartinen, Jaakko; Rappe, Erja & Rajaniemi, Jere (2025). Turvallinen vanhuus kaikille? – Väestötutkimus moninaisesta ikääntymisestä ja koetusta turvallisuudesta. Tutkittua tietoa, Ikäinstituutti.

Keltikangas, Anne & Lehtonen, Miina (2026). Moninaisuuden huomioiminen vanhusneuvostojen työssä: osana Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry:n Moni-ikä-hanketta. Sosionomi (AMK), opinnäytetyö, Turun ammattikorkeakoulu.

Kemppainen, Laura; Olakivi, Antero; Kouvonen, Anne; Safarov, Nuriiar & Wrede, Sirpa (2020). Yli 50-vuotiaat venäjänkieliset Suomessa: terveys, osallistuminen, palvelut ja digiteknologioiden käyttö: havaintoja CHARM-kyselystä. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 138, Helsingin yliopisto.

Kemppainen, Laura; Saario, Pihla; Peltola, Anna A.; Kouvonen, Anne & Wrede, Sirpa (2023). Ikääntyminen, terveys ja hoiva Suomen venäjänkielisten näkökulmasta: havaintoja toisen aallon kyselystä. Valtiotieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto.

Keronen, Jukka; Katajisto, Milka & Iltanen, Sonja (2025). Selvitys ikääntyneiden moninaisuudesta hyvinvointialueiden suunnitelmissa. Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry.

Korpikoski, Eija (2019). Ikääntyvien maahanmuuttajien uuteen kulttuuriin sopeutuminen: Systemoitu kirjallisuuskatsaus. Geronomi (AMK), opinnäytetyö, Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

Kyttälä, Sini; Iltanen, Sonja & Keronen, Jukka (2024). Vanhusneuvostojen jäsenet: Moninaisuutta huomioitava enemmän. Verkkouutinen, Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry.

Labba, Eila Maria (2014). MUIHTTOHALLAT-MUISTUTELLA Hoitohenkilökunnan kokemuksia saamelaisten muistisairaiden hoitotyöstä Utsjoella. Geronomi (AMK), opinnäytetyö, Lapin ammattikorkeakoulu.

Lehtojuuri, Ronja & Brun, Tilda (2022). Minäpystyvyyden ja voimaantumisen tukeminen ikääntyneiden maahanmuuttajanaisten parissa. “Kaunis minä, pystyvä minä” -työpaja Jade yhteisön kielivertaisryhmissä. Sosionomi (AMK), opinnäytetyö, Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Moilanen, Kaisa (2020). Ikääntyneet maahanmuuttajat ja sosiaalinen tuki. Sosionomi (AMK), opinnäytetyö, Metropolia ammattikorkeakoulu.

Nguyen, Ngoc-Tram (2026). Loneliness of Older Vietnamese Migrants in Finland: A Qualitative Case Study. Maisteritutkielma, Helsingin yliopisto.

Rönkkö, Eva (2018). Moninaisuus ja yhdenvertaisuus – Opas vanhusneuvostoille. Eläkeläiset ry.

SaKaste-hanke (2013). Saamelaisen vanhustyön työkalupakki. Saamelaiskäräjät.

Seppänen, Raija (2010). ”Ikäns elä, ikäns opi, oppimatta kuole”: Saamelaisten ikämiesten elämänhallinnan muistelukset Pohjois-Lapissa. Väitöskirja, Kasvatustieteiden tiedekunta, Lapin yliopisto.

Stenroos, Marko, toimittaneet Grönfors, Janette & Weiste, Anneli (2023). Suomen romanipoliittinen ohjelma (ROMPO) 2023–2030. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Romaniasiain neuvottelukunta. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:3.

Säikkä, Marja (2018). Ikääntyvät maahanmuuttajat palvelukeskuksen asiakkaina. Sosiaalialan käytäntöjen asiakaslähtöinen kehittäminen (YAMK), opinnäytetyö, Laurea-ammattikorkeakoulu.

Törmä, Sinikka; Huotari, Kari; Tuokkola, Kati & Pitkänen, Sari (2014). Ikäihmisten moninaisuus näkyväksi. Selvitys vähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden henkilöiden kokemasta syrjinnästä sosiaali- ja terveyspalveluissa. Sisäministeriön julkaisu 14/2014, Sisäministeriö.

Kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden yhdenvertaisuuskysymykset, palveluiden käyttö, oikeuksien toteutuminen tai heidän osallisuutensa yhteiskuntaan ovat saaneet melko vähän huomiota päätöksentekijöiden, viranhaltijoiden, tutkijoiden ja järjestöjen keskuudessa.

Ikääntyneiden asioista puhuttaessa maahan muuttaneet ovat jääneet syrjään ehkä siksi, että heitä on ollut aiemmin verrattain vähän. Maahanmuuttokysymyksissä taas ikääntyneiden asioihin on kiinnitetty vain vähän huomiota, koska maahan muuttaneet ovat olleet melko nuoria. Samoin ikääntyneiden romanien ja saamelaisten erityiskysymykset ovat jääneet varsin pienelle huomiolle.

Kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden määrä ja osuus kaikista ikääntyneistä kuitenkin kasvavat nopeasti. Teema on siis ajankohtainen ja sen merkitys kasvava. Tämä teos tarjoaa laajan katsauksen aiheesta tehtyihin tutkimuksiin selvityksiin, raportteihin ja opinnäytetöihin viimeisen kymmenen vuoden ajalta.

Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry:n **Moni-ikä-hanke** toteutettiin vuosina 2024–2026 Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA:n tuella. Tämä on hankkeen loppujulkaisun ensimmäinen osa. Loppujulkaisun toinen osa käsittelee seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvista ikääntyneistä saatavilla olevaa tietoa.

valli.fi

Paremman vanhuuden puolesta.

Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry
Puh. 050 330 5884 • info@valli.fi • www.valli.fi